Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

X METAI 1933 Nr. 1 (16)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

X METAI 1933 Nr. 1 (16)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Akc. „Žaibo“ B-vės sp.
Kaune, Duonelaičio g. 24.

A. Jakštas

Apie katalikiškus lietuviškus Šventraščio vertimus ir vertėjus.

Lietuvos Bažnyčios istorijoj ypatingos svarbos turi du faktu. Pirmasis — tai Lietuvos pakrikštijimas 1386 m., antrasis — tai krikščionystės įvedimas ir Žemaičių Kunigaikštijoj 1414 m.

Nuo to laiko lietuvių tauta, ikišiol buvus pagoniška, oficialiai įeina Katalikų Bažnyčion, kaip atskiras jauniausias jos narys. ir gauna teisę, kad jai Dievo apreikštos krikščioniškojo tikėjimo tiesos būtų skelbiamos l i n g u a v e r n a c u l a, t. y. gimtąja lietuvių kalba.

Bet kadangi Dievo apreikštieji tikėjimo dalykai glūdi iš vienos šalies Katalikų Bažnyčios p a d a v i m e bei t r a d i c i j o j, iš antros — Š v e n t a j a m e R a š t e, tatai nuo pat Lietuvos pakrikštijimo atsirado gyvas reikalas naujai atvirtusius lietuvius supažindinti su tais abiejais katalikų tikėjimo šaltiniais. Tai ir daryta nuo pat krikščionybės įsikūrimo Lietuvoje.

Padavimo tiesos skelbta gyvu žodžiu. Pirmieji skelbėjai buvo patys Didieji Lietuvos kunigaikščiai — Jogėla ir Vytautas, nes lietuvių krikštytojai, lenkų kunigai, nemokėdami lietuviškai, žmonių mokymo pareigos atlikti negalėjo. Už panašų krikščionių tikybai patarnavimą Rusų Didysis Kunigaikštis Vladimiras buvo garbingai pavadintas l y g u s a p a š t a l a m s (ravnoapostolnyj). Krikštidindami lietuvius ir patys juos mokydami reikalingiausių tikybos dalykų, Jogėla ir Vytautas yr užsipelnę nemažesnę garbę už šv. Vladimirą.

Vėliau lenkams lietuviškai pramokus ir atsiradus kunigų iš pačių lietuvių, pagrindinės tikėjimo tiesos imta dėstyti tam tyčia sakomuose pamoksluose. Kad klausytojai nepamanytų, pamokslininkų religiniai tvirtinimai esą subjektyvūs jų prasimanymai, pamokslų išvadžiojimai remta D i e v o ž o d ž i u t. y. Š v e n t r a š č i o c i t a t o m i s.

Bet kad būtų galima operuoti Šv. Rašto tekstais, reikėjo pirma turėti jis dailiai ir rūpestingai išverstas, jei ne visas, tai bent tos jo dalys, kurios jau anais laikais Bažnyčios įsakymu kas sekmadienį ir šventadienį per ištisus metus žmonėms viešai buvo skaitomos. Kaip žinom, tai buvo tam tyčią parinktos Evangelijų dalys. Nuo jų tai ir prasidėjo pirmi bandymai lietuviškai versti Šventraštis.

Kad tokių vertimų ir vertėjų tikrai būta, tuo abejoti netenka. Greičiausia — jų būta net ir ne vieno. Tik, deja, jų vardai mūsų istorijoj neužsiliko.

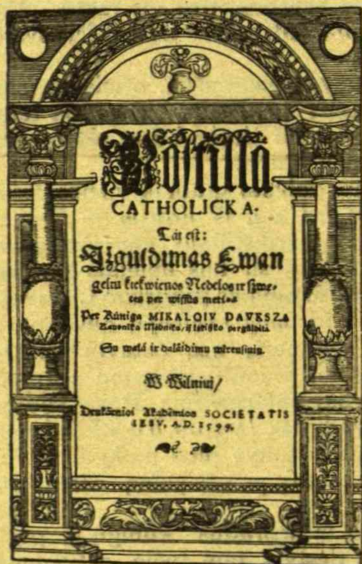
Nėra gerai žinoma nė laikas, kada tie vertimai buvo pirmą kartą pasirodę. Yra tik pagrindų manyti, juos atsiradus netrukus po Lietuvos krikšto, t. y. XIV šimtmečiui baigiantis, ar XV-jam beprasidedant.

Kol spauda nebuvo dar išrasta, tie seniausi lietuviški evangelijų ver-

timai buvo ranka perrašinėjami ir iš rankraščių skaitomi. Bet pasirodžius pirmoms spaudintoms evangelijoms, jų rankraščiai jau nebebuvo reikalingi ir jie palengvėl XV ir XVI amžių bėgyje yra dingę.

1. Iš spausdintų lietuviškų evangelijų rinkinių seniausiu ir pilniausiu reikia laikyti užsilikusis plačiai žinomoje Daukšos Postiloje. Pilna šio veikalo antraštė yra ši:

POSTILLA GATHOLICKA tai esti išguldimas Evangelių kiekvienos nedelos ir szwętes per wisus metus, per kun. Mikaloju Dauksza kanonika Medniku. Isz lękiszko perguldita su wala ir dalaidimu wireusiųių. Wilniui drukârnioi Akadêmios Societatis Jesu A. D. 1599 (10 ir 627 psl. in-folio).

Daukšos 1599 m. Postilla [1]

Šio veikalo vertėjas kan. Mykalojus Daukša, karštas lietuvis patriotas[2]) ir uolus Lietuvos Apaštalo vysk. Merkelio Giedraičio pagelbininkas, pateikia čia nevien bažnyčiose skaitomų evangelijų paaiškinimus, bet ir patį tų evangelijų tekstą. Kaip jis atrodė kalbos atžvilgiu, geriausiai tai suprasime peržiūrėję vieną kurią iš ten paduotų evangelijų. Pavyzdžiu imkime kad ir evangeliją pirmajam advento sekmadieniui. Ji skamba šiaip [3]):

„Anuo metu bilojo Wiešpats mokitiniump sawump. Bus žęklai ąnt saulės ir mėnesio ir žwaigždžių ir ant žemės priespaudimas tautų, del sumiszimo užima marių ir vilnių teip iog žmones džius nuog báimės, ir laukimo (tų daiktų) kurie turi užeit ąnt wisso pasaulio. Nęs galibės d.gaus passiwiskis: ir tad išwis sùnų žmogaus. atęnti debesie su galibe dide ir Maiestotu. O tiemus daiktamus pradedąntis, weizdėkit ir pakelkite galwas iùsų: nės iau artinas atpirkimas iúsų. Ir passakė iiemus priliginimą. Weizdėkit ant medžio figų ir ąnt wissų medžių: kad jau sprogsta žinote iog iau arti yra wassara. Teipag ir, iųs, kad pamatissite tuos daiktus prasidedant, žinokite iog arti yra Karalistė Diewo. Užtiessą sakau iums, iog ne praszoks toii giminė net wissa tai išsipildis. Dągus ir žeme praeis, bat žodžiai manieii ne praeis".

Iš šios ir iš kitų šioj postiloj įdėtų evangelijų pigu įsitikinti, kad jos verstos lietuvių vakariečių tarme. Vertimo kalba, išskyrus kurias-nekurias šiandieną jau nebevartojamas gramatikos formas (p. v. *mokitiniump*

---

[1]) Šio ir kitų paveikslų klišės, išskyrus tik pastarojo, teikės paskolinti didžiai gerb. prof. *V. Biržiška*. Laikau savo miela pareiga garbiam mūsų bibliografui tarti čia už tai giliausios padėkos žodį. *Autorius*.

[2]) Sk. jo lenkišką prakalbą Postilos pradžioje prof. *E. Volterio* Lietuviškoje Chrestomatijoj 27-30 psl.

[3]) Spaustuvei neturint Daukšo įvestų raidžių *e* su *a* viršuje ir *u* su *o* viršuje, perrašėm evangelijos tekstą dabartiniais raštženkliais.

viet. mokitiniams, *tiemus*, v. tiems, *būtumbim* v. būtumėm, *žmuo* v. žmogus, *buo* v. buvo ir k.) yra daili ir gryna. Kad ne anie archaizmai, skaitytojas nė nejaustų skirtumo tarp mūsų šiandieninės ir čia pavartotos keturiais amžiais senesnės, XVI šimtmečio lietuvių kalbos.

Iš to, kad šios evangelijos yra įdėtos Daukšos Postilon, kai kas gali pamanyti, Daukšą patį esant ir jų vertėją. Mūsų išmanymu, taip tvirtinti, būtų per drąsu ir sunkiai įrodoma. Daug panašesnė į tiesą atrodo kita hipotezė: Daukša tas evangelijas paėmęs iš seno Žemaičių vyskupijoj, dar XV a. vartoto evangelijų teksto. Šią hipotezę dalimi remia kalbos nelygumas evangelijų tekste ir jų aiškinimuose, lr ištikrųjų Daukšos evangelijų „išguldymuose" pasitaiko neretai visai nereikalingų lenkiškumų, ko evangelijų tekste beveik nėra. Mūsų kalbininkai turėtų šį klausimą nuodugniau ištirti. [1])

2. Antras, irgi labai senas lietuviškų evangelijų tekstas yra užsilikęs T. Širvydo S. J. „Punktuose sakymų". Šis evangelijų rinkinys yra žymiai trumpesnis už daukšinį, nes tepateikia evangelijas vien nuo pirmojo advento sekmadienio iki užgavenių ir nuo pirmo gavėnios sekmadienio iki trečios velykų dienos. Bet pats čion įdėtų evangelijų tekstas yra taip pat įdomus ir brangus, kaip ir Daukšos rinkiny.

Kad turėtumėm geresnį supratimą apie šitą evangelijų tekstą, imkim pavyzdžiu evangeliją, kad ir tam pačiam pirmam advento sekmadieniui. Ji skamba šitaip:

„Anuo metu bilojo wiesz-pats Jezus mokitiniump savo: Bus žinklai unt saules, ir menesio, ir žwaigzdžių, ir unt žėmes prispaudimas giminiu, del sumiszimo užieimo mariu ir vilniu, džiustunt žmonemus nuog baymes ir laukimo (tu daiktu), kurie atays unt wiso swieto. Nes galibe Dungaus pasiwiskins ir tadu išwis sunu žmogaus ataiunti debesiy, su galiby didžiu ir Majestotu. A tiemus d yktamus pradeduntis, weyzdėkite ir pakielkite galwas iusu: nes iau artinas at-irkimas iusu. Ir pasakie iemus paliginimu. Weizdekite unt figos ir unt wisu medžiu, kad jau sprogsta, žinote, iog arti ira wasara. Teypo ir ius kadu išwisite tay deduntis, žinokite, iog arti ira karaliste Diewo. Užtiesu sakau iumus, iog nepraszoks ta

PVNKTY
KAZAN
od Adwentu áž do Postu,
Litewskim iezykiem, z wytłumáczeniem ná Polskie
PRZEZ
Kśiędzá KONSTANTEGO SZYRWIDA
Theologá Societatis IESV/
Z DOZWOLENIEM STARSZYCH
wydáne.
W WILNIE
W Drukárni Akádemiey Societatis IESV
Roku M. DC. XXIX.

Širvydo 1629 m. „Punktai"

[1]) Daukšos „Postilla" naujesniais leikais buvo net du kartu išnauja leidžiama. Pirmajam jos leidimui lėšų yra davus Peterburgo Mokslų Akademija. Leidimo spausdinimą prižiūrėjo prof. E. Volteris. Viso labo išėjo trys sąsiuviniai: I-as 1904, II-as — 1909 ir III ias — 1927m. Leisti paskutinį IV-jį sąsiuvinį — minėtoji Akademija atsisakė, nes Lie

gimine, net visa tay issipildis. Dangus ir žiame praeys, bet žodžiay mano ne praeys“ [1].

Iš šio teksto matom, kad Širvydas naudojos tuo pat evangelijų vertimu, kaip ir Daukša, tik jam yra davęs tarmišką vilniečių rytiečių transskripciją.

Be šio yra ir antras skirtumas, būtent tas, kad Daukša pirmam advento sekmadieniui yra padėjęs net dvi evangeliji: viena — apie iškilmingą Kristaus įžengimą Jeruzolimon prieš savo kančią (šiandiena ji skaitoma Verbų sekmadienį, šventinant palmes), o antrą, — „pagal pajunkimą Rimo“,— apie pasaulio pabaigą, kurią mes ir esame aukščiau įdėję.

Iš čia matom, kad bažnyčiose skaitomųjų evangelijų tvarka, XVI amž. baigiantis, dar nebuvo galutinai nusistovėjusi: Romoj skaityta vienos evangelijos, Lenkijoj kitos, nors į Romos paprotį, arba daukšiškai tariant „pajunkimą“, jau buvo atsižvelgiama.

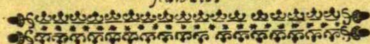
3. Platesnis ar trumpesnis evangelijų aiškinimas, kaip tai matom pas Daukšą ir Širvydą, buvo be abejo, geras daiktas, bet jis žymiai sustorindavo evangelijų knygas ir pasunkindavo jų išleidimą, gerokai pakeldamas jų kainą. Atsižvelgiant į tai, XVII a. baigiantis, prieita įsitikinimas, kad evangelijų aiškinimai nėra būtini, kad juos patiekti gyvu žodžiu gali ir patys kunigai, kad būtini dalykai tėra tiktai evangelijų tekstai. Todėl nuo to laiko evangelijų aiškinimai imta nebedėti, ir pradėta spausdinti vieni tik evangelijų rinkiniai. Iš lenkų kalbos jie buvo pavadinti evangeličkomis, lietuviškai jie reiktų praminti evangelynais. Toksai pirmutinis evangelynas su lietuvišku tekstu yra pirmą kart išėjęs 1711 m. vardu: *EWANGELIJE POLSKIE Y LITEWSKIE, tak niedzielne jako y wszystkich świąt ktore w Kosciele Katolickim wedlug Rzymskiego porządku przez caly rok czytają. Wilno, drukarnia Akademii Soc. Jesu, r. P. 1711.*

Tasai evangelynas buvo ir paskiau nekartą atspaudinėjamas, k. š. 1743, 1756, 1760, 1799 ir 1803 metais.

Iš tos daugybės leidimų, matyt, kad jis XVIII-me amžiuje buvo plačiai vartojamas, kaipo knyga, būtinai reikalinga kiekvienai Lietuvos bažnyčiai.

EWANGELIE
POLSKIE
Y
LITEWSKIE
Ták Niedźielne, jáko y wſzyſtkich Swiąt,
Ktore w Kośćiele Kátolickim według
Rzymſkiego porządku przez
cáły Rok czytáją
Z przydátkiem tych Ewángeliy, ktorych nie ſtawáło.

w WILNIE
w Drukarni J. K. M. Akádemiekiey Soc: JESU
Roku Páńſkiego 1743.

Kun. Jaknavičiaus 1743 m. Evangelijos

tuvos Universitetas 1926 m. yra atspausdinęs fototipiškai visą Daukšos „Postillą“. To leidimo iniciatorius buvo prof. M. Biržiška, spaudos darbą prižiūrėjo Leipcigo Universiteto prof. d-ras. L. Gerulis.

[1]) Tą tekstą mes ėmėm iš: „Šyrvids“. Punktay sakimu. Teil I: 1629, Teil II: 1649 litauisch und polnisch mit kurzer grammatischer Einleitung herausgegeben von Dr. Franz Specht, Goettingen, Vanderhoeck et Ruprecht, 1929.

Bet kadangi Lietuvoj ir Žemaitijoj esama nevienos tarmės, o įvairiose tarmėse neretai tas pats žodis turi nevienokią prasmę ir tas pats, dalykas vienur taip, kitur visai kitaip yra vadinamas, tatai dėl didesnės klausytojų dvasiškos naudos, kad šventas Dievo žodis nebūtų kreivai suprastas, vyskupas Juozapas Giedraitis įsakė evangelijų tekste prie kiekvieno žodžio, turinčio įvairiose tarmėse nevienokią prasmę, padėti ir kitą atatinkamą žodį, teksto supratimui palengvinti. Pataisytas tuo būdu lietuviškas evangelijų tekstas naujai atspausta atskira knyga vardu:

LIETUWISZKAS EWANGELIAS NEDELIOS DIENOMIS yr ant garbingesnių szwęnčių per wisus metus skaytomas bažničioj Kataliku, isznauje perweyzetas, ayszkey iszgulditas yr su paženklinimu žodžiu ivayriu arba nevinokiey wisoy Lietuwoy iszsimanančiu: Iš prisakima Jo Milistos kunigaykszczia biskupa Žiamayczìu drukon paduotas metuose 1806. Wilniuy kasztu yr iszspaudimu literu Jozapa Zawadzkia, 169—4 in-12.

Panašių evangelynų XIX amž. lig spaudos uždraudimo yra išėję Vilniuj dar šeši leidimai, būtent 1819, 1820, 1841, 1848, 1856 ir 1858 metais. Tik ar jų liet. tekstas imta iš vysk. Giedraičio pataisyto leidimo, ar iš senoviškų XVIII amžiaus netaisytų evangelynų, šiandiena sunku pasakyti. Jų visų antraštės yra lenkiškos ir panėši į aukščiau minėtą kun. Jaknavičiaus evangelyną, taigi lietuviškas tekstas ten greičiausia bus senas, netaisytas. Bet to patikrinti mes, deja, negalėjome.

4. Žymų žingsnį pirmyn Šventraščio vertime padaro Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulpas Giedraitis. Jis pirmas ima versti jau nebe evangelijų dalis, bet visą Naująjį Testamentą. Sis vertimas išeina iš spaudos Vilniuj 1816 m. vardu:

NAUJAS ISTATIMAS JEZAUS CHRISTAUS WIESZPATIES MUSU lietuwiszku lężuwiu iszgulditas par Juozapa Arnulpa kunigaykszti Giedrayti Wiskupa Žemayčiu, ženklinika S. Stanislovo. Iszspaustas pas kun. Missionorius Wilniuje 1816.

Atskleidę pirmąjį to vertimo lakštą, randame 2-am psl. trumpą lotynišką pranešimą ir liudijimą, jog tasai Naujojo Testamento vertimas buvęs rankraštyje vyskupo įteiktas dviem mokytiem kunigam Bonaventurai Gailevičiui ir Domininkui Mogieniui kuriuodu, atidžiai pervezėję, rado jį visai sutinkantį su Vulgatos tekstu ir tikros Dievo Žodžio prasmės niekur neiškreipiantį; todėl kaip pirmutinį Naujojo Įstatymo vertimą, kurio lietuviai katalikai dar iksiol nebuvo turėję, pripažino esant vertą spausdinti,

Buvo manančių, kad minėtuoju du kunigu Gailevičius ir Mogienis patys išvertę lietuviškai Naująjį Testamentą, o vysk. Giedraitis tik šiam vertimui yra davęs savo vardą. Bet prel. Smigielskis griežtai tvirtina, pats matęs vyskupą valandomis verčiant ir skaitęs net gan griežtą kun. Gailevičiaus surašytą vertimo kritiką, kurios šis nebūtų parašęs, jei pats būtų buvęs vertėjas. [1])

Nors šis vertimas ir buvo skiriamas katalikams, tačiau išleistas be komentorių ir lėšomis nekatalikiškos biblijų draugijos.

---

[1]) Sk. prof. V. Biržiškos. Lietuvių knygų istorijos bruožai. Kaunas, 1930, 72 psl. Sgl. taip pat „Draugijos" 59 n-rio 300 psl.

Leidimas buvo išspausdintas storam popieriuje, bet gana nerūpestingai, nes daug palikta neištaisytų spaudos klaidų, net pačioj paginacijoj. Kai kuriuose ekzemplioriuose tos klaidos ištaisytos, tuo būdu yr susidarę lyg du skirtingi leidimai, atskiriami paskutinio pusl. žymėjimu, nes vienur paskutinis pusl. pažymėtas skaičium 398 viet. 389, o kitur jis visai nepažymėtas [1]. Prasideda veikalas trumpa prakalba „skaitytojui".

Nedidelei ištaisytų egzempliorių daliai pridėta dar prancūziškai parašyta prakalba ir vertimo dedikacija carui Aleksandrui I-jam, grįžtančiam su didžia garbe iš Paryžiaus, kaipo Napoleono nugalėtojui ir pageidaujamos pasaulinės ramybės grąžintojui.

Vysk. Valančius savo „Naujo Įstatymo" egzemplioriuje apie pastaruoju du priedu yra įrašęs šią pastabą: „D e d y k a c j i n i e p o c h w a l a m", a „do czytelnika n ę d z n i e i n i e p r z y z w o i c i e", t. y. „dedikacijos n e g a l i u p a g i r t i, o p r a k a l b a „s k a i t y t o j u i — m e n k a i r n e p a d o r i".

Tiesa, tie priedai yra nelemti, bet pats vertimas — gana įmanomas. Jo kalba dėl grynumo kad ir nėra taip gryna, kaip Bretkūno, bet vis dėlto nepalyginamai grynesnê, negu kitų XIX amžiaus pradžioje išleistų knygų. Kaip matyt iš vysk. J. Giedraičio parašytos, tik nežinia dėl ko neatspausdintos prakalbos į jo N. Testamentą, vertėjo žinota, kad žydiški ir graikiški asmenų vardai lietuviškai turi būti rašomi prisilaikant ne lenkiško, bet lotiniško Vulgatos tarimo, todėl ne M a i ž i e š i u s, bet M o z ê, ne L u k o š i u s, P o v i l a s, bet L u k a s, P a u l i u s ir t. t. Tačiau nežiūrint šios teisingos taisyklės, vertime palikta L u k o š i u s, J u d o š i u s, f a r i z e u s z a i, B a r a b o š i u s ir k. p. Matyt, vertėjo pabijota, kad liaudis, radus N. Testamente naujus vardus, nepamanytų, vyskupą virtus religiniu revoliucionierium, sudarkius evangelijas... Dėliai tos pat priežasties greičiausia bus palikti vertime ir kiti polonizmai, k. š. s m e r t i s, s ū d a s, u ž t i e s a, p a ž i č y t i ir p. Be to vertime žymu per daug vergiškas sekimas lenkišku Wujko vertimu, nesirūpinimas rašyba, kuri yra visai prasta. Yra ir kitų taisytinų dalykų. Tačiau pats sumanymas išleisti v i s ą N a u j o j o Į s t a t y m o lietuvišką vertimą yra visais atžvilgiais sveikintinas ir sudaro vieną iš didžiausių vysk. J. A. Giedraičio nuopelnų.

5. Gal dėl to tasai jo vertimas praslinkus 90 metų nuo jo pasirodymo, atsispausdinta antru atvėju Shenandoah, Pa, Amerikoje. Lėšų tam leidiniui davė kun. S. P a u t i e n i u s. Jam padėjo kun. A. S t a n i u k y n a s, kurs pridėjo trumputį komentorių ir prižiūrėjo spaudos korektą. Šiame leidime vysk. Giedraičio tekstas atspausdintas žodis į žodį, tepataisyta tik rašyba. Kalbą taisyti redaktorius teišdrįso tiktai antraštėse, pav. „G r o m a t a š v e n t o P o v i l o A p a š t a l o p a s r i m i o n i s" jo pakeista

NAUJAS
ISTATIMAS
JEZAUS CHRISTAUS
WIESZPATIES MUSU
Lietuwiszko Leżuwio
ISZGULDITAS
PAR
JOZAPA ARNULPA KUNIGAYKSZTI
GIEDRAYTI
WISKUPA ŽIEMAYCIU, ZENKLINIKA S. STANISLOWO.

Iszspaustas pas Kunigus Missionorius.
WILNIUJE
1816.

J. A. Giedraičio 1816 N. Įstatimas.

---

[1]) Sk. V. B i r ž i š k o s op. c.

į „šv. Apaštalo Povilo Raštas pas Rymiečius“ arba „Evangelia pagal Lukošiaus“ — į „Evangelija pagal Lukošių“.

Nebūdami kalbininkai, gerai yr padarę leidėjas ir redaktorius vertimo kalbos netaisydami. Nes ją saviškai ištaisydami, būtų netik jos nepagerinę, tik greičiau pabloginę. Tai matyt kad ir iš kun. Staniukyno parašytų komentorių, o taip pat ir iš vietų, kur kalba bandyta taisyti. Apie pačius komentorius turinio atžvilgiu, tenka taip pat pasakyti, kad jie gana menkučiai.

6. Iš to, kas aukščiau išdėta, matom, kad nuo 1599 lig 1816, t. y. per 217 metų lietuviai katalikai tenkinosi vien evangelynais bei Naujuoju Testamentu. Pirmutinis, kuris tą siaurutį užburtą ratelį yr pralaužęs, buvo ne kas kitas, tik mūsų garbingas rašytojas ir veikėjas vysk. M. Valančius. Jis tai atkreipė lietuvių katalikų akis į antrąją Šventraščio dalį — į Senąjį Istatymą. Pradžiai jis pasirinko poetišką ir gražią psalmių knygą ir išleidė ją vardu:

WISAS PASALMES S. DOWIDO KARALIAUS. Wilniuje kaštu ir spaustuvieje Josapa Zavadzkia, 1864, 199 psl. maž. in-8.

Šis pažymėjimas netikras. Tai yra neabejotina kontrafakcija. Zavadzkio vardas ir 1864 m. padėti čia tyčia rūsų žandarams apgauti. Po teisybei šis veikalas bus išleistas ne 1864, bet 1869 metais. Taip bent spėlioja mūsų bibliografas S. Baltramaitis[1]).

Veikalo pradžioj padėtas gan ilgokas „Gyvenimas S. Dovida karalius Židu ir pranasza“ (3-14 psl.) ir trumpa „prakalba“. Šioj pastaroj, paaiškinęs, kas yra psalmės, kiek jų esama ir koks jų turinys, vertėjas nurodo, kad jas kalbėti gal kiekvienas žmogus, o ypač tretininkai ir tretininkės, kurie „nekarta per metus tur sukalbieti wisas pasalmes pagal istatyma zokona“.

Toliau eina visų 150 psalmių vertimas. Jis atliktas sąžiningai. Valančius vertė žodis į žodį pagal Vulgatos tekstą. Kur Vulgatoj tekstas buvo visai nesuprantamas, vertėjas įbrukdavo vieną kitą žodį kursyvu, padedantį originalo tekstą geriau suvokti. Tie įterpimai dažnai tinkami, bet pasitaiko ir fantastiškų bei iš piršto išlaužtų. Kaip šis Valančiaus vertimas tikrumoj atrodė, skaitytojai geriausiai išvys iš čia padėtų jo pavyzdžių.

Štai pirmosios psalmės pradžia:

1. „Palajmintas žmogus, kurs nepaklause patarimo bediewiu, kielej griesznìku nestowieje ir sosti kimbąntios ligos nesiedieje.
2. Bet istatimi Wieszpaties jo wale, o prową jo apmislis diena ir nakti.
3. Ir bus kaip medis idijgtas ties sriautu undenu, kurs duos waisių laikui atejus. Ir lapai jo nenubirs ir ką nedaritu, wis kloses“...

Neprasčiau skamba ir pati sunkioji 67 psalmė. Štai keletas ištraukų iš jos:

7. „Diewi tau ejnąnt pirm žmonių tawo, po tirus laukus waikszcziojęnt.
8. Ziame drebieje ir iš dąngaus lije nuo wejda Diewa Sinaj, nu wejda Diewa Izraelaus.

[1]) Žiūr. *S. Baltramaitis.* Sbornik bibliografič. materialov etc. II izd. S. Peterburg 1904, n-r. 841.

9. Litu ticziomis atskirsi Diewi tiewinej tawa, silpnu tape bet tu padrutinaj.
10. Giwolej *(žmones)* tawo giwens anoje, sutajsej saldibiej tawa plikiuj, Diewi.
11. Wieszpats sutejks žodi apsakiniejąntęms Ewanelia, su didi stipribi.
12. Karalius galibiu, numileta, numileta *(w:sumilimiause Kristaus)* ir grozibę namu, daliti nupelną *(Apasztolaj bažniczioj dalis sakramentus).*
13. Nors miegotumet widuo sztikajlų *(losu)*, plunksnas baląnde su sidabru papawilktas, o užpakalis nugaras jo gieltonuo it auksas.
14. Kad dąngiszkasis sudis anoj karalius, bus iszbaltinti it sniegus ąnt *(kalnų)* Selmon"...

Kaip iš šių pavyzdžių matom, Valančiaus psalmyno kalba yra daili žemaitiška, kaip ir kituose jo raštuose.

Tasai pats vysk. Valančius, gerai, žinodamas, kad mūsų giesmynuose (kantičkose) maž tėra gerų giesmių, ryžosi visas psalmes sueiliuoti, kad jos būtų galima giedoti bažnyčiose. Toksai sueiliuotas psalmynas išėjo Prūsuose 1872 m. vardu:

7. PASALMES ARBA GIESMĖS DOWIDO KARALAUS IR PRANASZA. Wilniuj kasztu ir *sp. J. Zawadzkio; 1863 (taip pat kontrofakcija*).

Šis kantičkinio formato veikalas turi 418 psl. in-24.

Garbus vertėjas, turėjo čia be abejo daug darbo ir vargo, kol visas 150 psalmių sueiliavo, bet šio sueiliuoto psalmyno vertė menkoka: eilės išėjo gana prastos, tikrai kantičkinės. Norėdamas, kad tos psalmės būtų lengvai žmonių pagiedamos, vertėjas stengės netik kad kalba būtų jiems suprantama, bet kad ir patsai eiliavimas būtų gerai žinomas. Todėl nerasim čia nei kokių artistiškų strofų, nei skambesnių ar įvairesnių rimų bei ritmų. Taikyta eiliuoti strofomis ir ritmu, žinomu žmonėms iš „Kantičkų". Taigi kiekvienos psalmės pradžioje — dėta pastaba: „Gajda kaip Buk sweika duktie tieva", arba „Gaida kaip: Saldžiausis Jezau" ir tt. Visų psalmių strofos — ketureilės, ritmas beveik visų choreiškas, pav.

Susimilk ant manęs, Dievi,
Susimilk geriausis tiewi,
Nes tawimi pasikliowiau,
Piktaj dariti palowiau (56 ps. 151 psl.).

Tik labai reta kur pasitaiko jambai, pav.

Laimingas žmogus, kurs griesznų neklausi
O jiems patarąnt užkisza sau ausi,
Kursaj griesznika takus ne stowieje,
Kimbantios ligos sosti ne siedieje (1 ps. 5 psl.).

Tačiau ritmas nevisur teišlaikytas. Pasitaiko, kad viena strofos eilutė parašyta chorėju, kita prasideda daktilium arba amfibrachijum, o o baigiasi jambu, arba tuo pačių chorėju. Rimas gi kuo prasčiausias: gawa — tava, state — mate, inieje — žadieje, žmonis — pagonis[1]). Mat, Valančiaus būta kur kas geresnio prozininko, negu eiliuotojo dainiaus.

8. Kiek vėliau, būtent apie 1887 m. Veyerio spaustuvėj Tilžėje išėjo nežinomo autoriaus „Giesmės sutajsytos isz grjnu žodžiu psalmu" (92 psl. in-8 vo). Iš kalbos matyt autoriaus būta žemaičio ir sekta Valančium. Eiliavimas kai - kur net prastesnis negu Valančiaus. Viso labo nežinomo

---

[1]) Sk. kun. Raitelaičio straipsnį. „Vadove" 47 nr. 256 psl.

autoriaus sueiliuota 61 psalmė. Palyginimui vieno ir kito vertimo ir eiliavimo dedame čia greta 2-sios psalmės pradžią:

Pagal Valančių:

Kodiel sukusza pikti ir baisi pagonis,
O niekniekius mislije neprotingi žmonis?
Štai didi kunigaikšktej ir žiames karalej
Panoro prieštarauti Aukszcziausioje walej.

Pagal „Giesmių" autorių:

Kodel drumzdas pagonis, o žmones dumoja
Apie dajktus tuštibes, tiesos nedaboja,
Karalej, Kunigaikštej priesz Christusa kila,
Susitelken draugystej, supikime szela.

Vadinas, Valančiaus nė kiek nepralenkta, o kolbos grynumo atžvilgiu, net žymiai atsilikta užpakaly.

9. Galop kalbant apie lietuvių psalmių vertikus, negalima nepaminėti ir kun. J. Tilvyčio. Jo 1930 m. Marijampolėj išleistame „Giesmyne" yra įdėta 18 šiaip jau psalmių ir 39 egzekvinės psalmės — viso labo 57. Vertimo kalba gryna lietuviška, bet eiliavime pasitaiko nusižengimų ritmui ir rimai. Štai pav. kaip atrodo tos pat 2-sios psalmės pradžia kun. J. Tilvyčio versta:

Ūžia, it bangos, tautų sukilimas, —
Pakeitė protą baisus įnirtimas.
Žemės karaliai, didikai, vadovai,
Sušaukė žmones ir prirengė kovai...
Kovai prieš Dievą ir jo Pateptinį
Kol jo „vergovės" nebus išnaikinę (350 pusl.)

O 1-sios psalmės pradžia čia skamba šitaip:

Palaimintas būsi, klausyt jei nenori,
Ką pataria žmonės neteisus, nedori...
Jei nuodėmių kelio iš tolo bijosi,
Iš Viešpaties mokslo jei nesityčiosi (ib).

Iš šių pavyzdžių matom, kad a.a. kun. J. Tilvytis yr vertęs gana, laisvai, apleisdamas ištisus žodžius ir net sakinius, taip kad psalmių mintys jo vertime išeina labai nuo originalo nutolusios, iškreiptos, ir todel visas jo vertimas geru ir tobulu nieku gyvu negalima pavadinti.

10. Pirmajam psalmių sulietuvintojui vysk. Valančiui 1875 m. mirus, lietuvių katalikų tarpe ima palengvėl bręsti mintis, kad jiems būtinai reiktų turėti lietuviškai išverstas nevien N. Testamentas ir Psalmės, bet ir visas Šventasis Raštas.

Ši mintis pirmiausia pasireiškia Kauno kunigų seminarijoje 1880-1881 metais. Jauni jos auklėtiniai klierikai žino, kad lietuviai protestantai jau nuo 1735 m. turi išleistą visą Šventraštį lietuvių kalba ir kad todėl reiktų jis turėti ir lietuviams katalikams. Bet kas gi daryti, kad šis tikslas kiek galima greičiau būtų atsiektas? Jauniems entuziastams atrodė, kad tai nėra jau taip sunku: reikia tik surasti apie 70 jaunų, gabių kunigų; tuomet jų kiekvienam beteks tik po vieną Šventraščio knygą, kurią jau lietuviškai

išversti įstengs bet kuris. Sudėjus gi visus tuos vertimus krūvon ir susidarys pilnas katalikiškas viso Šventraščio vertimas lietuvių kalba.

To kolektyvaus darbo sumanytojas buvo a. a. kun. Jonas Vizbaras. Jo kviečiami pasižadėjo prie to darbo prisidėti Maironis, Vaižgantas, A. Jakštas, Pr. Žadeikis ir nemažas kitų gabesnių kunigų būrys. Vieni iš jų savo pasižadėjimą išvykdė, k. š. Maironis, Žadeikis, kiti nesiskubino imtis to darbo ir, atidėliodami jį tolimesniam laikui, jo nė nepradėjo. Dalimi galima tai net pateisinti, nes, 1901 metams baigiantis, plačiai Lietuvoj buvo pasklidus žinia, kad Šventraštį ėmęs lietuviškai versti pats vyskupas A. Baranauskas. Tai išgirdę, savanoriai Šventraščio vertėjai padėkojo Dievui ir pasijuto besą atpalaiduoti nuo savo pažado, nes buvo įsitikinę, kad geresnio Šventraščio vertėjo, kaip Baranauskas, rasti nebus galima. Ko jis jau ėmės, tai ir padarysiąs kuogeriausiai, nes vienam jo asmeny būta ir žymaus teologo ir kalbininko ir poeto. Taigi tuo nusiraminta ir laukta, kol Baranausko vertimas viešumon pasirodys. Patsai gi Baranauskas tuotarpu dirbo išsijuosęs, skirdamas Šventraščio vertimui apie 13 valandų į dieną. Dėliai to ir nenuostabu, kad vertimas ėjo sparčiai, sakyčiau net mašiniškai, pasiekdamas negirdėto lig šiol greitumo rekordą. Geriau tai suprasti padės mums čia dedamoji ši lentelė:

Knygos pavadinimas:	Kada pradėta versti?	Kada baigta versti?
Genesis (Gimimas)	4.IX. 1901	27.IX. 1901
Exodus (Išėjimas)	28.IX. „	16.X. „
Leviticus (Levitiška)	17.X. „	28.X. „
Numerorum (Skaičių)	29.X. „	12.XI. „
Deuteronomii (Antro Zokono)	13.X. „	30.XI. „
Josue	1.XII. „	9.XII. „
Judicum (Sūdžių)	10.XII. „	20.XII. „
Ruth	21.XII. „	22.XII. „
Pirmoji knyga Regum (Karalių)	23.XII. „	18. I. 1902
Antroji knyga Regum (Karalių)	19. I. 1902	27.I. „
Trečioji knyga Regum (Karalių)	28.I. „	8.II. „
Ketvirtoji knyga Regum (Karalių)	9.II. „	18.II. „
Knyga pirmoji Paralipomenon (Likusių daiktų)	19.II. „	27 II. „
Antroji knyga Paralipomenon (Likusių daiktų)	28.II. „	9.III. „
Knyga pirmoji Ezdrošiaus	10.III. „	13.III. „
Knyga Nehemijošiaus vadinama antrąja Ezdrošiaus	14.III. „	18.III. „
Knyga Tobijošiaus	19.III. „	21.III. „
Knyga Judith	22.III. „	25.III. „
Knyga Esther	26.III. „	2.IV. „
Knyga Job	3.IV. „	15.IV. „
Knyga Psalmų	16.IV. „	25.V. „

Knygos pavadinimas:	Kadą pradėta versti?	Kada baigta versti?
Knyga Proverbiorum (Piežodžių)	26.V. „	18,VI. „
Knyga Ekklezijastes	19.VI. „	29.VI. „
Canticum Canticorum (Giesmė giesmių Salomono)	30.VI. „	10.VII. „
Knyga Išminties (Sapientiae)	11.VII. „	27.VII. „
Ecclesiasticus (Ekklezijastikas)	28.VII. „	5.IX. „
Pranašystė Izajošiaus	6.IX. „	17.X. „
Pranašystė Jeremijos (Jeremijošiaus)	18.X. „	21.XI. „
Trenai tai yra Raudojimai Jeremijošiaus pranašo 3 padėjimai. Vertėjas mirė 26.XI.1902	22.XI. „	

Iš jos matom, kad pirmąją Senojo Įstatymo (Genezės) knygą Baranauskas yr išvertęs per 23 dienas, antrąją (Exodus) — per 18 d., trečiąją (Leviticus) — per 11 d., ketvirtąją (Numerorum) — per 13 d., penktąją (Deuteronomium) — per 9 d. ir t. t. Su tokia ilga knyga, kaip Izaijo pranašystė, jis apsidirbo — per 41 dieną.

Gerb. vertėjo, matyt, nujausta, kad gyventi jam nedaug jau belieka, todėliai ir skubinta, kiek tik galėta. Mat, jo norėta, didesnei Dievo garbei palikti lietuviškai išverstas visas Šventraštis. Bet kitokia buvo Dievo valia. Negailestingos mirties vertimas žiauriai buvo nutrauktas. Iš viso to milžiniško darbo šiandiena belieka vien storokas 1528 pusl. in-folio rankraštis, paties vertėjo ranka dailiai parašytas. Jis padalintas dviem dalim: pirmon įdėta viena tik psalmių knyga [1]), skyrium aptaisyta; antrojon — visos kitos, kurias Baranauskas suskubo išversti.

Visas šis Baranausko rankraštis laikomas dabar V. D. Universiteto Bibliotekoj Kaune. Paties vertėjo jis įvardintas šitaip:

BIBLIJA

RASZTAS SZWENTAS

Seno ir Naujo Testamento.

Isz lotiniszkos wulgatos lietuwiszkai perguldytas
su trumpais pareiszkinimais isz kunigo
Menochijaus ir kitu mokytu

A. B. Seinu Wyskupo.

Jame be lietuviško Šventraščio teksto yra dar trumpi kiekvienon knygon „įvedimai" ir tamsesnių vietų „pareiškinimai" bei komentoriai. Visa tai imta iš senos arkivysk. S. Kazlausko Biblijos (Biblija łacinsko-

---

[1]) Deja, jos rankrašty trūksta keturių pusl.: 1073 — 1076, taigi pasigendama čia LXVIII, LXIX, LXX ir LXXI psalmės.

polska z komentarzem Menochjusza, przełożonym na język polski. Wilno 1861 — 1864, 4 t.; ji buvo ir vėliau Zavadzkio perspausdinėta).

Mūsų senesnioji kunigų karta gerai žino to leidinio vertę, nes iš jo seminarijoj mokės Šv. Rašto. Jau ir tuomet, prieš penkiasdešimt metų, nevienas kunigas stebėjos, kad arkivysk. Kazlauskas plačioj katalikų raštijoj nesurado geresnio komentatoriaus už Menochijų, gyvenusį 1576 — 1655 metais! Juo labiau tenka stebėtis, kad vysk. Baranauskas manė, tais pasenusiais Menochijaus „pareiškinimais" galėsiąs patenkinti gerokai pirmyn pažengusius XX amžiaus lietuvius Šventraščio mėgėjus.

Be šio moksliško atsilikimo Baranausko lietuviškai verstas Šventraštis turi ir daugiau netobulumų. Pirmiausia — jis yra netobulas jau tuo, kad nėra išvestas iki galo, nes baigias trečiąja Jeremijos rauda. Ji išversta visa, bet jos komentorius baigias 9-ja eilute. Paskutiniai jos žodžiai yra šie: „Takus mano išvertė. Padarė, jog man niekas nebesiseka". Posakis tikrai reikšmingas, tinkamai apibūdinąs visą Baranausko darbą. Jis kitaip ir negalima pavadinti, kaip tik „nenusisekusiu". Bet šis nenusisekimas eina netiek iš Baranausko kaltės, kiek iš jo pasirinktos vertimo metodos. Mat, jam verčiant Šventraštį, rūpėjo ne šiojo prasmė surasti, tik Vulgatos tekstas žodis į žodį vergiškai išversti. Todėl kur Vulgatos tekste yra prasmė, ji yra ir Baranausko vertime; ten gi, kur Vulgatoj nėra jokios prasmės, jos nėra ir Baranausko vertime, nes jis jos visai neieškojo.

Tos pat savo metodos laikydamasis, Baranauskas lengvamaniškai yr nusidėjęs ne vien Šventraščio prasmei, bet ir lietuvių kalbos gramatikai. Vergiškai versdamas Vulgatos žodžius, jis ir savo vertime sustatinėjo juos pagal lotynišką Vulgatos tvarką. Suprantamas dalykas, lietuvių kalbai negalėjo išeiti tai į sveikatą.

Be to per daug brangindamas senovę, jis be reikalo yra teršęs savo vertime lietuvių kalbą pasenusiais polonizmais k. š. smertis, mislis, apiera, zokonas, sūdas, sūdžia ir p.

Tiesa, kai kur bandė jis kalti ir naujus, žodžius, bet, deja, dažniausiai nevykusius. Pav. lotyniškas žodis salutare jo išverstas išganyba (Ps. 41, 6), mirabilia — stebuklystės (Ps. 105, 7), magnalia — didždaryba (Ps. 105. 21), perpendiculum — kabalda (viet. svambalas) ir t. t.

Jei kuris žodis turi dviejopą prasmę, vieną tiesioginę materialę, kitą metaforinę, tai Baranauskas dažniausiai ims pirmąją, nors iš teksto ir matytųs, Šventraštį pavartojus tą žodį antrąja prasme. Pav. lot. žodis generatio reiškia ir fiziškąjį gimdymą ir žmonių kartą. Šiaja pastarąja prasme 105 psalmėj 31 eilutėj pasakyta: in generationem et generationem et in saecula saeculorum. Bet Baranauskas į tai neatsižvelgdamas verčia: „gimdyman ir gimdyman iki ant amžių". Panašiu būdu žodis similitudo reiškia ir palyginimą ir panašumą. Baranauskui panašumas, matyt, atrodė abejotinas, todėl jis Genezės (I, 26) žodžius Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, išvertė: „Padarykim žmogų paveikslan ir palyginiman mūsų" (sic!).

Taigi remdamiesi tuo, kas aukščiau pasakyta, prieinam išvadą, kad Baranausko Šventraščio vertimas tiek moksliškumo, tiek lietuvių kalbos ir gramatikos atžvilgiu nepatenkina elementariausių kritikos reikalavimų. Dar labiau tai paaiškės iš Baranausko vertimo pavyzdžio, kurį žemiau (17 - 18) psl.) įdėsime.

Tačiau mūsų kalbininkams šis vertimas pasiliks gana įdomus, nes jame yra pavartota nemaža senų kalbos formų, k. š. pav. būnai, pražūnai, išnykstai, puotuojie, išeitint tau, pereitint pūstynėje, nuvažiavo rytump, gėtros viet. šėtros ir p.

11. Vyskupui Baranauskui 1902 m. mirus ir jo vertimui nebaigtam likus, viso Šventraščio vertimo klausimas lietuvių katalikų tarpe vėl savaime iškyla. Ypatingai jis parūpo jaunam Kauno kunigų seminarijos profesoriui kun. Juozapui Škvireckui. Nuo savo kunigavimo pradžios t. y. nuo pastarosios 1901 m. ketvirties, jis nusistato pagaminti naują Šventraščio vertimą lietuvių kalba, su atatinkamais žmoniškais komentoriais, kaip to Katalikų Bažnyčia reikalauja. Pradeda jis nuo reikalingiausių Bažnyčiai evangelijų. Gandai, kad vysk. Baranauskas 1901 metais yra jau pradėjęs versti visą Šventraštį, ir vėliau atėjus žinia, kad kun. Pautienius Amerikoje leidžia Naująjį Testamentą, kuriam laikui sustabdo jo pradėtąjį darbą. Tuomet jis ima rašyti lietuviškai įvedimą į Šventraštį. Darbas iš pradžių eina sunkiai, bet paskui energingas autorius nugali sunkenybes ir savo sumanymą laimingai įvykdo. Šalia to jis ima rašyti naują platesnį kai kurių Šventraščio knygų komentorių. Galop, gavęs tikresnių žinių apie vysk. Baranausko vertimo metodą, ir kun. Pautieniaus leidinį, pamato, kad tie garbūs vyrai daro ne tai ir ne taip, kaip reikia; todėl grįžta vėl prie savo pradėto ir pertraukto Šventraščio vertimo ir sparčiai varo jį pirmyn. Darbas yra labai nelengvas. Pasitaiko vietų, kur tenka ištisą dieną palaužyti galva, kol susiranda reikalingas lietuviškas žodis. Garbus vertėjas griebias įvairių priemonių savo vertimui pagreitinti. Šis darbas, prisilaikant principo — nulla dies sine linea, eina sekmingai pirmyn. Padirbėjęs keletą metų garbus vertėjas su savo darbo vaisiais ima ir viešai rodytis. 1906 metais jis išleidžia savo verstą „Šventą mūsų Viešpaties Jezaus Kristaus Evangeliją ir Apaštalų Darbus" (437 psl. in-16). Lietuviškąjį vertimą lydi čia trumpučiai paaiškinimai.

Iš pridėtos šio leidinio pradžioje vertėjo „Prakalbos" sužinom, kad jis, imdamasis to darbo, turėjęs du tikslu. Pirmas, tai patarnauti kunigams, kad turėtų iš ko skaityti žmonėms sekmadieniais ir šventadieniais Bažnyčios nustatytas evangelijų dalis, seniau spausdintas atskiruose evangelynuose. Šie pastarieji 1906 metais jau buvo sunkiai begaunami. Antras — tai kad ir šiaip jau lietuviai katalikai, skaitydami tas pirmąsias penkias Naujo Įstatymo knygas, galėtų „rasti sau didžiausį dvasišką pelną".

Apie patį savo vertimą vertėjas tiek tik trumpai tepasisako, kad „laikęsis Vulgatos, palygindamas, kame atsirado reikalas su graikišku tekstu ir skirtumus pažymėdamas paaiškinimuose".

Atidžiau pažvelgę į šio naujo vertimo tekstą, tuojau galim pastebėti, kad vertėjas savo vertime laikės vien lietuvių kalbos sintaksės, visai nežiūrėdamas žodžių tvarkos lotyniškoje Vulgatoje. Dėliai to Skvirecko vertimas išėjo daug gyvesnis, aiškesnis ir tobulesnis, negu vysk. Baranausko.

Šios knygos gale pridėta ir nurodymas evangelijos dalių, „skaitomų per mišias visų metų nedėliose ir didesnėse šventėse“. Tuo būdu padaryta, kad šis leidinys galėjo lengvai atstoti retenybe bevirstančius sen:vinius, pilnus polonizmų, lietuviškus evangelynus.

Pabaigęs versti Evangelijas ir Apaštalų darbus, kun. Skvireckas imasi antros Naujo Įstatymo dalies, būtent šv. Povilo ir kitų Apaštalų laiškų ir šv. Jono Apokalipsės. Versti jie dar sunkiau ir reikalingi platesnių paaiškinimų. Bet garbus ir darbštus vertėjas nugali visas kliūtis ir nuo 1911 m. pradeda leisti savo „Šv. Raštą Senojo ir Naujojo Įstatymo su Vulgatos tekstu“. Vertėjo nustatytu planu šio leidinio turėjo būti šeši didžiuliai tomai. Jie ir ėjo vienas paskui kitą šia tvarka: VI tomas (655 psl.) — 1911-ais metais, I (946 psl.) — 1913-ais, II (966 psl.) — 1921-ais, III (992 psl.) — 1923-ais, ir IV (949 psl.). — 1932-ais. Visi jie išėjo Kaune, išskyrus tik III-jį tomą, kurs buvo atspausdintas Berlyne.

Pirmame tome įdėta: Įvedimas į Šv. Raštą, penkios Mozės knygos, Jozuės knyga, Teisėjų knyga ir Rutos knyga.

Antrame — Samuelio knygos, Karalių knygos, Kronikų knygos, Ezdro knyga, Tobijo knyga, Juditos knyga, Esteros knyga ir Jobo knyga.

Trečiame—Psalmių knyga, Patarlių knyga, Pamokslininkas, Giesmių giesmė, Išminties knyga, Ekleziastikas ir Izaijo Pranašystė.

Ketvirtame — Jeremijo Pranašystė ir Raudos, Baruko pranašystė, Ezekieliaus Pranašystė, Danieliaus pranašystė, dvylika Mažųjų Pranašų ir Makabiejų knygos. Jomis užsibaigia Senasis Įstatymas.

Naujajam Įstatymui vertėjo planu buvo skirta du tomu: V-sis—Evangelijoms ir Apaštalų darbams ir VI-sis — Apaštalų laiškams ir šv. Jono Apokalipsei.

Kadangi VI-asis tomas buvo jau išleistas 1911 metais, o 1922 m. yr išėjęs gerb. vertėjo naujai išverstas visas Naujasis Įstatymas[1]) Žemaičių vyskupijos 500 m. (1421 — 1921) jubiliejui paminėti, tatai nuo leidimo V-jo tomo didžiajame formate ir su Vulgatos tekstu, gerb. vertėjas dėl ekonominio krizio, atsisakė. Jo vieton yra pasiryžęs išleisti naujai pataisytą viso Šventraščio vertimą trijuose didžiojo formato tomuose su platesniais komentoriais, tik jau be lotyniško Vulgatos teksto. Tasai vertimo taisymas būsiąs žymus ir net „radikališkas“, taigi reikia tikėtis, jis patenkinsiąs ne tik šiaip jau skaitytojus, bet ir rimtesniuosius mūsų kalbininkus.

Tačiau jei tas vertimas ir pasiliktų toks, koks dabar kad yra, vis tiek reiktų jis laikyti nesvyruojant, pačiu geriausiu, nes geresnio mes lietuviai neturim. Geru gi galim jį drąsiai vadinti jau dėl to, kad randame jame tris visų svarbiausias gero lietuviško Šventraščio vertimo savybes:

1) jis yra pilnas, nes apima visas Senojo ir Naujojo Testamento knygas:

---

[1]) Naujasis mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Testamentas vertė vysk. *J. Skvireckas* Kaunas, 1922, 620 psl. in-18.
Po teisybei šis leidinys spausdinta ne Kaune, bet Berlyne Otto Elsnerio sp.

2) jis, remdamasis Vulgata, stropiai ieško kiekvienoj Šventraščio eilutėj literalinės prasmės ir, ją suradęs, įmanomai išreiškia;

3) jis beveik visur išlaiko lietuvių kalbos grynumą ir nenusideda sąmoningai jos sintaksei.

Vysk. Baranausko vertimas tais atžvilgiais nė ištolo neprilygsta arkivysk. Skvirecko vertimui. Kad tai gerb. skaitytojams dar labiau paaiškėtų, dedame čia greta tą pat LXVII-os psalmės dalį išverstą abiejų garbių vertėjų:

Štai Vysk. A. Baranausko vertimas:

Psalmas LXVII.

2. Kelysi Diewas, ir būnai išbarstytais neprieteliūs jo, ir pabėgie kurie neapkenczia jo, nuog weido jo.

3. Kaip nyksta dūmas, išnykstai: kaip tirpsta waszkas nuog weido ugnies, teip pražūnai nusidėjėliai nuog weido Diewo.

4. Ir teisieji puotuojie, ir džiaugysi akyse Diewo, ir pamėgstai linksmybėj

5. Giedokit Diewui, psalmą, skambinkit wardui jo, kelią darykit tarnui, kuris žengia ant wakarų: Wiešpats wardas jamui. Džiaukitės akyse jo, išsigąs nuog weido jo,

6. tėwo našlaičių ir sūdžios našlių. Diewas wietoj szwentoj sawo:

7. Diewas, kuris ingywendina wienabūdžius namuose. Kuris iszweda surištus galybėj, lyg'ai ir tuos, kurie nartina, kurie gywena kapuose.

8. Diewe, išeitint tau akyse žmonijos tawo, pereitint pūstynėje:

9. žemė sudrebo, nes dangus warwėjo nuog weido Diewo Sinai, nuog weido Diewo Izraeliaus.

10. Lietų gerawalį atskirsi, Diewe, tėwykščiai tawo: ir pasilpo, tu gi iszbaigei daryt ją

11. Gywuliai tawo gywens joj: pritaisei saldybėj tawo neturėliui, Diewe.

12. Wieszpats duos žodį sakantiems Ewangeliją macies daugybėj.

13. Karalius galybių numylėto numylėto ir gražumui namų skirstyt plėszmus.

14. Jei miegotumėt widuj terp burtų, sparnai karwelio sidabrino, ir wuodega nugaros jo iszblyškime aukso.

15. Išskirstant dangiškiui karalius ant jo, sniegu išbals Selmone:

16. Kalnas Diewo, kalnas riebus, kalnas sutirsztėjęs, kalnas riebus:

17. Kam gi pažvelgiat kalnus sutirsztėjusius? Kalnas, kuriame pamėgo Diewui gywent jame: nes Wiešpats gywens iki galui

18. Wežimas Diewo dešimtimi tūkstančių daugeriopas, tūkstantis linksminanczių-si: Wiešpats juose Sinaje szwentinyčioj.

Štai Arkivysk. J. Skvirecko vertimas

LXVII-ji psalmė.

2. Tesikelie Dievas ir tegul būna išsklaistyti jo neprieteliai, ir kurie jo neapkenčia tegul bėga nuo jo veido:

3. Tegul jie išnyksta, kaip nyksta dūmai: kaip vaškas tirpsta nuo ugnies, taip tepražūna nusidėjėliai nuo Dievo veido.

4. O teisieji tegul pokiliauja ir džiaugiasi Dievo akyvaizdoje ir tegul gerėjasi linksmume.

5. Giedokite Viešpačiui, psalme šlovinkit jo vardą ir darykit kelią tam, kurs pakilsta ant saulėleidžių. Jo vardas Viešpats, džiaukites jo akyvaizdoje: tegul jie sudreba prieš veidą to,

6. kurs našlaičių tėvas ir našlių teisėjas, Dievas savo šventoje vietoje,

7. Jis Dievas, kurs apgyvendina vienminčius tuose pačiuose namuose, kurs išveda kalinius stiprybėje, lygiai kaip ir atkakliuosius, kurie gyvena kapuose.

8. Dieve, tau išeinant tavo tautos akyvaizdoje ir einant per tyrumą,

9. žemė drebėjo net ir dangus varvėjo prieš Dievo veidą, Sinajus prieš Izraelio Dievo veidą

10 Tu, o Dieve, maloningai teikei lietaus savo tėvainystei; ji buvo susilpnėjus, tu gi sustiprinai ją.

11. Tavo banda gyvena joje; tu, Dieve, prirengei ją savo gerume beturčiui.

12. Viešpats duoda įsakymą linksmos žinios skelbėjoms su didžia galybe.

13 Jis mylimiausiojo kariuomenės karalius ir namų papuošalui jis duoda grobio pasidalinti

14. Kuomet jūs miegate savo dalyse, jūs esate lyg pasidabrinti sparnai balandžio, kurio nugaros galas blizga, kaip gelsvas auksas.

15. Kuomet Aukščiausis sklaidė karalius šalyje, buvo balta nuo sniego ant Selmono.

16. Dievo kalnas, tai derlingas kalnas. trąšus kalnas, derlingas kalnas.

17. Ko jūs žvairiomis žiūrit į trąšius kalnus? Tai kalnas, ant kurio Dievui pamėgo gyventi; iš tikrųjų Viešpats gyvena ten per amžius.

19. Žengei aukštumon, suėmei suėmimą, ėmei dowanas žmonėse.
20. Palaimintas Wiešpats dieną kasdiena: laimingą kelią darys mumus, Diewas iszganybų musų.
21. Diewas mūsų, Diewas iszganymo: ir Wiešpaties yszeiga Smerties, ir t. t.

18. Kariškų Dievo vežimų dešimtys tūkstančių; tūkstančiai besilinksminančiųjų. Viešpats yra jų tarpe ant Sinajaus šventykloje.
19. Tu užžengei aukštyn, vedei belaisvius, ėmei dovanų tarp žmonių, net ir iš tų kurie netiki, kad Dievas čia gyvena.
20. Pašlovintas teesie Viešpats diena iš dienos, Dievas, kuriame visas mūsų išgelbėjimas, padarys mūsų kelią laimingą.
21. Mūsų Dievas yra Dievas galįs išgelbėti ir pas Viešpatį Dievą yra išėjimų iš mirties.

Užtenka jau vieno, kad ir paviršutiniško, abiejų šių vertimų sulyginimo, kad pirštu prikišamai paaiškėtų, pirmenybės palmę visais atžvilgiais priderant arkivyskupo Skvirecko vertimui. Sulygintas su vysk. Baranausko vertimu, jis skirias nuo šio pastarojo kaip dangus nuo žemės.

12. Bet be Baranausko vertimo esama dar ir kitų Biblijos vertimų, parūpintų lietuvių protestantų, k. š. Bretkūno, Quandto, Rhezos, Kuršaičio ir k. Gal kuris jų bus tiek pralenkęs arkivysk. Skvirecko vertimą, kiek šis — baranauskinį?

Tiesa, lietuviai protestantai yra nemaž pasidarbavę beversdami lietuvių kalbon Šventąjį Raštą. Tas jų darbas turi gana ilgą ir įdomią savo istoriją [1]).

Žinomas mūsų bibliografas prof. V. Biržiška ją gana plačiai ir gražiai yra surašęs savo veikale: „Lietuvių knygų istorijos bruožai". Kaunas, Spaudos Fondo leidinys, 1930, 57 — 72 psl. Dėliai to mes jos čia nebekartosime. Priminsim tik tiek, kad protestantiškos Biblijos vertimo eiga eina beveik tais pat etapais, kaip ir katalikiškojo Šventraščio. Pirmiausia pas protestantus lietuviu pasirodo „Evangelijos bei Epistolos" (Wilento, 1579) Postilos (Bretkūno, 1591) ir k. Naujas Testamentas (1701), J. Rezos Psalmynas (1625) ir galop [1]):

Geschichte

der

litthauischen Bibel

ein Beytrag

zur

Religionsgeschichte der Nordischen Völker.

von

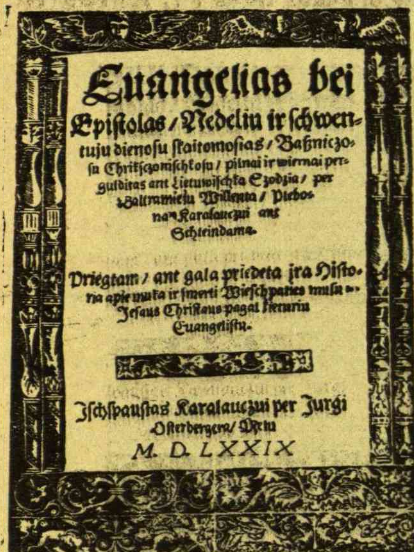
D. L. J. Rhesa,
Professor der Theologie und Prediger.

Königsberg, 1816,
gedruckt in der Hartungschen Hofbuchdruckerei.

„*BIBLIJA TAI ESTI WISAS SZWENTAS RASZTAS SENO IR NAUJO TESTAMENTO pagal wokiszko perstattimo daktaro Mertino Luteriaus su kiekwieno perskirimo trumpu praneszimu ir reikalingu paženk-*

[1]) Sk. Geschichte der littauischen Bibel von Dr. J. Rheza Königsberg, 1816.
[2]) Tiesa, aukščiau minėtas Bretkunas buvo išvertęs visą Bibliją dar 1590 m.. bet tas vertimas pasiliko rankrašty ir nebuvo spausdintas. Vėliau 1660 m. buvo pradėta spausdinti vadinamoji Chylinskio Biblija, bet leidėjams pinigų pritrukus, nebaigta spausdinti, o atspausti lankai buvo parduoti kaipo makulatūra.

linimu tu pacziu žodžiu, kurie kituose perskirimuose randami, nuog keliu Mokitoju Lietuwoj lietuwiszkai perguldytas. Karaliaucz'uje 1735.

Euangelias bei Epiſtolas / Nedeliu ir ſchwentuju dienoſu ſkaitomoſias / Baßniczoſu Chriſczonischkoſu / pilnai ir wiernai perguldītas ant Lietuwiſchka Szodzia / per Baltramieju Willenta / Plebona Karalauczui ant Schteindama.

Priegtam / ant gala priedeta jra Hiſtoria apie muka ir ſmerti Wieschpaties muſu Jeſaus Chriſtaus pagal ketturiu Euangeliſtu.

Iſchſpauſtas Karalauczui per Jurgi Oſterbergera / Metu

M. D. LXXIX

B. Vilento 1579 m. Ev inelijos

POSTILLA

catatesti

Trumpas ir Praſtas Iſchguldimas Euangeliu / ſakanmiu Baßniczoie Krikſchczionischkoie / mūg Aduentu ik Adwento.

Per

Jana Bretkuna Lietuwos Plebona Karalaucziuie Pruſiſu.

Iſſpauſta Karaliauczuie Jurgio Oſterbergero.

Meta Pono 1. 5 9 1.

Bret'kuno 1591 m. Postilė

✠ (o) ✠

Skaititojui Krikßćionißkam

tedu da Diewas ßwieſybes Tėwas Kriſtuje Jėzuje tikra ißmánima dangujejos tieſós per Dwaſe Szwenta ant ámžino ißganimo!

Ngi kaip Lietuwißkas liezuwis taban ſutinka ne tik tan ſu Wokißku ir Lenkißku / bet ir didziauſan ſu Grekißku liezuwiu: taipo ir regiſt mums / jog Naujas Teſtamentas Lietuwißkas negal geriaus perguldijtas buti / kaipo kada pagal Wokißko / Lenikßko / ir labiauſan pagal Grekißko Liezuwio grazen ſudawaditas tampa. Nes tatai mes perguldijdami Nauja Teſtamenta ne tiktan paris ißturem / bet ir kiekwiens / kurs Wokißkan / Lenkißkan / Grekißkai ir Lietuwißkan moka / iß pirweizdėjimo ßio darbo pigen galės ißmanijti. Del tós priezaſties ſtójos / jog ßis Lietuwißkas perguldimas tuloſe wietoſe tokiû ir tiek zodziû / kiek kiti perguldimai / kurie tulus daiktus placzaus apraßo / ne tur / ir tanken regiſi kitonißkas / kur taczaus ir zodzeis ir ißmanimu / kas ipaczen labiauſas muſu darbas buwo / ſudera ſu nefalßijtou tikru Grekißku liezuwiu / ir prieg tam ne ſunken ißmanomas ira. O kadangi Lietuwnikai didzios Lietuwißkos żemės nekurius daiktus tokeis zodzeis ißkalba / kokiû Lietuwninkai Karalißkoje Pruſſoje tame ißmanimė newartoja / tada todelen ſtûrijpa-

Prakalba į N. Testamentą 1701 m.

BIBLIA,

Tai eſti:

Wiſſas Szwentas Ráßtas Seno ir Naujo Teſtamento,

pagal Wokißką Perſtatimą

D. Mertino Luteraus,

Su kiekwieno Perſkyrimo trumpu Praneßimmu,

ir

reikalingu Pazenklinnimu tu paczu Z kurrie kittoſe Perſkyrimoſe randomi Nû kellû

C

Mokytoju Lietuwoj Lietuwißkay pérſta tytas,

Ir antrą Kartą iſſpauſtas.

Karalauczuje, 1755.

Antras 1755 m. prot. Biblijos leidima.

Šis pirmas lietuviškas protestantiškos Biblijos leidimas buvo vėliau taisytas įvairių korektorių (k. š. Schimmelpfeningo, Quandto, Rėzos). Galop 1869 m. jį suredagavo žinomas kalbininkas d-ras Pr. Kuršaitis. Jo leidinys yra šaip įvardintas:

1660—1661 m. Chylinskio Biblija.

BYBELĖS t. e. VISAS SZW. RASZTAS SENOJO ir NAUJOJO TESTAMENTO į lietuwiszkaja kalbą išwerstas. Ant paliepimo Wyriausios Prusiszkošios Bybelių Draugystės Berlyne isznauja perweizetas. Mieste Halle prie upės Saale gulincziame. 1869 m.

13. Bibliškoji Draugija šį vertimą perspausdinėjo nesykį ir paskiau. Kaipo tiek kartų taisytas ir spausdintas, ar nebus tik jis pats tobuliausis ir net geresnis už skvireckinį? Vieton tiesiog atsakyti į šį klausimą, palyginkim velyk keletą žemiau dedamų šv. Rašto tekstų, verstų mūsų protestantų ir arkivyskupo Skvirecko.

Protestantų „Bybelės“ (Halle, 1903) verčia tuos tekstus šiaip:

Jerem. 32, 17: „Ak, Wiešpatie, Pone Diewe, tu dangų ir žemę padarei su dideje sawo syla ir sawo isztęsta ranka ir nei wieno daikto nėr taw negalimo;

18. Tu gero darąsis daug tūkstantiems ir užmokąsis tėwų nusižengimą į antį jų waikų po jų, tu didysis ir driūtasis Diewe, Ponas Diewas Zebaot yra tawo wardas!

19. Didis sudomojime ir macnus darbe; ir tawo akys stow atwiros ant wisų kelių žmogaus waikų, kad kožnam duotumbei pagal jo pasielgimą ir pagal waisių jo darbų“.

Jerem. 32, 33: „Pakalą ir ne weidą prikreipė, kačei aš juos nepaliaudamas mokįdinau, ale jie nenorėjo klausyt nei geryn eiti.

34. Priegtam jie sawo biaurescius į tus namus pastatė, kurie mano wardu yra praminti, kad tus biaurintų“.

Raudos 1, 3: „Juda yr apkalta bėdoj ir sunkioj slūžmoj; ji gywena tarp pagonų ir neranda atilsio: wisi jos persekinėtojai sunkei ję laikę.

4. Keliai į Zion gul pūsti, niekam neeinant ant nei jokios šwentės; wisi jos wartai stow sugaišinti, jos kunigai dusauja, jos mergos apmaudingos ir ji smūtna“.

Arkivyskupo J. Skvirecko vertime ie skamba šitaip:

Jerem. 32, 17: Dėja, deja, deja, Viešpatie Dieve! Štai tu padarei dangų ir žemę didžia savo galybe ir ištiestu petimi; tau joks dalykas nebus sunkus;

18. kurs rodai pasigailėjimo tūkstančiams ir už tėvų neteisybę atsilygini po jų į jų vaikų prieglobstį; Stipriausis, Didis ir Galingasis; tavo vardas kareivijų Viešpats.

19. Tu didis išmanymu, neapimamas mintimi, kurio akys atviros ant visų Adomo vaikų kelių, kad atiduotumei kiekvienam žiūrėdamas jo kelių, ir jo darbų vaisiaus.

Jerem. 32, 33: „Jie atgręžė man nugaras, ne veidą, nors aš juos mokinau nuo pat aušros ir auklėjau, ir jie nenorėjo klausyti, kad priimtų drausmę.

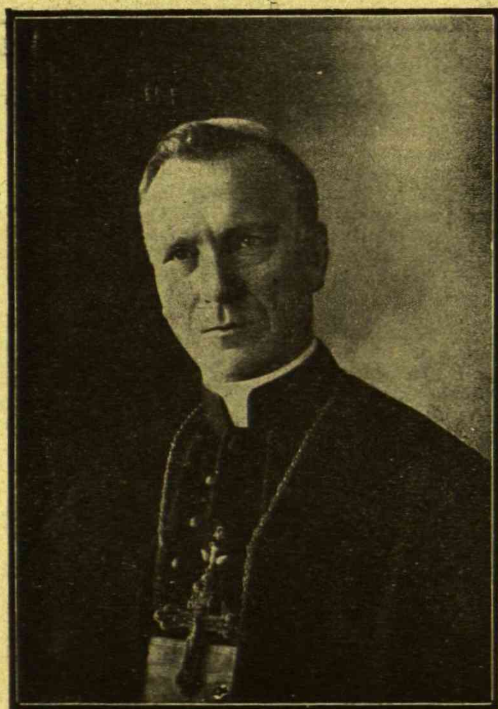
34. Jie pastatė savo stabus namuose, kuriuose šaukiamas mano vardas, kad juos suteptų.

Raudos 1, 3: „Judas iškeliavo dėl prispaudimo:
ir vergijos sunkumo,
jis gyvena tarp tautų
ir neranda atilsio;
visi jo persekiotojai
sugavo jį aukštumose.
4. Siono keliai liūdi,
nes nėra kam ateiti į šventes;
Visi jo vartai sugriauti,
jo kunigai vaitoja,
jo mergaitės susigriaužusios,
ir jis pats prislėgtas kartumo.

Jau ir tie keli pavyzdžiai aiškiai parodo, kad mūsų protestantų vartojamas lietuviškas Šv. Rašto vertimas yra žymiai atsilikęs, pilnas lenkiškų ir vokiškų barbarizmų ir lietuvių sintaksės atžvilgiu gerokai šlubuoja. Taigi turėdami naują arkivyskupo J. Skvirecko Biblijos vertimą, mes lietuviai katalikai ne tik esam paviję mūsų brolius protestantus, bet ir žymiai juos pralenkę. Jų lietuviškų „Bybelių“ tekstas yra nūn ne tik pasenęs, virtęs archaizmu, bet šiandieną lietuvių kalbai gerokai pirmyn pažengus, yra tapęs tiesiog nebepakenčiamas. Mes jau atpratom nuo „ka-

marponių, kurie ant žalnierių statyti buvo“ (Jer. 52, 25), nuo „abazo vyresniųjų, kurie kiemuose stačius žmones meisteriaudavo“ (ib.), nuo „grečnų daiktų“ ir kitokių savo amžių jau atgyvenusių išsireiškimų.

Taigi mūsų broliams protestantams, jei jie nenori būti atsilikę Šv. Rašto klausime, belieka viena iš dviejų: arba patiems pasigaminti visai naują lietuvišką Biblijos vertimą, arba prašyti J. E. arkivyskupą Skvirecką, kad jiems leistų pasinaudoti savo nauju Šventraščio vertimu. Šiaip ar taip, jei šiandiena kam tenka čia rausti, tai jau tik ne mums lietuviams katalikams. Pripažįsta tai ir patys lietuviai protestantai. Vienas

Kauno Arkivyskupas Juozapas Skvireckas.

jų atstovas prieš pat karą buvo net atvykęs Kaunan pasiteirauti, ar garbusis mūsų Šventraščio vertėjas nieko neturėtų, jei jie jo vertimą sau be komentorių atsispaudintų. „Mat, kai mes skaitom mūsų „Bybeles“ sakė jis, tai mes daug ko nesuprantam, o kai tą pat paskaitom J. Skvirecko vertime, tai mums viskas aišku“. Tai geriausia atestacija, parodanti, kad

arkivyskupo J. Skvirecko vertimas negiňčijamai pralenkia lietuviškąjį protestantiškų „Bybelių“ tekstą.

Ši aplinkybė verčia mus dar labiau branginti garbaus mūsų Ganytojo atliktą milžinišką darbą. Jei mes lietuviai katalikai galim nūn pasidžiaugti, turį dailiai išverstą ir kur reikiant paaiškintą visą Sv. Raštą, tai mes privalom už tai ačiū tarti ne kam kitam, tik J.E. arkivyskupui J. Skvireckui. Ko nepadarė Daukša su Širvydu, ko nesugebėjo padaryti jo pranokėjai vyskupai J. Giedraitis, Valančius ir Baranauskas, tai padarė pats vienas J. Skvireckas, nenuilstamai dirbdamas per ištisus 30 metų (1902 — 1932).

Deja, to milžiniško darbo ne tik platesnė katalikiškoji mūsų visuomenė, bet ir pati mūsų kunigija kol kas tinkamai nėra įvertinusi. Kai pernai rugsėjo pabaigoj išėjo iš spaudos IV-sis Senojo Testamento tomas ir tuo buvo galutinai užbaigtas pirmutinis lietuvių kalba katališkas viso Šventraščio vertimas, nieks darbščiam vertėjui nepadėkojo žodžiu nei spaudoj plačiau nepaminėjo. O tuo tarpu mūsų Bažnyčios ir kultūros gyvenime tai buvo dideliausios svarbos įvykis. Deja, jis praėjo nepastebėtas. Daug mažesniems mūsų veikėjams mes nesigailim pagarbos, švenčiame jų darbavimosi visuomenei 25-rių, 20-ties ir net 10-ties metų sukaktuves; tuo tarpu čia dirbo vyras 30 metų ir nieks jam už tai nei šalto ačiū nėr pasakęs. Dėliai šio apsileidimo mums tikrai reiktų rausti. Katalikiškas viso Šventraščio lietuvių kalbon išvertimas — savo svarba, galima sakyti, yra nemažiau brangintinas kaip visos Lietuvos pakrikštijimas. Tuo išvertimu padėtas tikras pamatas visai katalikiškai religinei lietuvių literatūrai. Jis turės įtakos ir mūsų pasaulietiškai raštijai. Taigi šio vertimo išleidimas yra dalykas pirmaeilis, sudarąs epoką. Pažymėdamas tai, aš noriu vien konstatuoti šį svarbų faktą ir tuo atlikti savo publicistišką pareigą. Jei čia kas lieka dar bepridurti tai nebent tai, kad arkivyskupas Skvireckas, be Šventraščio išvertimo yr praturtinęs mūsų religinę literatūrą dar ir kitais glaudžiau ar palaidžiau su Šv. Raštu susijusiais veikalais. Čia pirmoj vietoj paminėtina jo plati ir įdomi monografija apie Šv. Povilą, įvardinta: „Šv. Povilas Apaštalas“ (Kaunas, 1910, 188 psl. in-8).

Sekančiais 1911 metais jis išleidžia „Trumpą įvedimą“ (introdukciją) į Šventąjį Raštą (Kaunas, S. Banaičio sp. 62 psl. did. in-8 . Versdamas Sventraštį jis yra parašęs įvedimus ir į kiekvieną atskirą Biblijos knygą. Jei gerb. vertėjas, visus tuos įvedimus krūvon surinkęs, išleistų atskira knyga, tai susidarytų visai neblogas Bendrosios ir specialinės Introdukcijos vadovėlis. Toksai vadovėlis šiandiena labai reikalingas ir tikrai tenka pagailestauti, kad jo išleidimu kol kas nieks dar nepasirūpino.

Galop karo metu yra išleistos jo „Evangelijos dalys skaitomos visų metų Viešpaties dienomis ir šventėmis (Tilžė, Jagomasto sp. „Lihuania“, 1916, 143 psl. in-8). Šiuo leidiniu naudojas nūn visos Lietuvos bažnyčios. Tuo būdu garbus mūsų Ganytojas gali džiaugtis, kad visos mūsų bažnytinės provincijos kunigai kiekvieną sekmadienį ir šventadienį skaito žmonėms kaip tik jo verstas evangelijų dalis. Šitokia garbė retai kam tetenka.

Mūsų visuomenė neseniai buvo raginama spaudoj statydinti paminklą kun. Strazdeliui, visų mėgiamos giesmės „Pulkim ant kelių“ autoriui. Reikia tikėtis, kad šis gražus sumanymas ras visuotinį pritarimą.

Ar ta pati mūsų visuomenė ilgainiui geriau įvertins arkivysk. J. Skvirecko nuopelnus ir nusistatys jį pagerbti paminklu kaipo vyrą kur kas daugiau vertą pagarbos, negu kun. Strazdelis, aš neturiu drąsos pranašauti.

Tačiau jei materialinio paminklo arkivysk. J. Skvireckas ir nesusilauktų, moraliai nuskriaustas jis neliks, nes savo nuopelnais mūsų religinei raštijai, o ypač savo lietuvišku viso Šventraščio vertimu yra patsai sau pasistatęs tokį garbės paminklą, kuris kur kas ilgiau išsilaikys, negu visi kitoki nukaldinti iš akmens ar nuliedinti iš vario bei bronzos. Nes iki kol gyvuos lietuvių tauta, gyvuos ir arkivysk. J. Skvirecko atminimas, kaipo p i r m o j o v i s o Š v e n t r a š č i o l i e t u v i ų k a l b o n v e r t ė j o i r a i š k i n t o j o. To jo nuopelno nieks negalės užginčyti, nes tai yra istoriškas faktas.

Bet ar mes galime pasitenkinti vienu pliku to fakto pripažinimu? Paklausta apie tai mūsų sąžinė, atsakytų garsiai: ne, nieku gyvu: jūs turite dar ir rimtą pareigą... Kokią? Gi — nuolankiai kreiptis į patį dangiškąjį Šventraščio Autorių — Dievą ir karštai melsti, kad savo darbščiam vertėjui, 30 m e t ų d i r b u s i a m š į d a r b ą ir nūn į ž e n g u s i a m į 6 0 - u s s a v o a m ž i a u s m e t u s, duotų geros sveikatos ir ilgą gyvenimą ir tuo suteiktų jam galimumą ne tik naują, p a t a i s y t ą s a v o Š v e n t r a š č i o v e r t i m ą spaudai p r i r e n g t i, bet ir, šiam išspaudos išėjus, k u o i l g i a u s i a i j u o p a s i d ž i a u g t i. Tariuos, tai būsiąs ne vien mano, bet ir visų „Sotero“ skaitytojų nuoširdžiausis pageidavimas...

Literatūra: *A. Jakštas*. Apie Lietuviškus Šventraščio vertimus. Žinyčios‘ 1902 m. Nr. 4 — 5, 27 — 40 psl.

R(aitelai)čių Jonas. Šv. Rašto į lietuvių kalbą vertimo istorija. Vadovo, 1912, Nr. 47, 245—260 psl.

Prof. Vaclovas Biržiška. Lietuviškų knygų istorijos bruožai. VIII Šventraščio vertimai, Kaunas, 1930, 57 — 72 psl.

S. Baltramaitis. Sbornik bibliografičeskich materialov dlia geografii, istorii, istorii prava, statistiki i etnografii Litvy s priloženijem spiska litovskich i drevneprusskich knyg s 1553 po 1903 g. Izd ni:e II-je S. Peterburg, 1904.

Dr. P. Malakauskis.

Įgimtoji teisė

(Ius naturale).

A. Individualinės teisės.

Įgimtosios individualinės teises vadinasi tos įgimtosios teisės, kurias turi atskiras žmogus, individas, ar kurios liečia atskirus žmones, individus. Čia žmogus imamas skyrium ir kai jis santykiauja su kitais žmonėmis, atskirais individais. Atbulai, į įgimtąsias individualines teises neįeina tos teisės, kurias žmogus turi į visuomenę, socialinę organizaciją, ir atbulai, visuomenė ar socialinė organizacija į jį ir t.t. Tai įgimtosios socialinės teisės ir t.t. Į įgimtąsias individualines teises įeina taip stačiai teisės, taip priedermės. Nes tikra teisė suponuoja tam tikrą priedermę arba tam tikri dalykai gali būti vienam teisė, o kitam priedermė, pav., mano teisėj gyventi glūdi kitų priedermė neįžeisti mano sveikatos, gyvybės ir t.t.

Kiekvienas žmogus, individas, turi įgimtų priedermių Dievui, įgimtų priedermių sau pačiam ir įgimtų teisių į kitus ir priedermių kitiems.

I.

1. Kiekvienas žmogus arba individas turi įgimtų priedermių Dievui. Jos suprantamos tos, kurios stačiai liečia Dievą.

Kalbamosios priedermės vadinasi tikybinės.

Tą dalyką, kad žmogus turi įgimtų priedermių Dievui, įrodo tai, jog Dievas yra žmogaus pradžia, Sutvėrėjas, absoliutinis Viešpats, laikytojas, vyriausias tikslas ir t.t. Todėl žmogus savaime ir tam tikrai yra susijęs su Dievu, daug Jo priklauso. Įgimtąja teise įsakyta laikytis ir draudžiama ardyti įgimta žmogaus tvarka. Štai ir turime įgimtų žmogaus priedermių Dievui. Atbulai, žmogus neturi tikrų teisių į Dievą. Pamatas yra tas, kad Dievas yra žmogaus Sutvėrėjas ir vyriausias ir absoliutinis Viešpats.

Svarbiausios įgimtosios žmogaus priedermės Dievui yra tikėti į Dievo tiesas, mylėti Dievą, Juo viltis ir Jį garbinti.

2. Žmogus turi tikėti į tikybines tiesas — tiesas natūralines ir antagamtines. Pirmosios vadinasi tos tiesos, kurias žmogus pačiu savo protu sužino, pav., Dievo buvimas, sielos buvimas ir t.t. Antrosios — Dievo apreikštosios tiesos. Vienos iš paskutiniųjų yra lengvai suprantamos, pav., sielos dvasiškumas ir nemirštamumas. Todėl jos vadinasi antagamtinės apreiškimo būdo atžvilgiu. Kitos viršija žmogaus protą, yra slėpiningos, pav., Šv. Trejybė, Dievo įsikūnijimas. Jos vadinamos antagamtinėmis apreiškimo objekto atžvilgiu.

Reikia tikėti į natūralines ir apreikštąsias Dievo tiesas. Nes Dievas negali apsirikti ir kito suklaidinti; žino, kas žmogui naudinga pasakyti ar apreikšti, ir turi teisę reikalauti, kad Juo būtų tikima. Netikėti Dievo kalba ar į Jo tiesas būtų įžeidimas Dievo. O Dievas įžeisti draudžiama įgimtąja teise. Taigi.

Kadangi reikia tikėti į natūralines ir apreikštąsias Dievo tiesas ir teisinga tegali būti viena tiesa, tai draudžiamas yra teoretinis religinis indiferentizmas, kur visos tikybos laikomos sutinkamomis su sveiku protu ir patinkamomis Dievui. Juo labiau draudžiamas atejizmas, dejizmas, racijonalizmas ir t.t.

3. Žmogus turi mylėti Dievą. Nes Dievas yra labai geras, viso gero pradžia ir turinys. Gera mylėtina. Be to, visa gera turime iš Dievo. Už gera turi būti dėkinga širdis. Galop, jei vaikai, nemylėdami tėvų, nusideda įgimčiai, tai juo labiau nenatūrališka nemylėti visų daiktų ir pasaulio Tėvo, Sutvėrėjo — Dievo.

4. Žmogus turi viltis Dievu. Nes žmogus yra paskirtas Amžinajai Laimei. Todėl žmogus turi Ją siekti. Jei ką turime siekti, tai turime viltis pasieksią. Kitaip neorisiversi siekti, neverta siekti. Be to, kiekvienam tikslui pasiekti reikia tinkamų priemonių. Todėl ir Amžinosios Laimės negalima pasiekti be tam tikrų priemonių, tuščiomis, taip sakant, rankomis. Be kitko, reikia Dievo pagalbos. Kadangi Dievas įsakė žmogui siekti. Amžinąją Laimę, tai turėjo nutarti visas reikiamas priemones Jai pasiekti. Tai rodo, jog Jis visada yra pasirengęs žmogui padėti šioj srity. Tik reikia paprašyti padėti—visa bus. Ir vėl viltis.

5. Žmogus turi garbinti Dievą.

Protas diktuoja, kad valdinys ar šiaip jau kieno priklausąs asmuo gerbtų savo valdovą. Turi būti gerbiama tinkamai valdovo ir valdinio atžvilgiu. Jei taip daryti turi net tas, kurs atsitiktinai, ne pačia daiktų įgimtimi priklauso kito, tai kas bekalbėti apie tą, kuris visais atžvilgiais, absoliutiškai priklauso Dievo, savo Sutvėrėjo ir vyriausio Viešpaties, iš esmės yra Dievo tarnas, valdinys. Todėl žmogus savaime arba pačia daiktų įgimtimi turi tinkamai ir proporcingai arba už visus labiau garbinti Dievą. Turi garbinti Jį taip, kaip nė vienas sutvertas daiktas ar asmuo nėra garbinamas ir garbintinas.

Be to, vaikai turi ne tik klausyti tėvų, bet juos gerbti ir t.t. Dievas yra net tėvų tėvas.

Žmogus Dievą garbinti turi išvidiniu ir išoriniu būdu.

Žmogus turi išvidiniu būdu garbinti Dievą. Nes žmogus turi Dievą garbinti pagal savo įgimtį. O žmogus turi dvasinį elementą, dalytę — sielą. Siela turi dvi svarbias galias, būtent, protą ir valią. Todėl Dievą garbinti turi protas ir valia. Šių galių veiksmai yra išvidiniai; jie savaime nėra žmogaus pajautimams prieinami. Taigi.

Žmogus turi Dievą garbinti išoriniu būdu, t. y. žodine malda, giedojimu, aukomis ir t.t. Pamatas yra šis:

1) Dievas yra ne tik žmogaus sielos, bet taip pat kūno autorius, laikytojas ir geradaris. Todėl pagal pačią natūralinę tvarką Dievas reikia garbinti ir siela ir kūnu, sielos ir kūno galiomis arba ne tik išvidiniais, bet taip pat išoriniais veiksmais.

2) Žmogus turi Dievą garbinti, kaip jau sakėme, pagal savo įgimtį. O savo įgimtimi jis yra dvasinis ir materialinis. Dvasinis žmogus ne pajautimais, bet išvidiniu būdu garbina Dievą. Todėl materialinis žmogus turi Dievą garbinti pajautimais, išoriniu būdu.

3) Išorinis kultas padeda išvidiniam kultui ir jį papildo. P a d e d a— žmogaus mintys, dvasiniai veiksmai išorėj pasireiškia per natūralinius dalykus, pajautimus. P a p i l d o—žmogaus nuoširdūs jausmai savaime išsilieja į kūną ir pasireiškia išoriniais veiksmais. Ar paslėpsi liūdėjimą ar linksmumą? Paslėpk neapykantą kitų. Ne kitaip yra su išvidiniu kultu—tikrai nuoširdus Dievo kultas savaime žybtelės išorėj.

4) Visos tautos, labiausiai kultūringesnės, išoriniu būdu garbino ir garbina Dievą. Tik dažnai klaidingai suprato Dievo kulto įgimtį, būdą. Visuotinių ir amžinų dalykų priežastis turi būti taip pat visuotinė ir amžina. Ja čia tegali eiti žmogaus įgimtis. Paskutinė reikalauja ne tik išvidiniu, bet taip pat išoriniu būdu garbinti Dievą.

Kadangi žmogus turi garbinti Dievą, tai savaime draudžiami: a) praktikinis indiferentizmas, kur žmogus nors tiki į Dievą, bet Jo negarbina; b) stabmeldystė, kur dieviškai garbinamas ne Dievas, bet tvariniai, pav., mineralai (feticizmas), žvaigždės (sabėjizmas), gyvuliai (totemizmas) ir t.t.; c) prietarai, burtai, šventvagystė, piktžodžiavimai ir t.t., ir d) religinis fanatizmas, kur Dievo kultas priverstinai propaguojamas.

II.

1. Žmogus turi įgimtų priedermių sau pačiam.

Įgimtosios priedermės sau pačiam vadinasi tos priedermės, kur žmogus savaime turi rūpintis savimi ir savo gerove, kad galėtų išsilaikyti, tobulėti ir pasiekti savo tikslą.

2. Žmogus turi įgimtų priedermių sau pačiam.

Tą dalyką įrodo štai kas: Žmogus natūrališkai siekia vyriausią savo tikslą, Amžinąją Laimę. Tas siekimas yra įgimties balsas. Kitaip sakant, siekti Amžinoji Laimė yra įsakyta pačia žmogaus įgimtimi. Bet Amžinoji Laimė tepasiekiama dorovingai gyvenant ir t. t. Taigi ir turime įgimtų priedermių sau patiems. Be to, žmogus turi laikytis įgimtosios tvarkos. Žmogus turi daug įgimtų galių. Jos turi būti tvarkomos pagal savo įgimtį ir tikslą, koordinuotai ir subordinuotai su viena kita. Tai taip pat priedermės sau pačiam.

3. Žmogaus priedermės sau pačiam galimos šiaip suskirstyti:

1) P o z i t y v i n ė s ir n e g a t y v i n ė s. Pirmosios įsako daryti sau gera. Antrosios draudžia daryti sau bloga.

2) I š s i l a i k y m o ir t o b u l ė j i m o, žiūrint į tai, ar siekia išlaikyti žmogaus organizmą, gyvybę, sveikatą, ar fiziškai ir dvasiškai tobulina žmogų.

3) B e n d r o s i o s ir s p e c i a l i n ė s. Į pirmąsias labiausiai įeina meilė savęs paties. Į antrąsias — priedermė sielai, kūnui ir kitiems dalykams.

4. Žmogus turi save mylėti.

Mylėti yra linkėti, norėti, daryti gera.

Meilė skirstoma:

1) Draugiška ir egojistiška. Pirmoji yra tada, kai kas mylima dėl jo paties. Čia mylimam objektui norima gera. Antroji yra tada, kai mylima savo naudai.

2) Negatyvinė ir pozityvinė. Pirmoji draudžia norėti kam bloga, piktinti, versti nusidėti, skriausti ir t. t. Antroji įsako gera norėti, reikale padėti ir t. t.

3) Teisi ir neteisi, žiūrint į tai, ar mylima ar ne pagal dorovės dėsnius, ar meilė sutinka ar ne su įgimtąja daiktų tvarka.

4) Instinktyvinė ir laisva. Tai savęs paties meilės padalinimas. Pirmoji yra ta, kur žmogus pačia savo įgimtimi ar instinktyviškai nori ir daro sau gera. Antroji — kur žmogus, vien gamtos spiriamas ar instinktyviškai, bet laisvai, arba suprasdamas ir norėdamas linki ir daro sau gera.

Kadangi instinktyvinė meilė savaime egzistuoja ir veikia, tai nebereikia jos įsakyti. Be to, savaime aišku, kad draudžiama neteisi meilė. Žmogui įsakyta tėra teisi laisva meilė savęs paties. Tik reikia atsiminti tai, kad vargu rasi tokį žmogų, kurs nemylėtų savęs. Todėl čia iš tiesų tereikia kalbėti apie meilės tvarką. Taip, kiekvienas, mylėdamas save, turi laikytis įgimtos daiktų tvarkos. Todėl Dievas turi visada būti pirmoj vietoj, dvasiniai dalykai turi būti laikomi vertesniais už materialinius dalykus. ir t.t.

Kadangi žmogus turi tvarkingai save mylėti, tai neteisingi yra: a) kraštutinis misticizmas, kur tik Dievas tesąs mylėtinas; b) kraštutinis altrujizmas, kur siūloma už visa labiau mylėti humaniškumas ir jam subordinuoti kiekviena kita meilė, ir c) egojizmas, kur pats save mylėtinas esąs labiau už visa ir kita temylėtina dėl savęs.

5. Žmogus turi įgimtų priedermių savo sielai.

Žmogaus siela yra dvasinė. Todėl ji nenyksta, nėra sunaikinama. Tokiems dalykams nereikia išsilaikyti, jų išlaikyti. Jiems tereikia tobulėti. Todėl visos žmogaus priedermės sielai suvedamos į priedermę tobulėti.

Žmogaus siela tobulėja, tobulėjant dviem esminėms jos galioms, būtent, protui ir valiai. Todėl kiekvienas žmogus turi vengti to, kas kenkia protui ir valiai, ir gerinti protą ir valią.

Proto objektas — tiesa. Todėl žmogus turi nemeluoti, vengti neteisingų dalykų. Be to, kiekvienas žmogus turi mėgti, siekti ir ieškoti tiesos.

Žmogus turi pažinti, sužinoti visa tai, ko reikia savo luomo ir profesijos priedermėms įvykdyti. Pirmiau ir labiau reikia sužinoti svarbesni, reikalingesni dalykai ir tik paskui naudinga. Konkretiškai kalbant, čia pirmiausia eina pažinimas Dievo ir sužinojimas visų tikybinių priedermių. Toliau eina stačiai savo luomo ar profesijos, verslo priedermės. Jos, žinoma, yra labai įvairios: kitos valdininko, kitos mokytojo, kitos tėvų, vyro, žmonos ir t. t. Paskui jau eina kitos tiesos. Jų sužinoti net nėra įsakyta. Bet kadangi jos daug padeda individualinei ir socialinei žmogaus laimei, tai vis dėlto rekomenduojamos.

Žmogaus valios objektas — gera, dora. Todėl reikia vengti blogo, nedoro ir siekti, daryti gera, dora.

Žmogus visada turi vengti morališkai blogo, būtent, nuodėmės, nes tai prieštarauja žmogaus moralinei įgimčiai. Atbulai, nėra griežtai įsakyta vengti fiziškai blogo, nes tai savaime teprieštarauja gamtai, ko nevisada tegalima net pašalinti.

Be to, žmogus turi siekti tai, kas morališkai gera (bonum honestum). Šiaipjau naudinga ar malonu be moralinio pozityviško pažymio nėra tikrai gera.

Geras gerui nelygus. Todėl pirmiausia siektina tai, kas labiau gera; turi būti laikomasi tam tikros eilės.

Geriausias yra Dievas. Konsekventiškai Jis pirmiausia siektinas. Paskui eina mūsų pačių Laimė — Laimė Amžinoji. Dar toliau turime kreipti akis į tai, kas įsakyta Bažnyčios ir valstybės įstatymais; turime žiūrėti į savo priedermes. Tai kilnu ir nuo to pareina mūsų laimė. Negalima užmiršti nė moralinių dorybių. Jos padės įvykdyti priedermes.

Kas turi ką daryti, tas taip pat turi vartoti reikalingas priemones. Valiai tobulinti priemonėmis eina apmąstymai tikybinių tiesų. Reikia dažnai daryti sąžinės sąskaita. Tai jau senovės mokslininkai žinojo ir suformulavo: „Pažink save“. Čia reikia pažinti savo temperamento blogi ir geri palinkimai, pavojai ir priemonės pavojams išvengti ir t. t. Dar reikia suformuoti moralinis charakteris, kur valia galėtų nepasiduoti įgimtiems ir įgytiems blogiems palinkimams, atsispirti aistrų užpuolimams ir t. t. Galop, reikia suieškoti, sužinoti ir siekti tikras savo pašaukimas. Nes kiekvienas žmogus savaime turi tam tikrų fizinių, intelektualinių, moralinių palinkimų ar gabumų. Vienas žmogus daugiau tinka vienam dalykui, kitas kitam, trečias dar kitam. Suieškojęs savo pašaukimo siūlo galą, įsėdęs į jo vežimą, lengviau įvykdysi priedermes, tobuliau padirbsi savo darbą, stačiai nulėksi į padanges, už debesų, pasieksi atsčiausias žvaigždes ir t. t.

6. Žmogus turi įgimtų priedermių savo kūnui. Konkretiškai kalbant, žmogus savaime turi išlaikyti kūną ir fiziškai tobulėti. Pirma išlaikyti, paskui tobulinti.

Reikia išlaikyti kūnas. Nes žmogų padarė gamtos Autorius. Jam Sutvėrėjas davė fizinių galių, paskyrė tam tikrą tikslą ir įsakė jį siekti. Todėl žmogus nėra savo kūno savininkas, tėra jo valdytojas, tvarkytojas. Tvarkyti reikia taip, kaip įsakyta. Štai ir plokštas priedermių savo kūnui. Be to, žmogui įgimta rūpintis savo sveikata, gyvybe, fizine kūno gerove. Tai gamtos rodyklė, jog reikia rūpintis kūnu. Kalbamąją priedermę dar rodo įgimtas pasitenkinimas, malonumas, kurį jaučiame, rūpindamiesi išlaikyti kūną.

Žmogus turi negatyviškai ir pozityviškai išlaikyti savo kūną.

Pirmasis dalykas įsako saugotis viso tai, kas kenkia sveikatai, užmuštų gyvybę, sužeistų ar bent susilpnintų kūną. Todėl draudžiama sau galas daryti, susižeisti, girtauti, persivalgyti, badauti, tinginiauti, paleistuvauti ir t. t.

Antrasis dalykas įsako vartoti priemones, reikalingas sveikatai, gyvybei ir fizinėms galioms išlaikyti. Todėl reikia rūpintis tinkamu maistu, žmoniškai apsidaryti, pasiilsėti, reikia rūpintis kūno higiena, kūno kultūra ir t. t.

Žmogus turi vartoti visas paprastąsias priemones, reikalingas kūnui išlaikyti. Tai tos priemonės, kurios nesunkiai, be relatyviškai didelių išlaidų galimos įgyti ar vartoti ir išmintingi žmonės įprastai vartoja. Sąmoningai nevartoti paprastųjų priemonių tam tikrose aplinkybėse gali būti tas pat, kas ir tyčia kenkti sveikatai, trumpinti gyvenimas ar net padaryti sau

galas. Atbulai, nėra įsakyta vartoti nepaprastųjų priemonių kūnui apsaugoti ar išlaikyti. Nes tai būtų ne visiems pakeliama. Tai reikėtų priskirti prie tam tikrų herojiškų veiksmų. O tokių dalykų savaime visiems neįsakyta ir negalima įsakyti. Kadangi neįsakyta vartoti nepaprastųjų priemonių kūnui išlaikyti, tai, pav., galima neiti pas gydytoją, jei bent relatyviškai yra labai brangu; juo labiau neįsakyta pavojinga ar labai skaudi, sunki ir didelė operacijja ir t. t.

Reikia saugotis net pavojaus, tykojančio gyvybei. Nes kas nesibijo pavojaus, nuo pavojaus ir žūsta. Į gyvybės pavojų įsistatyti tegalima dėl labai didelių, labai svarbių, universalinių ir už atskiro žmogaus gyvybę svarbesnės įgimties priežasčių, pav., tikėjimui, tikybai, tėvynei, valstybei ginti, žmonėms gelbėti didelėj nelaimėj, mokslui pavaryti į priekį ir t. t. Tai kartais net gali būti įsakyta, pav., ginti tėvynė nuo užpuolikų.

Dar skyrium pakalbėtina apie nusižudymas.

Nusižudymas skirstomas tiesioginis ir netiesioginis. Pirmasis yra tada, kai stačiai ir laisvai nusižudoma, pav., nusišaunama, nusinuodijama, nusiskandinama, pasipiaunama ir t. t. Antrasis yra tada, kai netiesiog nusižudoma: išsistatoma į pavojų. Tai nusižudymas netikrąja prasme. Jo pavyzdžiais gali eiti ką tik kalbėtieji gyvybės pavojaus atvejai.

Netiesiog nusižudyti, kaip jau matėme, kartais galima.

Tiesiog nusižudyti niekada negalima, draudžiama. Pamatas yra šis: 1) Nusižudėlis įžeidžia Dievą. Nes žmogus nėra savo kūno ir gyvybės savininkas. Jis tėra jų tvarkytojas, administratorius. Todėl nieku gyvu negali suvartoti kūno ar gyvybės. Tegali vartoti ar naudotis. 2) Nusižudėlis padaro skriaudą pats sau. Nes žmogus begyvendamas gali padaryti daug gero sau, susilaukti saulėtų dienų, užsitarnauti Laimę. O čia tam visam užkertamas kelias ir net dvasiškai pražudoma save. 3) Įžeidžiami kiti. Be kitko, kiekvienas žmogus, visuomenės narys, turi pozityviškai tarnauti, gera daryti visuomenei. Čia pametama savo vieta. Be to, nusižudėlis savo paveikslu gangrenuoja kitus visuomenės narius. Nusižudėlis gal padaro nė vienam artimesniam asmeniui skriaudą, ištrėškia ne vieną karčią ašarėlę pačiai, vaikams, broliams, mieloms seselėms, brangiems tėveliams. Kaip tai galima daryti ir pateisinti!

Kiekvienas žmogus turi fiziškai tobulėti. Nes fiziškai tobulas žmogus geriau galės atlikti savo priedermes, daugiau gera padaryti ir t. t. Be to, kas neina į priekį, tas eina atgal. Todėl fiziškai netobulėdamas, atsiduri problematiškoj išsilaikymo padėty; tai, sakysime, tam tikrai priklauso kūno išlaikymo sričiai.

7. Žmogus turi rūpintis kitais dvasiniais ir materialiniais savo dalykais. Pirmieji — laimė, geras vardas ir t. t. Antrieji — apdaras, butas, maistas ir, apskritai, nuosavybė. Bet apie tai, mano nuomone, tiksliau kalbėti kartu su teisėmis į kitus ir priedermėmis kitiems individams, nes jie glaudžiai yra susiję su kits kitu.

III.

1. Kiekvienas žmogus turi įgimtų teisių į kitus į priedermių kitiems žmonėms, atskiriems individams.

Taip, kiekvienas žmogus turi įgimtų teisių į kitus žmones, individus. Tai aišku jau iš to, kad kiekvienas žmogus turi priedermių Dievui ir sau pačiam. Tai kaip tik suponuoja teisę reikalauti, kad kiti nekliudytų atlikinėti anų priedermių. Kitaip tikslas būtų įsakytas siekti be priemonių, kas būtų aiškiausias prieštaravimas.

Kiekvienas žmogus turi taip pat įgimtų priedermių kitiems žmonėms, individams. Tai įrodo, be kitko, įgimtos individualinės teisės į kitus, nes teisės be korelatyviškų priedermių būtų visai nenaudingos ir nevertos savo vardo. Toliau, kiekvienas žmogus turi gerai traktuoti savo įgimtį dėl jos vertumo. Tokią pat įgimtį turi taip pat kiti. Todėl ir kiti turi būti gerai traktuojami. Štai ir turime tam tikrų priedermių kitiems. Dar toliau, žmogus savo įgimtimi yra socialinis. Todėl jis turi dėtis į tam tikras draugijas — draugijas visuomenines, pav., šeimą ir valstybę. Čia žmogus galės sėkmingiau patenkinti savo reikalus, žmoniškai gyventi, tobulėti. Visi šie dalykai būtų bergždži be teisingumo, meilės, dėkingumo, labdaringumo kits kitam. Ir vėl turime tam tikrų priedermių kitiems.

2. Žmogaus įgimtos teisės į kitus ir priedermės kitiems galimos suskirstyti maždaug taip pat, kaip aukščiau suskirstėme žmogaus priedermes sau pačiam, būtent:

1) Bendrosios ir specialinės. Į pirmąsias labiausiai įeina meilė kitų. Antrosios — teisės ir priedermės kitų sielai, kūnui ir kitiems dalykams.

2) Pozityvinės ir negatyvinės.

3. Kiekvienas žmogus turi mylėti kitus žmones. Turi pozityviškai ir negatyviškai mylėti. Tik teįsakyta draugiška meilė. Atbulai, neįsakyta egoistiškos meilės.

Įsakyta mylėti kiti dėl to, kad kiekvienas žmogus yra Dievo sutvertas, sutvertas pagal Dievo paveikslą ir paskirtas Amžinajai Laimei. Be to, žmogui įgimta mylėti ir užjausti kiti, gailėtis kitų.

Kitus mylėti turime taip pat, kaip save. Nes kitų meilės pamatas yra tas pat, kur ir meilės savęs. Bet tai tėra kokis, ne kiekis. Vadinasi, nebūtinai turime kitus mylėti tiek pat, kiek mylime save. Save mylėti savaime galima daugiau už kitus. To niekas blogu nelaiko.

Meilė kitų dar turi įvairių laipsnių. Tai pareina nuo mylimojo objekto vertės ir natūralinių sijų su kitais. Kalbamosiomis sijomis eina gentystė ar giminystė, draugystė, tautybė, valstybė, tikyba ir t. t. Čia net žiūrėtina į objekto įgimtį ir sijų glaudumą. Todėl tėvai reikia mylėti pirmiau ir daugiau, nekaip kitos giminės; giminės — daugiau už svetimus; savo tautos asmens — daugiau už kitų tautų ir t. t. Čia dar paaiškėja, kodėl save mylėti galima daugiau už kitus — kiekvienas žmogus pats su savimi yra už visus glaudžiau susijęs.

Skyrium pažymėtina, kad net priešai reikia mylėti. Nes meilės pamatas yra ne asmens savumai ar nuopelnai, bet žmogaus įgimtis, kilimo ir tikslo tapatybė. O priešas kaip tik tebėra žmogus ir t. t. Tik kadangi priešai stovi nuo mūsų atstu, kur kas atsčiau už kitus, tai galimi už kitus mažiau mylėti, nieko speciališko jiems nereikšti; nėra priedermės daryti tai, ką įprastai darome draugams ar artimiems asmenims.

4. Kiekvienas žmogus turi įgimtų priedermių kitiems sielos atžvilgiu.

Tai priedermės kitų protui ir valiai ir draudimas įžeisti kitų protą ir valią.

Kadangi proto objektas yra tiesa, tai draudžiami suklaidinti kiti, pav., skleisti neteisingi mokslai, hipokrizis (disimuliuoti dora), neteisingai siekti ir meluoti.

Plačiau pakalbėtina apie melavimą.

Meluojama, kai viena sakoma, kita manoma.

Meluoti visada draudžiama. Pamatas yra tas, kad melavimas prieštarauja žmogaus kalbos tikslui: kalbos tikslas yra išreikšti savo mintys, o čia kitkas daroma, mintys yra visai kitokios, priešingos. Be to, melavimas prieštarauja socialinei žmogaus įgimčiai. Nes melas — ardytojas pasitikėjimo. O be pasitikėjimo vieni kitais negalima bendrauti ir sugyventi.

Nemelas — aiškiai melaginga ir netikėtina kalba ir juokai, nes čia žinoma neteisybė ir niekam nėra skriaudos. Taip pat nemelas — parabolės, alegorijos ir pasakos, kur poezijoj ar dailiojoj literatūroj vartojama. Pamatas tas pat.

Žmogaus valios objektas, kaip jau sakėme, yra gera, dora, teisinga.

Kiekvienas pačia daiktų įgimtimi turi teisę reikalauti, kad nebūtų traukiamas į bloga, arba nuodėmę. Taip pat kitų negalima traukti į bloga, arba nuodėmę. Nesvarbu, kaip traukiama į nuodėmę, būtent, pozityviškai ar negatyviškai, pamokant, raginant, patariant, įsakant ir t. t.

5. Kiekvienas žmogus turi įgimtų priedermių kitiems kūno atžvilgiu. Į kalbamąsias priedermes įeina tai, kad reikia respektuoti kitų gyvybė ir sveikata: draudžiama sužeisti, užmušti, nužudyti ir sveikata gadinti, jai kenkti. Nes kiekvienas žmogus turi teisę gyventi, turi sveikatos teisę ir t. t. Kitaip žmogus sukliudomas padirbti savo darbo dalį tautoj, visuomenėj, žmonijoj; sukliudomas yra sukrauti kuo daugiausia nuopelnų ir pasiekti savo tikslą, gal net Amžinąją Laimę; padaroma skriauda šeimai, artimiems asmenims ir t. t. Net pati širdis purtosi, pagalvojus apie tokius dalykus, tokią skriaudą.

Užmušti ar sužeisti tegalima, teisiai ginantis nuo neteisingo užpuoliko ant savo ar kitų žmonių gyvybės (nors labai sužeisti), didelės vertės turtų ar nekaltybės.

Tai daryti galima, kai nėra kito išėjimo pavojui išvengti. Gintis tegalima tiek, kiek reikia pavojui pašalinti. Todėl jei užtenka sužeisti, tai negalima užmušti; jei užpuolikas jau bėga, tai nebegalima nė sužeisti ir t. t. Negalima užmušti nei sužeisti, jei kitu būdu, pav., teismo keliu, galima apsiginti ir t. t.

Kalbamosios teisės pamatas yra tas, kad kiekvienas žmogus turi teisę vartoti visas reikalingas priemones gyventi. Tai daryti gali, kai neįžeidžiama kitų teisė gyventi. Tarp užpuoliko ir užpuolamojo asmens ištinka gyvybės teisių kivirčius, konfliktas. Čia viršų, aišku, ima nekaltasis. Todėl jis gindamasis neįžeidžia niekieno teisių. Be to, visos tautos nuo senų senovės yra įsitikinusios, jog galima gintis nuo neteisingo užpuoliko. Jei tokios teisės nebūtų, tai kiltų didelė negerovė — nekaltas žmogus galėtų būti didžiausiai nuskriaustas, o užpuolikams būtų tik laimė.

6. Kiekvienas žmogus turi įgimtų priedermių šiaipjau įvairiems kitų asmenų dalykams. Be kitko, reikia respektuoti ir draudžiama įžeisti

Tai priedermės kitų protui ir valiai ir draudimas įžeisti kitų protą ir valią.

Kadangi proto objektas yra tiesa, tai draudžiami suklaidinti kiti, pav., skleisti neteisingi mokslai, hipokrizis (disimuliuoti dora), neteisingai siekti ir meluoti.

Plačiau pakalbėtina apie melavimą.

Meluojama, kai viena sakoma, kita manoma.

Meluoti visada draudžiama. Pamatas yra tas, kad melavimas prieštarauja žmogaus kalbos tikslui: kalbos tikslas yra išreikšti savo mintys, o čia kitkas daroma, mintys yra visai kitokios, priešingos. Be to, melavimas prieštarauja socialinei žmogaus įgimčiai. Nes melas — ardytojas pasitikėjimo. O be pasitikėjimo vieni kitais negalima bendrauti ir sugyventi.

Nemelas — aiškiai melaginga ir netikėtina kalba ir juokai, nes čia žinoma neteisybė ir niekam nėra skriaudos. Taip pat nemelas — parabolės, alegorijos ir pasakos, kur poezijoj ar dailiojoj literatūroj vartojama. Pamatas tas pat.

Žmogaus valios objektas, kaip jau sakėme, yra gera, dora, teisinga. Kiekvienas pačia daiktų įgimtimi turi teisę reikalauti, kad nebūtų traukiamas į bloga, arba nuodėmę. Taip pat kitų negalima traukti į bloga, arba nuodėmę. Nesvarbu, kaip traukiama į nuodėmę, būtent, pozityviškai ar negatyviškai, pamokant, raginant, patariant, įsakant ir t. t.

5. Kiekvienas žmogus turi įgimtų priedermių kitiems kūno atžvilgiu.

Į kalbamąsias priedermes įeina tai, kad reikia respektuoti kitų gyvybė ir sveikata: draudžiama sužeisti, užmušti, nužudyti ir sveikata gadinti, jai kenkti. Nes kiekvienas žmogus turi teisę gyventi, turi sveikatos teisę ir t. t. Kitaip žmogus sukliudomas padirbti savo darbo dalį tautoj, visuomenėj, žmonijoj; sukliudomas yra sukrauti kuo daugiausia nuopelnų ir pasiekti savo tikslą, gal net Amžinąją Laimę; padaroma skriauda šeimai, artimiems asmenims ir t. t. Net pati širdis purtosi, pagalvojus apie tokius dalykus, tokią skriaudą.

Užmušti ar sužeisti tegalima, teisiai ginantis nuo neteisingo užpuoliko ant savo ar kitų žmonių gyvybės (nors labai sužeisti), didelės vertės turtų ar nekaltybės.

Tai daryti galima, kai nėra kito išėjimo pavojui išvengti. Gintis tegalima tiek, kiek reikia pavojui pašalinti. Todėl jei užtenka sužeisti, tai negalima užmušti; jei užpuolikas jau bėga, tai nebegalima nė sužeisti ir t. t. Negalima užmušti nei sužeisti, jei kitu būdu, pav., teismo keliu, galima apsiginti ir t. t.

Kalbamosios teisės pamatas yra tas, kad kiekvienas žmogus turi teisę vartoti visas reikalingas priemones gyventi. Tai daryti gali, kai neįžeidžiama kitų teisė gyventi. Tarp užpuoliko ir užpuolamojo asmens ištinka gyvybės teisių kivirčius, konfliktas. Čia viršų, aišku, ima nekaltasis. Todėl jis gindamasis neįžeidžia niekieno teisių. Be to, visos tautos nuo senų senovės yra įsitikinusios, jog galima gintis nuo neteisingo užpuoliko. Jei tokios teisės nebūtų, tai kiltų didelė negerovė — nekaltas žmogus galėtų būti didžiausiai nuskriaustas, o užpuolikams būtų tik laimė.

6. Kiekvienas žmogus turi įgimtų priedermių šiaipjau įvairiems kitų asmenų dalykams. Be kitko, reikia respektuoti ir draudžiama įžeisti

kad kiti nekliudytų įvykdyti aną priedermę. Kitaip dalykas būtų įsakytas siekti be priemonių. Tai prieštaravimas.

Sąžinės laisvė vis dėlto tėra tada, kai tikrai žinoma, jog sąžinė teisingai kalba. Jei abejojama jos teisybe, tai jau nebegali būti visos laisvės, nes draudžiama žinomai ir laisvai įsistatyti į pavojų suklysti, nusidėti. Be to, sąžinės laisvės negali būti tada, kai įžeidžiamos aiškios ir nepakrutinamos kitų teisės. Čia draudžiama daryti tai, kas įžeidžia kitų teises. Todėl neteisingai kalba tie, kurie reikalauja absoliutiškos sąžinės laisvės, kur sąžinės dalykai būtų galimi galvoti, kalbėti ir daryti taip, kaip kam patinka. Tokios kalbos reiškia net tai, kad žmogus visai nepriklausąs dorovės dėsnių, jokių teisių, net paties gamtos Sutvėrėjo.

3) Kiekvienas žmogus turi tikybos laisvę.

Tikybos laisve dažnai vadinama kulto laisvė, kur įstatymais leidžiama visoms tikyboms laisvai viešai išpažinti savo tikyba. Tai priklauso socialinei sričiai.

Privatinė, arba individualinė tikybos laisvė yra tada, kai žmogus, individas, tikybos dalykuose gali sekti savo sąžine. Čia pasakytina tas pat, kas ir apie sąžinės laisvę. Todėl nieko negalima versti daryti prieš savo tikybinius įsitikrinimus, iki nepaliečiama kitų teisių.

4) Draudžiama kitų šlovė plėšti, arba kitų blogi darbai, pasielgimai, neigiami dalykai nereikale nežinantiems pasakoti. Juo labiau draudžiama apkalbėti, t.y. neteisingai ant kitų kalbėti. Nes tada žmogus nustoja gero vardo. O blogas vardas stumia žmogų į moralinį purvyną, žmogų padaro nenaudėliu visuomenėj ir t.t. Taigi šlovės plėšimas ir apkalbėjimai padaro didelę skriaudą žmogui, visuomenei ir t.t.

5) Galima dėtis į draugijas arba kiekvienas žmogus turi teisę organizuotis su kitas kitu. Pamatas yra šis:

a) Žmogus vienas pats negali patenkinti visų materialinių ir dorovinių, arba intelektualinių ir moralinių, savo įgimties reikalų. Be kitų jis visai negali tinkamai gyventi ar bent blogai tegyventų. Jo protinga įgimtis skurs ir moralinės galios džius. Tai negerovei pašalinti padeda draugijos. Čia sudedama daug rankų ar protų į krūvą ir padirbamas vieno nepakeliamas darbas ir t.t Todėl žmogus ir vadinasi „animal sociale". Didelė nesąmonė būtų tai, kad gamtos Autorius, padaręs žmogų lyg nebaigtą, būtų neleidęs jam vartoti reikalingų priemonių būtiniems reikalams pasiekti.

Žmonės turi daug visai bendrų reikalų. Jie taip pat turi savo pačių reikalų. Paskutinieji pareina nuo visuomenės padėties ir teisių sielos aspiracijų, pav., vieni reikalai yra artistų, kiti pirklių, treti ūkininkų, darbininkų ir t.t. Visai bendriems reikalams atlikti dedamasi į šeimą ir valstybę. Bet nei šeima nei valstybė negali patenkinti visų teisių ir įvairių narių troškimų. Atskiras žmogus pats juo labiau negali visai ar bent pakankamai patenkinti savo reikalų. Todėl žmogus natūrališkai mato esąs linkęs ir net spiriamas sudėti savo energiją į krūvą su kitais, kurie yra tokiame pat ar panašiame reikale arba yra tokios pat ar artimos profesijos, idealo ir t.t. Į krūvą sudėtos individų galios padaro naują kolekty-

viską jėgą ar galią. Paskutinioji jau gali nugalėti žmogaus kliūtis ir žmogų patenkinti.

Žmogaus neužtektinumas yra įgimtas. To trūkumo nekenčia žmogaus įgimtis. Tai rodo, jog paskutinysis dalykas taip pat yra įgimtas. Jo išėjimas tėra vienas, būtent, draugijos. Taigi, organizuotis žmogui įgimta.

b) Žmogui įgimta tobulintis. Tai daryti net įsakyta įgimtąja teise. Jei žmogus pats negali patenkinti visų savo reikalų, tai juo labiau vienas negali išsitobulinti. Tas pat ir dėl to paties dalyko pasakytina apie šeimą ir valstybę—jos negali visai ištobulinti žmonių. Tai padaryti tegali žmogus, susidėjęs su kitais į krūvą, į organizacijas. Pačia žmogaus įgimtimi, kaip sakėme, įsakyta tobulintis. Todėl taip pat pačia įgimtimi įsakytomis laikytinos yra tos priemonės, kurių reikia kalbamajam dalykui pasiekti, būtent, organizacijos. j

c) Žmogus natūrališkai yra linkęs kitiems padėti, kitus užiausti, kitų gailėtis, su kitais santykiauti, kitiems savo idėjas papasakoti r t.t. Tai žmogaus sociališkumo ir draugiškumo žymės. Nesąmonė būtų tai, kad gamtos Autorius būtų davęs kalbamųjų savumų ir nebūtų leidęs žmonėms glaudžiau susiartinti arba dėtis į draugijas.

d) Kuriamos draugijos. Jos duoda labai daug privatinės ir visuomeninės, materialinės ir dvasinės naudos. O visuotiniai naudingi dalykai priklauso žmogaus įgimčiai. Taigi, dėtis į draugijas įgimta.

6) Kiekvienas žmogus turi priedermę ir teisę dirbti.

Darbas subjektyviškai vadinasi kiekvienas naudingas veikimas — veikimas fizinis, dvasinis ar protinis ir t.t. Darbas objektyviškai yra padirbtasis dalykas. Čia darbas suprantamas pirmąja prasme.

Darbas skirstomas fizinis, dvasinis, intelektualinis ir t.t. Tai pareina nuo darbo įgimties.

Kiekvienas žmogus turi dirbti, nes darbas, apskritai, yra išsilaikymo ir tobulėjimo šaltinis.

Kiekvienas žmogus gali pasirinkti darbo rūšį. Turi teisę dirbti pasirinktąjį darbą. Turi teisę dirbti sau. Turi teisę dirbti kitiems ir už tai gauti atpildą ir t.t. Tik neturi būti įžeidžiamos kitų teisės, apleidžiamos kitos priedermės, pats darbas neturi būti draudžiamas.

Teisę dirbti įrodo pati galia ar sugebėjimas dirbti. Be to, darbas yra, kaip sakėme, išsilaikymo ir tobulėjimo šaltinis.

7) Lieka dar kalbėti apie nuosavybę.

Nuosavybė yra tie daiktai ar dalykai, kurie tam tikrai glaudžiai yra susiję su kuriuo asmeniu. Tas daiktas priklauso man, ne kitam. Jis yra mano. Juo galiu tikrai ir laisvai disponuoti, naudotis ir, anot romėnų teisių, piktanaudoti.

Nuosavybė skirstoma išvidinė ir išorinė. Pirmoji vadinasi tie dalykai, kurie kam savaime ar išvidiniu būdu priklauso. Tai esminės ir integralinės kieno dalys, galios, savumai ir t.t. Todėl sakome: mano siela, mano kūnas ir t.t. Antrieji vadinasi tai, kas turima iš šalies, įgyjama tam tikrais išoriniais veiksmais. Ta prasme sakome, jog žmogaus pastatytas ar pirktas namas esąs jo. Nuosavybė be restrikcijos suprantama antroji. Ji yra tikroji nuosavybė.

Nuosavybės objektu eina bet kurie materialiniai daiktai, turtai, teisės ir t.t., pav., žemė, namai, apdarai ir servituto teisės.

Galimi skirti du nuosavybės atžvilgiai ar dalykai, būtent, fizinis ir juridinis. Pirmasis yra pats materialinis daikto ar dalyko turėjimas. Antrasis—juridinė galia arba teisė daiktas ar dalykas laikyti savu ir jį disponuoti. Tai vadinasi nuosavybės teisė. Tik pati nuosavybė ir nuosavybės teisė, apskritai, pakaitomis vartojamos.

Nuosavybės teisę teturi protingieji sutvėrimai. Atbulai, jos neturi neprotingieji sutvėrimai, pav., gyvuliai; nes jie neturi jokių juridinių galių, o nuosavybės teisė yra, kaip ką tik sakėme, tam tikra juridinė galia.

Įgimtąja teise galima įgyti nuosavybė. Tai įrodo štai kas:

a) Kiekvienas žmogus turi teisę egzistuoti, Šiam reikalui reikia tam tikrų priemonių, reikia turėti iš ko gyventi ir t.t.

Žmogus gyveni ne vien šiandien. Tariesi gyvensiąs ir rytoj, ir poryt, ir ilgiau, iki Dievas laikys. Žmogų gali taip pat liga prispirti, senatvė prislėgti. Pati žemė žmogaus neišmaitins—nedaug teturi gatavų vaisių. Todėl žmogus, turėdamas teisę egzistuoti, pačia daiktų įgimtimi gali įgyti visa tai, ko reikia visą amžių gyventi; ko reikia įvairiose stadijose ir padėtyse. Taigi žmogus turi teisę turėti nuosavybę — nuosavybę patvarią, amžiną.

b) Žmogus turi ne tik išsilaikyti, bet dar tobulėti. Tobulumas suprantamas labiau dvasinis, būtent, mokslo, literatūros ir t.t. Šiems dalykams kaip tik reikia nuosavybės. Kitaip nebus laiko jiems atsidėti—reikės rūpintis kasdienine duona.

c) Moterystės ir šeimos reikalai kalba už nuosavybę. Nes kiekvienas žmogus, susituokęs ir turįs vaikų, savaime turi vaikus išauginti, išmokyti, išauklėti ir net pasirūpinti materijaline jų ateitimi, kad paskui jie galėtų ir turėtų iš ko žmoniškai gyventi. Tiems dalykams reikia turėti nuosavybė. Kitaip būtų prieštaravimas įsakyti kas daryti ir neduoti teisės vartoti priemonių, reikalingų tai priedermei įvykdyti.

d) Daug reikia žmogui uolumo, nuolatinių pastangų įgyti visiems tiems dalykams, kurių reikia išsilaikyti ir tobulėti. Be patvarios nuosavybės, be vilties įgyti privatinę nuosavybę žmogui sunku būtų prisiversti tiek dirbti, nuolat ir sunkiai prakaituoti. Taigi, nuosavybė yra būtinas darbo akstinas.

e) Privatinė nuosavybė reikalinga valstybei. Nes be privatinės nuosavybės, kaip sakėme, nėra akstino dirbti. O be darbo nebus valstybėj turtų. Jei privatiniai asmens yra turtingi, tai ir valstybė savaime yra turtingesnė ir gali patenkinti daugiau savo reikalų. Atbulai, materiališkai smunkant privatiniams asmenims, sunkėja taip pat valstybės padėtis.

f) Žmogus yra linkęs turėti privatinę nuosavybę. Čia toks yra impetas jog kartais net nesuvaldomai veržiamasi į priekį, nepabūgstama neteisiai paliesti kitų turtų.

g) Privatinė nuosavybė visur ir visada buvo ir tebėra. Net laukinėse tautose yra bent šiokia tokia privatinė nuosavybė, pav., ginklų, drabužių ir t. t. Nuolatinės ir visuotinės tokios praktikos priežastimi tegali eiti žmogaus įgimtis. Taigi.

Įgyti ir turėti galimi ir reikia tie turtai, kurių reikia gyventi, tobu-

lėti ir teisioms, nedraudžiamoms ir naudingoms savo priedermėms, pareigoms ir pašaukimui įvykdyti. Nes kas turi ar bent gali ką įvykdyti, tas taip pat turi turėti teisę įgyti ar vartoti tam dalykui reikalingas priemones. Kiti turtai tik galimi įgyti ir turėti. Tik nuo jų taip pat galima atsimesti, atsisakyti. Pamatas yra paprastas — jų nereikia gyventi ir t. t. Dėl svarbių ir vertingų motyvų gali būti net patariama nuo jų atsisakyti, pav., antagamtiniam tobulumui pasiekti. Nuo jų atsisakyti kartais net reikia. Tai yra tada, kai kenkia žmogaus sielai, gali žmogų amžinai pražudyti. Tas pat pasakytina, kai jų būtinai reikia kitiems gyvybei išlaikyti ir t.t. Žmonėms draudžiama yra paliesti kitų privatinė nuosavybė, pav., vartoti, sugadinti, pasisavinti, užgrobti, vogti ir t.t.

B. Šeimos teisės.

Į šeimos teises įeina šeimos teisės ir priedermės.
Šeima galima pavadinti tuose pačiuose namuose gyvenančių asmenų sąjunga. Ji skirstoma į moterystę (vyras ir žmona), šeimą tikrąja prasme (tėvai ir vaikai) ir šeimyną (šeimininkas ir tarnai). Todėl šeimos teisės taip pat skirstomos į moterystės, stačiai šeimos ir šeimynos teises.

I.

1. Moterystė galima ir reikia skirti pats susituokimas arba jungtuvės ir iš čia kilęs nuolatinis ryšys, jau sueita vyro ir žmonos moterystės draugija, pati moterystė.

Pirmasis dalykas galimas apibrėžti: teisus ir individuališkas vyriškio ir moteriškės suėjimas į sutartį vaikams gimdyti, auginti ir auklėti. Antrasis — teisus ir individualinis vyro ir žmonos jau įvykęs susibūrimas vaikams gimdyti, auginti ir auklėti.

Moterystė yra tikra abišalė arba bilateralinė sutartis, nes turi visus esminius tokių sutarčių elementus, būtent, subjektą, objektą ir sutikimą. Subjektu eina šalys. Objektas — šalių kūnai ir teisė naudotis vienas antro kūnu vaikų gimdymo srity.

Moterystė yra teisi sutartis, nes tvarkoma yra tam tikromis teisėmis. Tvarkoma įgimtąja teise, pozityvinėmis Dievo teisėmis, bažnytiniais ir iš dalies valstybės įstatymais.

Moterystė yra individualinė sutartis. Vadinasi, ji abiem šalims yra tikra ar netikra, niekada negali vieną katrą šalį tesaistyti. Moterystė yra vyriškio ir moteriškės sutartis, atsieit, į moterystę tegali sueiti skirtingos lyties asmens ir tai ne trys, keturi, daug, gyva galybė, bet tik du. Tai savotiška, skirtinga nuo kitų sutarčių.

Moterystės tikslas yra gimdyti, auginti ir auklėti vaikai. Bet apie tai speciališkai kalbėsime žemiau.

2. Moterystę sugalvojo ne žmonės, ne teisininkai, ne kas kitas. Ją išleido ne Bažnyčia ir ne valstybė. Moterystė yra įgimtosios teisės kilimo. Tai įrodo štai kas:

1) Žmonijai palaikyti reikia vyriškio ir moteriškės lyties santykių. Tam dalykui ir sutvertos dvi lytys — vyriškis ir moteriškė — arba duota galia gimdyti ir katrai lyčiai įpilti labai smarkūs geiduliai. Tai pasiekti, visi sutiks, geriausia moterystėj.

2) Neužtenka žmogus pagimdyti. Dar reikia auginti ir auklėti. Auklėti jo silpnutis kūnas ilgus, ilgus metus. Auklėti jo minkštutė dvasia, kad žmogus įgytų sveiką protą ir stiprią valią, taptų tikru žmogumi. Žmogui fiziškai ir dvasiškai išauginti, apskritai, reikia abiejų gimdytojų rankų. Vieno katro neužtenka. Dar reikia glaudžiausiai ir individuališkai nuolat bendrauti. Tokia ir yra moterystė.

3) Moteriškė, lytiškai santykiaudama su daugeliu vyriškių, rečiau tepastoja. Tuo būdu kliudomas ar bent į pavojų išstatomas pats gimdymas vaikų. Tai yra prieš gamtos tvarką ir rodo, jog moterystė yra natūrališka padėtis.

4) Moterystė buvo ir yra visose tautose. Kokia ji kartais buvo ar yra, vis dėlto yra motėrystė. Tai yra ženklas, kad mes turime reikalą su tokiu reiškiniu, kurio šaknų reikia ieškoti pačioj gamtoj ar įgimty.

Kalbėtąjį moterystės kilimą puola daugelis evoliucijonistų. Pasak jų, moterystė iš pradžių buvusi visai kitokia, būtent, išėjusi promiskujiteto, giminių šeimos, punalualinės šeimos ir k. stadijas. Tai rodą įvairūs senovės tautų pėdsakai ir šiandienykščių, labiausiai nekultūringųjų, tautų įpročiai.

Promiskujitetas galimas vadinti lyties komunizmu.

Pagal promiskujitetą senų senovėj nebuvę jokios moterystės ir žmonės, nelyginant gyvuliai, lytiškai santykiaudavę su kits kitu, su bet kuo. Net tėvai su savo vaikais santykiaudavę. Tik paskiau šiek tiek sukultūrėję žmonės pradėję eiti į tam tikras moterystes.

Kuo remiasi promiskujitetas? Gal iš tiesų rasta tautų be moterystės? Visai ne. Jau seniai speciališkai ištirta, jog tam tikros formos moterystė visada buvo ir yra visose net nekultūringiausiose tautose. Atbulai, nerasta tokios tautos, kur būtų buvęs ar būtų promiskujitetas [1]). Be to, promiskujiteto įrodymai yra visai menki. Pav., sakoma, kad kai kuriose tautose žodžiai „žmona" ir „mergaitė" turį tą pačią prasmę. Bet jei tai net būtų teisinga, dar neįrodo moterystės nebuvimo: nes neturėjimas kurio termino dar nerodo idėjos nebuvimo. Graikai, pav., neturėjo net moterystės termino, bet niekas vis dėlto nesako, kad jie neturėję moterystės ir jos sąvokos. Prancūzai neturi „vyro" termino. Jį vadina tuo pačiu terminu, kur ir žmogų, būtent, „homme". Sako, jog kai kuriose nekultūringose tautose jaunimas esąs lytiškai labai pasileidęs ir į tai nekreipiama akies. Tai esą promiskujiteto likučiai. Tai stačiai reikia neigti ir, jei taip norima, turime pasakyti, jog taip pat rasime tokių tautų, kur skaistumas yra ideališkas. Dar sakoma, jog graikų ir indų heterės, vadinamoji svečių prostitucija ir ius primae noctis buvę ir esą promiskujiteto liekanos. Bet tai taip drastiškai tvirtinama, jog, anot V. Cathrein'o, „tų tvirtinimų iš tiesų net neverta skyrium nagrinėti"[2]). Kiti promiskujitetą įrodinėja matrijarchatu, kur, bendrai

---

[1]) V. Cathrein, Moralphilosophie, II[5] 397—398.
[2]) T.p. 400: „Es lohnt sich wirklich nich der Mühe, diese Behauptungen im einzelnen zu widerlegen.

lytiškai santykiaujant, tik aplink moteriškę tegalėjusi spėstis šeima, arba vaikai. Matrijarchatas kaip tik iš ko kito yra kilęs, kaip matysime žemiau. Taigi ir šis argumentas atkrinta. Todėl darvinistas Westermarck teisingai ir kategoriškai rašo: „Promiskujiteto hipotezė... yra visai nepamatuota ir iš esmės nemoksliška" [1]).

Kadangi promiskujitetas yra neteisingas, tai „tuo pačiu", sako V. Gathrein: „savaime subirėja daug nekultūringų moterystės kilimo hipotezių"[2]). Be kitko, atkrinta kai kurių kalba, jog pirmasis šeimos laipsnis buvusi giminių šeima, kur tik kai kurių kartų giminėms buvę uždrausta lytiškai santykiauti su kits kitu, pav., tėvams su vaikais. Antrasis šeimos laipsnis buvusi vadinamoji punalualinė šeima (punalua), kur broliai su seserimis nebegalėję lytiškai santykiauti. Tai rūšiai pridera grupių moterystė. Pagal ją buvę tuokiamasi ne atskirų porų, bet atskirų grupių, kur sesers buvusios bendros savo vyrų žmonos ir broliai buvę bendri savo žmonų vyrai. Tokių grupių moterystė tėra žinoma senovės brituose. O vienas faktas negali sudaryti bendros taisyklės. Tai tėra nenormališkas reiškinys, monogamijos išsigimimas Taigi.

3. Kiekvienas daiktas turi tikslą. Kiekviena įstaiga ir draugija turi tikslą. Todėl ir moterystė negali neturėti tikslo. Taip, moterystė turi tikslą. Pasakysime stačiai, ji turi ne vieną, bet keletą ir labai svarbių tikslų.

Objektyvinis moterystės tikslas skirstomas į pirmiausią arba vyriausią ir antraeilį.

Vyriausias moterystės tikslas yra gimdyti, auginti ir auklėti vaikai. Tai rodo anatominis šalių lyčių skirtumas, šalių skirtingi palinkimai ir būdai, tam tikri sugebėjimai ir reikalas palaikyti žmoniją.

Antraeilis šalių tikslas yra šalių pagalba vienas antram ir teisus lyties geidalių patenkinimas. Apie pirmąjį dalyką V. Cathrein šiaip rašo: „Iš tiesų šiam tikslui savo įgimtimi tarnauja moterystė, nes abi lytys papildo viena antrą tobulai gyventi. Vienos lyties trūkumus pašalina antrosios lyties teigiamumai ir vienos šalies dorybės turi progos išsirutuliuoti dėl antrosios šalies neigiamumų"[3]). Ne be reikalo ir Šv. Rašte pasakyta: „Viešpats Dievas taip tarė: Negera žmogui būti vienam. Padarykime į jį panašią" [4]). O apie antrąjį dalyką pasakytina tai, kad lyties geiduliai yra stipriausi. Todėl labai lengva perimti jų saikas. Tai negera. Moterystė kaip tik reguliuoja juos protingai patenkinti.

Subjektyvinių moterystės tikslų gali būti įvairių, padorių ir nepadorių, pav., turtas, asmens gražumas, apgaulė ir t. t. Galima tuoktis su subjektyviniais padoriais tikslais. Tedraudžiama tuoktis su blogu tikslu.

4. Moterystė yra padorus ir nedraudžiamas dalykas. Nes jos tikslai

---

[1]) The history of human marriahe, London 1891, 133.

[2]) Moralphilosophie, II[5] 398: „Damit fallen auch viele wilde Hypothesen ueber den Ursprung der Ehe zusammen".

[3]) T. p. 408—409: „Diesem Zwech dient tatsächlich die Ehe ihre Natur nach, indem die beiden Geschlechter sich gegenseitig zum Vollkommen menschlichen Leben ergänzen. Die Schwächen des einen Gerchlechts werden durch die Vorzüge des andern gehoben, und seine Tugenden erhalten durch die Schwächen der andern Veranlassung zur Enthaltung".

[4]) Prad. 2, 18.

sutinka su protinga žmogaus įgimtimi, visos tautos moterystę laiko šventu dalyku ir teisingai religiškai tuokdavosi ir tuokiasi. Ir Kristus pakrikštytųjų moterystę pakėlė į sakramentus.

5. Nors moterystė yra reikalinga žmonijai palaikyti, bet savaime ir amžinai ar nuolat nėra, apskritai, įsakyta visai žmonijai. Nes žmonės yra palinkę tuoktis. Todėl įsakymas tuoktis būtų nereikalingas, bergždžias. Įvairūs maltujistai net būkštauja, kad žmonija per daug nepagausėtų, ir siūlo sumažinti moterystes ar veisimąsi.

Taip pat savaime neįsakyta tuoktis atskiriems asmenims. Nes jei to dalyko neįsakyta visai žmonijai, tai juo labiau negali būti įsakyta atskiriems asmenims. Be to, moterystė yra visos žmonijos ar visuomenės reikalas. Atskiri asmens nebūtinai turi rūpintis visais žmonijos reikalais. Tokia priedermė būtų nepakeliama našta. Dar pasakykime, jog yra tokių naudingų visuomenės pareigų, kurios nesusituokus galimos lengviau ir tobuliau eiti, pav., kunigystė. Taigi pati visuomenės gerovė kartais pageidauja atsisakyti nuo teisės tuoktis.

Tuoktis atskiriems asmenims įsakyta tegali būti atsitiktinai, pav., pavojuj nesusitūrėti, reikale legalizuoti vaikai, ištesėti pažadėjimas tuoktis ir t. t. Tai teisingumo ar artimo meilės įsakymai.

Kartais moterystė taip pat yra patariama. Pav., erotiško temperamento asmeniui gal fiziškai ir dvasiškai sveikiau susituokti, nekaip gašlumu degti.

6. Moterystė turi du esminius savumus, būtent, monogamiją ir nesuardomumą. Ir tai:

1) Monogamija teleidžia tuo pačiu metu tuoktis ir gyventi moterystėj vienam vyriškiui su viena moteriške. Tai vienos poros moterystė.

Monogamijai prieštarauja poligamija. Jei vyras turi daug žmonų, tai poligamija vadinama poliginija arba poligamija tikrąja prasme. Jei, atbulai, viena žmona turi daug vyrų, tai poligamija vadinasi poliandrija. Be to, jei pirmajai šaliai tebesant gyvai, tuokiamasi su kitu asmeniu, tai bigamija. Jei tai daroma, tebegyvenant pirmosios ir antrosios moterystės antroms šalims, tai trigamija. Jei tuokiamasi, tebegyvenant trims antrosioms šalims, tai tetragamija ir t. t.

Poligamija griežtai draudžiama įgimtąja teise.

Poliandrija prieštarauja pirmykščiams įgimtosios teisės įsakymams. Nes ji labai įžeidžia, stačiai griauna pirmiausią moterystės tikslą. Taip, moteriškės, lytiškai santykiaudamos su daugeliu vyriškių, retai begimdo— kliudoma gimti naujai kartai. Be to, poliandrija visai kliudo auginti ir auklėti vaikus. Nes tam sunkiam darbui reikia tėvo ir motinos rankų. Bet kas yra kieno tėvas, poliandrijoj nesuieškosi.

Poliandrija įgimtąja teise ne tik draudžiama, bet dar naikinami visi nauji moterystės ryšiai. Pamatas yra tas, kad kitaip įgimtosios teisės draudimas būtų bergždžias — ne visi jo tesilaikytų.

Poliginija prieštarauja antrykščiams įgimtosios teisės įsakymams. Nes poliginija griauna antraeilį moterystės tikslą, būtent, abišalę pagalbą, kur vyras neišstengs mylėti ir patenkinti visų žmonų. Kas nežino, kad poliginijoj žmonos yra laikomos ne vyro draugėmis, bet tarnaitėmis, vergėmis. Toliau, poliginija neigiamai veikia auginimą ir auklėjimą vaikų — tėvas

maža begali rūpintis atskirais vaikais ir t. t. Dar toliau, nėra tarp vyro ir žmonos lygybės, kuri savaime išplaukia iš moterystės sutarties: žmona visa yra vieno vyro, o šis yra daugelio moterų, ir konsekventiškai žmona neturi visos teisės į savo vyrą, o šis į ją turi. Ir dar toliau, visame pasauly abiejų lyčių yra mažne tiek pat. Tai ne be tikslo. Galop, istorija sako, jog poligamiškos tautos labai lėtai kultūriškai težengė į priekį ir gyventojų skaičius gausėja kur kas mažiau, nekaip monogamiškose tautose.

Poliginija, kaip ir poliandrija, įgimtąja teise ne tik draudžiama, bet dar naikinamos visos naujos moterystės. Pamatas yra tas pats, kur ir poliandrijos.

2) Moterystė yra nesuardoma. Nes ardymas moterystės prieštarauja pirmiausiam moterystės tikslui — auginimui ir auklėjimui vaikų. Ir tai, mažiems vaikams padaroma skriauda auklėjimo atžvilgiu. Jei jie būtų jau paaukteleję, tai kas parūpins jiems materialinę ateitį. Jei vaikai ir visai būtų išaugę ir išauklėti, tai jiems dažnai tektų kištis į tėvų išsiskyrimo ginčus ir nekartą, palaikydami vieną iš gimdytojų, užsitrauktų antrosios šalies neapykantą ir t. t. Jei kas ir neturėtų vaikų, tai, labiausiai šiek tiek nesutariant, tyčia vengtų vaikų, kad paskum būtų lengviau galima išsiskirti.

Moterystės ardymas taip pat prieštarauja antraeiliams moterystės tikslams būtent, abišalei pagalbai. Nes galint suardyti moterystės ryšį, maža kas tuokdamasis galvotų ir todėl nelaimingų moterysčių būtų virtinėmis; būtų naikinamas kantrumas ir savęs išsižadėjimas, be ko sunku su kitais sugyventi; žmona bebūtų menka draugė ir negalėtų tinkamai mylėti ir gerbti vyrą. Suardžius moterystės ryšį, taip pat moteriškės padėtis būtų blogesnė už vyro. Taip, vyras visada ras sau kitą žmoną ir išgalės gyventi. To dalyko nevisada tegalima pasakyti apie moteriškę, labiausiai šiek tiek senterėjusią ar išpylusią nemaža jegų ir energijos vaikams gimdyti ir auginti.

Toliau, suardomoj moterystėj žmogus ne tik negali protingai patenkinti lyties geidulius, bet, galima sakyti, dar daugiau jis įjaudinamas ir atidaromos durys svetimoteriauti.

Dar toliau, moterystės ardymas griauna visuomenės gerovę — griauna valstybę, kurios pamatas yra moterystė, sėja nesutarimus, kelia ginčus šalių ir jų genčių tarpe, gimdo dažnas ir dideles bylas ir t. t.

Jei moterystė būtų suardoma, tai nebebūtų jokio skirtumo tarp konkubinato ir moterystės, o šį visos tautos uja.

7. Moterystės įgimčiai ir tikslui labai prieštarauja maltuzijanizmo teorija. Ji savo vardą gavo iš anglo Malthus. Pagal šią teoriją žmonija gimstanti geometrine proporcija (1, 2, 4, 8...), o mitimo produkcija tegausėjanti aritmetine proporcija (1, 2, 3, 4...). Todėl greit gimsiąs visuotinis pauperizmas ir konsekventiškai žiaurios išsilaikymo kovos pavojus. Tam pavojui už akių užbėgti reikią uždrausti beturčiams tuoktis ar jokiu būdu nepadėti jiems išlaikyti vaikų ir šiaip jau negimdyti daug vaikų.

Maltuzijanizmo teorija yra neteisinga. Nes neteisinga yra jos žmonių gimimo ir mitimo produkcijos proporcija. Žmonės gausėja ir produkcija kyla maždaug tokia pat proporcija. Kai kur žmonės net mažėja, o mitimo produkcija iš tiesų didėja. Mitimo produkciją kelia kultūra. Čia net sunku

užmatyti galas. Be to, kalbamoji teorija prieštarauja įgimtai teisei kiekvienam tuoktis ir moterystės tikslui.

8. Visi gali tuoktis. Tik kartais trūksta kurių savumų tinkamai su situokti, moterystės pareigoms eiti, priedermėms atlikti ar kas stačiai yra nevertas tuoktis. Tada jau draudžiama tuoktis.

Jei kalbamasis draudimas tiesiog liečia asmenį, tai vadinasi kliūtis. Jei liečia ne patį asmenį, bet jungtuvių sutikimą, pav., klaida, ar jungtuvių formą ar ką kitą, tai vadinasi trūkumas.

Igimtosios teisės moterystės kliūtys yra šios:

1) A p ž a d a i. Tai bet kokie mergystės, tobulos skaistybės, celibato, eiti aukštųjų šventimų (subdijakonato, kunigystės ir t. t.) ir tapti vienuoliu apžadai. Nes ką prižadėjai, turi įvykdyti. O anie prižadėtieji dalykai ar stačiai draudžia tuoktis, pav., celibatas, ar vartoti moterystę, pav., tobula skaistybė, ar įsako stoti į tokį luomą, kurs reikalauja laikytis tobulos skaistybės.

Apžadų kliūtis įgimtąja teise draudžia tuoktis, bet jungtuvių vis dėlto neardo, jungtuvės yra tikros. Nes ji tesudaro asmens priedermę ką daryti, bet paties dalyko neatiduoda į nuosavybę ir t. t.

2) N e g a l i a arba b e j ė g i š k u m a s. Ji yra tada, kai negalima lytiškai santykiauti. Moterystę teardo ta negalia, kuri yra kilusi prieš jungtuves ir amžina. Priešbuvė negalia savaime suprantama. Amžina negalia vadinasi tokia, kurios negalima pašalinti nedraudžiamu būdu ar be apytikrio pavojaus gyvybei ar didelės sveikatos skriaudos, pav., eunuchai ir anorchidija. Atbulai, moterystės neardo laikinė ir po jungtuvių kilusi negalia.

Negalios kliūtis ardo moterystę dėl to, kad prieštarauja pirmiausiam moterystės tikslui, t. y. kliudo gimdyti vaikus.

3) R y š y s. Ryšio kliūtis yra tai, kad niekas negali tikrai susituokti, tebeturint galią pirmesnei moterystei.

Ryšio kliūtis savo vardą yra gavusi iš paties moterystės ryšio, kurs ir kliudo eiti į naują moterystę.

Ryšys moterystę ardo dėl to, kad moterystė yra vienos poros ir nesudardoma.

4) G e n t y s t ė arba g i m i n y s t ė. Jos kliūtis yra tai, kad negali tikrai susituokti kai kurie gentys arba giminės su vienas kitu.

Tikrai negali susituokti gentys pirmojoj tiesiosios linijos kartoj, t. y. tėvas su savo dukterimi ir motina su savo sūnumi. Nes tėvai yra įgimti vaikų vyresnieji. Moterystė reikalauja tam tikros šalių lygybės. Tai du nesutaikomi dalykai. Be to, vaikams įgimta gerbti tėvai. Tai nesutaikoma su lyties santykiais. Todėl čia įžeidžiamas pirmiausias moterystės tikslas — vaikų gimdymas. Galop, visos civilizuotos ir laukinės tautos, dvasiškai visai nesubankrutavusios, kalbamąją moterystę laiko jokia.

Apytikriau negali tikrai susituokti taip pat kiti tiesiosios linijos gentys, pav., senoliai su vaikų vaikais ir t. t. Tik čia tekalbama apie tas genčių kartas, kurios gyvenime yra galimos, gali atsitikti. Atbulai, praktikoj nereikia ieškoti nebūtų dalykų, pav., seniui Matusoliui ar su vidurinių amžių kai kuriais mokslininkais (glosatoriais) Adomui žmonos šiandienykščių mergaičių tarpe.

Tą dalyką, kad kalbamieji gentys negali tikrai susituokti, įrodo maždaug tas pat, kas ir pirmosios tiesiosios linijos kartos moterystės netikrumą.

Mažne tikrai žinoma, kad negali tikrai susituokti nė pirmojoj šalutinės linijos kartoj gentys, t. y. tikrieji broliai su seserimis. Pamatas yra brolio ir sesers gerbimas vienas antro. Toliau, tokių tėvų vaikai įprastai gimsta nesveiki. Konsekventiškai kliudomas pirmiausias moterystės tikslas. Dar toliau, viliantis susituokti, artimas šeimyniškas seserų ir brolių gyvenimas pasidarytų pavojingas dorovei. Galop, įgimta yra aversija broliui ir seseriai lytiškai santykiauti su vienas antru.

Įgimtosios teisės sutikimo trūkumai:

1) Proto ir supratimo trūkumai. Negali tikrai susi, tuokti tie, kurie neturi proto. Tai faktiškieji laikiniai, nuolatiniai ir visiški bepročiai ir bent esminių moterystės dalyku monomanai.

Negali tikrai susituokti tie, kurie nežino ir nesupranta moterystės esminio objekto, esminių savumų (monomanijos ir nesuardomumo), tikslo-priedermių ir t.t.

2) Klaida. Dėl jos moterystė yra netikra, kai sumaišomas asmuo, pav., norima tuoktis su X, o susituokiama su Y. Nes moterystės sutikimas liečia ar siekia patį asmenį, su kuriuo tuokiamasi, o čia sutikimo siekiamasis asmuo yra visai kitas. Taigi.

3) Baimė ir prievarta. Ji moterystę naikina tada, kai visai atima protą. Nes tada žmogus neturi valios. O be valios nėra nė sutikimo. Atbulai, šiaipjau didelė, juo labiau mąža baimė ir prievarta nenaikina moterystės. Nes čia, nors valia ir supančiota, bet vis dėlto jos dar užtektina yra ir konsekventiškai motėrystės sutikimas savaime yra tikras

9. Moterystės šalys turi tam tikras teisės ir priedermes. Vienos iš jų yra bendros, kitos pridera vyrui ar žmonai, arba, galima sakyti, yra specialinės ir t.t.

Čia pareikština štai kas:

1) Nuo pat moterystės pradžios abi šalys turi lygią teisę ir priedermę savo moterystės lyties santykių atžvilgiu. Kitais žodžiais kalbant, vyras ir žmona turi lygią teisę reikalauti iš vienas antro nedraudžiamai moterystėj lytiškai santykiauti ir priedermę su tuo sutikti. Atbulai, susituokę turi vengti draudžiamų dalykų, pav., onanizmo ir t.t. Be to, griežčiausiai draudžiama lytiškai santykiauti su kitais. Tai svetimoteriavimas.

Susituokusių lyties santykių teisė ir priedermė savaime yra amžina— turi galią iki pat moterystės galo. Tik kartais sustabdomos. Štai kai kurie tie atvejai:

a) Abi šalys gali pačios susitarti lytiškai nesantykiauti. Tik reikia žiūrėti, kad nebūtų pavojaus nesusitūrėti.

b) Visiškas ir formališkas svetimoteriavimas sustabdo teisę reikalauti lytiškai santykiauti. Prašyti ir sutikti galima. Kalbamoji teisė sustoja tada, kai antroji šalis tikrai sužino nusikaltimą. Teisė atgyjama tada, kai antoji šalis pažymėtai ar įsaistytai dovanojo nusidėjimą. Įsaistytai — neprivestinai lytiškai santykiauja ar pats svetimoteriavo. Paskutiniuoju atveju rekompensuojasi neteisingumais.

c) Jei teismas išskiria, tai teisė reikalauti ir priedermė sutikti lytiškai santykiauti sustoja tolei, kolei išskirta.

d) Jei lytiškai santykiaujant, būtų didelė skriauda antrajai šaliai, pav., būtų artimas pavojus užsikrėsti limpamąja kuria didesne liga ir t.t.

2) Susituokę turi drauge gyventi, išvien misti ir drauge gulėti. Tai pridera moterystės pilnačiai. Pamatas yra tas, kad kitaip negalima, kaip reikiant, pasiekti pirmiausias ir antraeiliai moterystės tikslai.

Nors abi šalys turi teisę ir priedermę drauge gyventi, vis dėlto vyro dalykas yra pasirinkti gyvenamoji vieta ir ten turi gyventi žmona. Tai išplaukia iš vyro valdžios. Tos priedermės tik nėra, jei vyras be sutikimo valkiojasi po pasaulį, ilga kelionė žmonai būtų labai pavojinga, vyro parinktojoj vietoj būtų pavojus jos sielai, vyras be reikalo keliautų į tolimą kraštą, pirma susitarta nesikelti į kurią vietą, vyras nubaustas kalėti ir t.t.

Nuo priedermės iš vien misti pateisina tam tikros sutartys.

Drauge gulėti reiškia gulėti vienoj lovoj ar viename arba lengvai prieinamame kambary.

3) Vyras yra žmonos galva. Žmona turi jo klausyti. Tai vyro valdžia. Į vyro valdžią įeina vyriausia šeimos tvarka ir civilinis mokymas ir auklėjimas vaikų. Atbulai, į ją neįeina antagamtinė šeimos sritis, arba moralinis auklėjimas vaikų, ir esminės moterystės teisės. Tuose dalykuose abi šalys yra lygios. Bet ir vyro valdžios srity žmona yra draugė, ne vergė ir t. t. Todėl vyras net savo valdžios srity turi vadovautis meile ir žiūrėti, kad visa būtų daroma abiejų naudai. Juo labiau vyras, fiziškai stipresnis, negali mušti žmonos.

Kadangi vyras yra žmonos galva, tai turi žmoną globoti, ginti, prideramai išlaikyti ir t. t.

Vyro valdžia įrodo tai, kad moterystė yra draugija. Kiekvienai draugijai reikia pirmininko. Iš dviejų pirmininku būti tegali tas, kurs turi daugiau tam tikrų kvalifikacijų. Vyriškis kaip tik už moteriškę aukščiau stovi taip fiziologiniais ir psichologiniais kūno ir dvasios savumais, taip (ir tai svarbiausia) proto pribrendimu ir valios patvarumu, iš kurių paskutinieji du savumai kaip tik labai reikalingi kitiems valdyti. Kartais, tiesa, ir moteriškės turi tokių pat savumų, kaip ir vyriškiai, ar net ima viršų. Bet tai tėra atsitiktinai.

Valstybė ir Bažnyčia, iš esmės laikydamosios vyro valdžios, toliau ar detališkiau išrutuliuoja vyro ir žmonos santykius.

II.

1. Šeimą sudaro tėvai ir vaikai. Tai yra tam tikra natūralinė draugija. Nes šeima kyla, gimsta ar susidaro pačia daiktų įgimtimi. Taip, vaikai yra tam tikras tėvų tęsinys, tam tikra jų dalytė. Be to, tėvai ir vaikai instinktyviškai ar savaime myli kits kitą. Dar pridesime tai, kad šeima yra nuo senų senovės, senesnė už kitas sąjungas ar draugijas, pav., valstybę. Ji buvo ir yra visose tautose.

2. Pirmiausias ir betarpiškas šeimos tikslas yra auginti, mokyti ir auklėti vaikai. Antraeilis ir betarpiškas jos tikslas — gimdytojų ir šeimos gerovė, kur gerai išauginti ir išauklėti vaikai suteikia tėvams garbės, paguodos, pagalbos ir t. t.

3. Šeimai yra tam tikrų įgimtų teisių ir priedermių. Tai pareina nuo šeimos tikslo.

Vienos šeimos teisės ir priedermės pridera tėvams, kitos vaikams. Visų pirma, tėvai turi vaikus mylėti. Bet kadangi ši meilė įgimta, tai nėra ko apie ją ilgiau kalbėti. Be to, tėvai turi didžiausią priedermę, kiek galėdami, auginti ir auklėti vaikus ir net pasirūpinti materialine jų gerove. Auginti ir auklėti vaikai reiškia progresyviškai ir taisyklingai išrutuliuoti fizines ir dvasines jų galias, kad jie taptų tobulais asmenimis. Pamatas yra tas, kad vaikams duota įvairių tam tikrų galių. Jos generikiškai yra visų tokios pat. Tik žmogus turi gerų ir blogų palinkimų. Auklėjimo dalykas yra išmokyti ir įpratinti pažaboti blogieji palinkimai, blogosios aistros ir įstatyti žmogus į geras vėžias, o gerieji žmogaus savumai sutvirtinti, išdirbti, ir ta padėtis stabilizuoti. Tas darbas tegali palengvai ir progresyviškai eiti; nes daug yra kliūčių ir tokia jau žmogaus įgimtis, kad palaipsniui tegali pasidaryti tobulas.

Kad auklėjimas būtų tvarkingas, reikia auklėti visos žmogaus galios, taip kūno, taip dvasios — visas žmogus. Jei viena kuri žmogaus galių rūšis norima labiau išauklėti, tai reikia laikytis bent proporcijos, būtent, reikia žiūrėti, kad kūno kultūra nepakenktų dvasios progresui ir, atbulai, per didelė intelektualinė kultūra nepakenktų kūno sveikatai. Auklėjimas skirstomas kūno, ką galime pavadinti auginimu, ir dvasios, ką vadiname auklėjimu. Pirmasis dar skirstomas fizinis ir civilinis. Į fizinį įeina gyvybė, sveikata, maistas, apdaras ir kūno kultūra; į civilinį — pasauliniai mokslai, amatas, verslas ir t. t.

Įgimtąja teise priedermė ir teisė auginti ir auklėti vaikus tiesiog priklauso gimdytojams. Tai įrodo štai kas:

1) Žmogus gimsta silpnutis kūno ir dvasios atžvilgiais. Jam būtinai reikia kitų pagalbos. To dalyko reikia nuolat ilgai ilgai. Kas vaikui padės? Į šį klausimą sveikas protas stačiai atsako: „Tėvai“. Nes jie pagimdė vaiką arba yra šiokie tokie netobulos būtybės autoriai. Darbas pradėtas, bet nebaigtas. Kas pradėjo, tas taip pat turi baigti. Darbas nebaigtas kūno atžvilgiu. Todėl tėvai vaikus augina, atsieit, saugoja jų gyvybę, maitina, apdaro ir t. t. Darbas taip pat nebaigtas dvasios atžvilgiu. Žmogaus dvasios dalykai ar reikalai yra kur kas svarbesni už kūno reikalus. Todėl tėvai juo labiau turi rūpintis vaikais dvasios atžvilgiu, būtent, turi juos mokyti ir auklėti. Be to, pati gamta lenkia tėvus auginti ir auklėti vaikus — tėvams įgimta meilė ir užuojauta vaikų, o vaikams meilė ir glaudimasis prie tėvų. Toliau, tėvams įgimtas tam tikras sugebėjimas ir galios ne tik auginti, bet taip pat auklėti vaikus. Nes auklėjimas vaikų yra labai švelnus, labai sunkus ir ilgas darbas. Jam atlikti reikia daug kantrybės, glaudžių santykių, nuolatinės ir nesuinteresuotos meilės. Reikia malonaus ir neišnykstančio autoriteto — autoriteto, kurs verčia pasitikėti ir reikalauja klausyti. Tėvai natūrališkai, amžinai ir karščiausiai myli savo vaikus. Nebaisūs jiems sunkumai, pasišventimas ir aukos. Iš antros pusės, vaikai taip pat myli savo tėvus, prie jų yra prisirišę ir natūrališkai jais pasitiki. Tarp tėvų ir vaikų yra glaudžiausi santykiai. Todėl niekas kitas negali taip išstudijuoti, suprasti ir taisyti vaikų savumus ir t.t., kaip tėvai.

2) Pirmiausias moterystės tikslas yra auginti, mokyti ir auklėti vaikai. Moterystė yra įgimtosios teisės dalykas. Taigi.

3) Visos senovės ir šiandienykštės tautos manė ir mano, kad tėvų dalykas esąs auginti, mokyti ir auklėti vaikai. Todėl Hugo Grotius

rašo: „Senovės teisininkai sako, jog auklėjimas vaikų kyląs iš įgimtosios teisės“[1]). O civilizuotųjų šiandienykščių tautų teisių kodeksai tėvams įsako mokyti ir auklėti vaikus. Nuo paskutiniojo dalyko neatsiliko nė Lietuvos valstybė, nes sen. Lietuvos Valstybės Konstitucijoj, n. 78, pasakyta: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia teisė ir natūralinė pareiga“, o nauj. Lietuvos Valstybės Konstitucijoj, § 79, parašyta: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia pareiga“.

Tėvų teisė auginti ir auklėti vaikus yra nepašalinama. Jos negali paliesti nei valstybė nei kas kitas. Nuo jos nė patys tėvai negali atsimesti. Nes kalbamoji teisė yra įgimta arba stačiai įgimtosios teisės dalykas. O kas įgimta, to niekas negali atimti ir t. t.

Tėvų auginimo, mokymo ir auklėjimo teisė vis dėlto nėra absoliutiška ar neribota. Nes tėvai, gimdydami vaiką, neįgyja paties vaiko nuosavybės, kuria galėtų naudotis ir piktanaudoti. Ne; vaikas yra žmogus, o ne daiktas ar gyvulys. Pats žmogus — ne šeimos nuosavybė. Todėl negali būti pavergiamas ar naudojamas savotiškiems kuriems tėvų tikslams, pav., šeimos garbei kelti, giminei gerinti ir t. t. Vaikai, tiesa, kūną gavo kaip ir iš tėvų. Bet žmogui galią gimdyti ir sielą jiems betarpiškai davė Dievas. Dievas taip pat yra pirmiausias žmogaus tikslas, ir jam reikės atsiskaityti iš gyvenimo elgimosi. Todėl vaikas pridera pirmų pirmiausia Dievui ir paskui pats sau. Be to, vaikas turi savo teisių. Be kitko, jis turi teisę, kad būtų išaugintas, išmokytas ir išauklėtas. Turi teisę, kad kalbamasis dalykas būtų atliktas žmoniškai, tikybiškai ir t. t. Kitais žodžiais tariant, vaikas turi teisę būti tinkamai parengtas pasauliniam ir dvasiniam gyvenimui. Galop, šeima egzistuoja vaikams padėti — padėti pasiekti tikslą. Kalbamoji priedermė taip pat yra matas tėvų teisės į vaikus.

Smulkiau kalbant, kalbėjame klausime priklausoma šių dalykų:

1) Tėvų valdžia, arba teisės į vaiką, priklauso Dievo. Todėl tėvai vaikus auginti, mokyti ir auklėti turi taip, kaip reikalaujama įgimtąja ir pozityvinėmis Dievo teisėmis.

2) Moralinis ir tikybinis auklėjimas vaikų pridera ne tik tėvams, bet taip pat Bažnyčiai ir kalbamajame dalyke tėvai visai priklauso Bažnyčios.

3) Net valstybė negali visai nesiinteresuoti tuo, kaip jos valdiniai yra mokomi ir auklėjami. Taip, ji turi saugoti vaikus nuo tėvų piktanaudojimo (chimeriškas atvejis) ir apsileidimo.

Tėvai vaikus auklėti turi tam tikru budu, būtent, fiziškai, civiliškai, morališkai, tikybiškai ir katalikai dar katalikiškai.

Tėvai turi fiziškai auginti vaikus. Todėl jie turi sergėti vaikų gyvybę ir tai nuo pat pradėjimo iki gimimo, gimus ir t. t. Čia reikia taip vaiką saugoti nuo gyvybės ir sveikatos priešų, taip jam duoti visa, ko reikia jo gyvybei ir sveikatai. Pav., pastojus reikia sunkiai nedirbti, nešokti, negerti alkolio ir t. t. Juo labiau negalima daryti abortų ir t. t. Vaikui gimus, negalima duoti jam tokių valgių ir gėrimų, kurie ardo sveikatą; reikia saugoti, kad nesusižeistų ir t. t.; reikia maitinti, apdaryti, duoti butas ir visa, ko reikia padoriai gyventi pagal išgales ir padėtį. To reikia, iki vaikai patys galės visa parūpinti, ir kraštutiniame ar dideliame reikale net per visą gyvenimą.

[1]) De iure belli et pacis, II 7, 4.

Tėvai turi pagal išgales ir savo padėtį civiliškai išauginti vaikus, nes išaugęs žmogus kitaip neturės kur dėtis.

Tėvai turi vaikus auklėti morališkai. Moralinis auklėjimas yra tada, kai auklėjama dorovės pradais. Jie rodo, kas yra gera ir bloga. Morališkai auklėtina yra dėl to, kad auklėjimas turi teisingai išauklėti žmogaus valią. O teisingumo norma eina dorovė. Be to, kiekviename auklėjime neturi būti praleistas moralinis auklėjimas. Jis visur turi eiti ir figūruoti pirmojoj vietoj. Kitaip sakant, šiaipjau auklėjimas gali turėti įvairių betarpiškų ir tarpiškų savų tikslų. Bet niekada neturi trūkti moralinio auklėjimo. Toliau, be dorovės auklėjimas pridera gyvuliams ir įžeidžia laisvą ir moralinę žmogaus įgimtį.

Tėvai turi vaikus auklėti tikybiškai. Vadinasi, moralinio auklėjimo dorovės pradai yra imtini ne iš kur kitur, tik iš tikybos. Taip auklėti reikia dėl to, kad tikyba yra dorovės pamatas. Nes tikyba moko, kurios yra priedermės Dievui, kitiems žmonėms ir pačiam sau. Ji taip pat moko, jog Dievas yra pirmiausias žmogaus tikslas ir yra antagamtinė sankcija už gera ir bloga. Be to, žmogų tikybiškai auklėti reikalauja religinė jo įgimtis.

Katalikai vaikus auklėti dar turi katalikiškai. Vadinasi, reikalaujamoji auklėjimo tikyba turi būti katalikų, nes ji viena katalikui tėra teisinga.

Morališkai ir tikybiškai auklėti reikia nuo pat mažens. Nes į ką jaunas įprasi, tai senas teberasi. Jei tik suaugusiam amžiui būtų atidedamas kalbamasis auklėjimas, tai būtų per vėlai: žmogus gal bus paskendęs indiferentizme ar net atejizme—paskenduoliai sunkiai ar net visai neatgaivinami.

Auginti, mokyti ir auklėti vaikus savaime turi patys tėvai. Nes, be kitko, tėvai, savaime už kitus geriau sugeba auklėti ir t.t. savo vaikus. Tik tėvai, apskritai, nėra nei tiek išsilavinę, nei tiek žino pedagogikos, nei tiek turi laiko, kad vieni patys galėtų tinkamai išmokyti ir išauklėti vaikus. Tai spragai užkimšti arba tam darbui padirbti tėvai gali vartoti kitus asmenis padėjėjus — mokytojus, auklėtojus. Tik ir šiuo atveju tėvai vis dėlto atsako už blogą auklėjimą vaikų. Todėl jie šimtą kartų turi apsižiūrėti, į visas šalis apsidairyti, kam duoda vaikus mokyti ir auklėti ir paskum kontroliuoti savo įgaliotus mokytojus auklėtojus ir t.t.

4. Tėvų į vaikus teisių suma sudaro tėvų valdžia. Ji nėra nuosavybės, kaip senovėj buvo klaidingai manoma, bet jurisdikcijos valdžia. Nes gimdytojai nieku gyvu negali savo vaikų ir jų veiksmų disponuoti savo naudai. Kitaip vaikai reikėtų laikyti tarnais ar lyg daiktais

Tėvų valdžios ar šeimos galva ar pirmininkas yra vyriškis, kaip ir vyro valdžioj.

Gimdytojų ar tėvų valdžia yra įgimtosios teisės. Nes jie, kaip sakėme aukščiau, savaime turi auginti ir auklėti vaikus. Todėl taip pat savaime turi turėti visas priemones, reikalingas anam dalykui. Kitaip aišku būtų prieštaravimas. O į kalbamąsias priemones įeina tėvų valdžia, kur tėvai gali tam tikrai tvarkyti vaikus, jiems įsakinėti ir t. t. Be to, pati šeima negali būti be valdžios. Tai pirmiausia ir pridera tiems, kurie sudarė šeimą—tėvams. Dar, visose tautose yra tėvų valdžia. Kartais ji net perdaug išplečiama.

Pastebėjimas. — Kas pasakytina apie matrijarchatą?

Matrijarchatas galimas skirstyti tikrąja prasme arba ginokratija ir netikrąja prasme.

Ginokratija yra tai, kad vyriausią moterystės ir šeimos valdžią turi ne vyras, bet žmona.

Nėra buvę ir niekur nėra ginokratijos, nes niekur nesutikta tokios tautos, kur moteriškės visuotinai turėtų už vyriškius daugiau teisių. Net tose tautose, kur yra matrijarchatas netikrąja prasme, tikruoju valdovu yra ne moteriškė, bet vyriškis.

Matrijarchatas netikrąja prasme yra tada, kai vaikai pavadinimą ar pavardę gauna ne iš tėvo, bet iš motinos. Dažnai net įpėdinystė ir padėtis gaunama iš motinos. Toks matrijarchatas yra buvęs ir tebėra kai kuriose nekultūringose tautose, ir yra kylęs labiausiai iš poligamijos, kur žmonos dažnai gyveno ar gyvena skyrium su savo vaikais ir pagal jas skirstomi vaikai. Bet ir čia šeimos galva yra vyras ar tėvas, ne žmona ar motina. [1])

5. Vaikai tėvus amžinai turi mylėti, gerbti ir būti dėkingi. Tai savaime aišku, suprantama.

Be to, vaikai turi tėvų klausyti. Tik klausymas klausymui nelygus. Ir tai, kolei vaiko protas tebėra nepribrendęs, vaikai visai turi pasiduoti tėvų auklėjami. Todėl turi klausyti visuose dalykuose, kurie tik neprieštarauja įgimtajai ir pozityvinėms Dievo teisėms. Kai protas jau pribrendo ir sūnus ar duktė tebegyvena pas tėvus, turi tėvų klausyti visuose tuose dalykuose, kurie liečia namų, bendrą šeimos tvarką ir padorų elgimąsi. Kai suaugęs sūnus ar duktė palieka gimtąjį lizdelį, tėvų namus, tai nebėra pridermės klausyti tėvų.

Galop, vaikai reikale visada turi padėti tėvams. Tai savaime aišku.

III.

1. Šeimyną sudaro ponas ir tarnai. Ji yra tam tikra šeima, šeimos paplėtimas, platesnė šeima.

Šeimyna yra tam tikras asmenų kolektyvas.

2. Kur susiduria bent du asmens, jau atsiranda tam tikrų teisių į vienas kitą ir priedermių vienas kitam. Todėl ir šeimynos kolektyvas turi tam tikrų įgimtų teisių ir priedermių. Tai viešpaties ar pono ir tarnų teisės į kits kita ir priedermės kits kitam.

3. Ponas turi gerbti tarno asmenį ir respektuoti jo teises. Tai nepašalinamas kiekvieno asmens turtas.

Be to, ponas turi tarnus mylėti, neįžeisti ju sveikatos, pav., turi duoti sveiką butą.

Toliau, ponas turi laikytis sutarties su tarnais, pav., nereikalauti dirbti nenumatytų darbų, užmokėti algą. ir t.t.

Dar toliau, ponas turi tarnus prižiūrėti, rūpintis pastūmėti į priekį jų intelektualinį ir moralinį auklėjimą, jiems patarti, juos vertinti ir proteguoti, padėti.

---

1) V. Cathrein, Moralphilosophie, II⁵ 401—404, 434.

Galop, ponas turi respektuoti tarnų sąžinę ir leisti atlikti savo tikybos priedermes.

Ponas, iš antros pusės, turi teisę reikalauti, kad ir tarnai laikytųsi darbo sutarties, širdingai dirbtų darbą, jį gerbtų ir klausytų.

4. Tarnų teisės ir priedermės yra korelatyviškos su pono teisėmis ir priedermėmis tarnų atžvilgiu. Ir tai, tarnai turi atlikti savo priedermes pagal sutartį ir tam tikrai gerbti ir mylėti savo poną. Be to, tarnai turi savo gyvybės, sveikatos ir gero vardo teisę. Gali reikalauti, kad nebūtų apkrauti nepakeliamais darbais, būtų teisingai atsiteista už darbą, būtų gerbiami, leidžiamos jiems atlikti tikybos priedermės ir t. t.

Dr. Pr. Venckus.

Katalikų Bažnyčios gyvenimas — argumentas apologetikai

(Mirabilis vita Ecclesiae uti argumentum apologeticum).

Kalbant apie tai, kuri krikščioniškųjų Bažnyčių yra tikroji Kristaus įsteigtoji Bažnyčia, įprastai einama tam tikrais keliais.

Keliai yra šie:

Pirmas kelias vadinamas istoriškuoju. Jis rodo, kad visi Romos vyskupai yra tikrieji šv. Petro primato įpėdiniai, o kiti vyskupai — apaštalų įpėdiniai. Tuo keliu parodoma, kad dabartinė katalikų Bažnyčia yra ta pati pirmykštė, Kristaus ir apaštalų laikus siekianti, krikščionių regima draugija, įsteigta paties Kristaus. Šis kelias ilgas. Jis dažnai sutrumpinamas ir suvedamas į tiesą: „Ibi Ecclesia Christi, ubi Petrus", kitaip tariant, tikroji Bažnyčia yra ta, kuri yra šv. Petro įpėdinio rankose. O tas įpėdinis yra Romos vyskupas. Šis sutrumpintas kelias ne tik trumpas, bet aiškus ir lengvas: kas pripažįsta evangelijas, kuriose yra Kristaus žodis, ir gerai jas aiškina, tam ką tik minėtoji tiesa bus logiška evangelijų išvada [1]).

Antras kelias remiasi žymėmis (notae), kuriomis Kristus paženklino savo Bažnyčią. Kristus įsteigė tikinčiųjų draugiją su tam tikrais savumais, ypatumais (proprietates). Tų savumų galima priskaityti septynetas. Kai kurie jų šiandie gali būti pavartoti žymėmis tikrai Kristaus Bažnyčiai pažinti. Šie savumai tokiu atveju vadinami žymėmis arba ženklais (signa). Jie daiktui yra esminis dalykas; kur yra toks pat daiktas, ten turi būti ir ši žymė. Ji, be to, yra išimtinai tam daiktui priklausanti. Ji pagaliau nurodo patį daiktą, kitaip tariant, ji pažįstama lengviau, ne kaip pats daiktas, kuriam ji priklauso. Prie pasakytojo dalyko pridėtina dar tai: jei pats daiktas yra regimas, tai ir to daikto žymė turi būti regima. Į Kristaus įsteigtos Bažnyčios žymių skaičių įeina šios: vieningumas (unitas), katalikiškumas (catholicitas), šventumas, apaštališkumas. Todėl Niciejos — Konstantinopolio tikėjimo išpažinime pasakyta: „Credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam".

Šis kelias praktikoj seniau buvo vartojamas dažniau, ne kaip šiandie. Čia veikia laiko dvasia, reikalaujanti praktišką apolegetą taikintis prie šių dienų galvojimo. Šis kelias — remtas Kristaus Bažnyčios žymėmis — reikalauja jau anksčiau pripažinti Kristaus ir evangelijų autoritetą, kas šiandie ne visuose randama. Be to, ir pačių katalikų tarpe nėra vieno-

---

Plg. Dieckmann H., De Ecclesia, Friburgi i. Br. 1925, I 496.

dumo, sprendžiant klausimą, kiek kuri minėtųjų žymių duoda labiau apčiuopamą tikrumą tikrai Kristaus Bažnyčiai pažinti. Visi sutinka, kad visų anksčiau minėtųjų keturių žymių, d r a u g e i m t ų, pakanka tikrai Bažnyčiai pažinti. Nuomonių skirtumas tėra dėl žymių, p a s k i r a i imamų. Vadinasi, skiriamasi, atsakant į klausimą, ar visos tos žymės, paskirai imtos, yra pakankamos arba absoliutinės, ar tėra nevisai pakankamos arba relatyvinės, t. y. pakankamos tik drauge su kitomis. Kai kurias jų, skyrium paimtas, ne vienas nori matyti neturinčiomis visai aiškių žymėms reikalingų privalumų. Šios nuomonės daugumas šalininkų daro išimtį apaštališkumo žymei, ypač pareiškiant ją konkretiška forma, būtent, Romos vyskupo primatu: „Ibi Ecclesia Christi, ubi Petrus".

T r e č i a s kelias vadinamas e m p y r i š k u. Jis paremtas katalikų Bažnyčios gyvenimu (argumentum ex mirabili vita Ecclesiae). Iš šiandienykščių krikščioniškų tikybų tarpo Katalikų Bažnyčia išskiria taip savo išsilaikymu, taip savo vaisiais. Tes gyvenimas toks nuostabus, jog jis tenka aiškinti specialiniu Dievo įsikišimu, kitaip tariant, tą gyvenimą tenka laikyti m o r a l i š k u s t e b u k l u. Tokiu būdu aiškėja Dievo teikiamas specialinis a n t s p a u d a s Katalikų Bažnyčiai ir drauge jos skelbiamai religijai. Iš pastarojo dalyko aiškėja Katalikų Bažnyčios ir jos skelbiamos religijos p a s k y r i m a s į tikrą (vera) ir teisią (legitima) religiją. Savo ruožtu ta pati religija pasako, kuriuo keliu atėjo į žmones. Tas kelias—Kristus, dieviškasis Pasiuntinys, Katalikų Bažnyčios ir Jos skelbiamos religijos Kūrėjas. Tuo budu aiškėja, kad tikra ir teisi religija yra Kristaus paskelbtoji religija, kuri palikta Kristaus įsteigtai Bažnyčiai, konkretiškai, Katalikų Bažnyčiai neklaidingai saugoti.

Kadangi šiame kely svarbiausias dalykas yra parodyti, kad tas Katalikų Bažnyčios gyvenimas arba, kitaip tariant, tie nuostabūs Katalikų Bažnyčios gyvenimo faktai yra ne tik i s t o r i š k i ir nuostabūs, bet net s t e b u k l a i, tai šis stebuklingumo klausimas čia yra svarbiausias. Kiti dalykai, k. a. Bažnyčios pasakymai apie savo pašaukimą, yra lengvai sužinomi.

Suvedant klausimo svarbumą į Bažnyčios gyvenimą arba į nuostabius istoriškus jo faktus ir jų stebuklingą charakterį, suprantamas dalykas, kad čia svarbu tie i s t o r i š k i e j i ir s t e b u k l i n g i e j i faktai k o n s t a n t u o t i. Svarbu, nes pati Bažnyčia,—tvirtindama, kad Ji Kristaus įsteigta, kad Jos Kūrėjas Kristus yra Dievo siųstasis, net pats įsikūnijęs Antrasis Dievo asmuo, kad Ji, Bažnyčia, įkurta visiems, kad Jos skelbiamas mokslas taip pat visiems,—į tuos stebuklingus faktus, kurie reiškiasi Jos gyvenime, kaip tik ir nurodo. Katalikų Bažnyčia, vartodama šį argumentą savo dieviškai pasiuntinystei betarpiškai įrodyti, o tarpiškai ir savo skelbiamai krikščionybei paliudyti, jį stipriai iškelia. Ji sako „Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile".[1])

[1]) Conc. Vat., sess. III cap. 3. Tą patį argumentą „Adnotationes in schema prosynodale Conc. Vatic". paaiškina šiaip: „Quamvis fideles rudiores motiva omnia credibilita-

Šis argumentas, kaip matyti, sudaromas ne iš vieno kurio įvykio, bet iš komplekso. Tas nuostabių įvykių kompleksas parodo, kad Kristaus paskelbtojo mokslo gyvenime matytis Dievo ranka arba morališkas stebuklas. Stebuklas, nes žiūrint į žmonių įpročius, žmogaus morališkas silpnybes ir t.t., atrodo, kad vienų žmogiškų jėgų neužtenka tam įvykių kompleksui sudaryti. Tas stebuklas yra morališkas, ne fiziškas, nes faktai viršija žmonių moraliską išsigalėjimą. Ir viršija morališkas galias ne vieno žmogaus, bet gausaus jų skaičiaus.

Iš Bažnyčios gyvenimo Vatikano susirinkimas paminėjo šiuos faktus: Bažnyčios greitą paplitimą, išsilaikymą sunkiose gyvenimo kovose, gerus padarinius visuomenėj, šventumą, vieningumą.

Bažnyčia egzistuoja ir veikia. Ji egzistuodama, be abejojimo, sutinka įvairių išvidinių ir išorinių kliučių. Ji veikdama stengiasi nešti vaisių, pati neišsisemdama, tų vaisių nepritrūkdama, pati nesęsdama. Todėl vieni iš ką tik minėtųjų Bažnyčios gyvenimo faktų liečia Bažnyčios ir drauge Jos skelbiamos krikščionybės egzistenciją (krikščionybės ir Bažnyčios paplitimą, vieningumą [unitas], patvarumą [stabilitas]), kiti Jos veikimą (foecunditas, sanctitas). Tų faktų ir jų stebuklingo charakterio vaizdas bendruose bruožuose yra šis:

1. Nuostabiai greitas krikščionybės paplitimas (propagatio admirabilis).

Čia parodomi du dalykai, būtent, greitas krikščionybės paplitimas ir negalėjimas to fakto tik naturališkai išaiškinti.

Prieš akis turimi pirmieji trys amžiai. Apie kitus amžius kalbėsime ten, kur kalbama apie krikščionybės išsilaikymą.

Pirma, greitas krikščionybės paplitimas (veritas historica).

1) Apaštalų laikais Palestinoj ir kitur.

Palestinoj. Dar Kristaus laikais ir tuoj po Kristaus į dangų įžengimo nedaug tebuvo krikščionių. [1] Bet po pirmo Petro pamokslo jų skaičius auga. [2] Vėliau skaičius dar labiau auga. [3]

Po šv. Stepono mirties kilęs persekiojimas krikščionių kai kuriuos krikščionis privertė pamesti savo namus. Tuo būdu krikščionybė persike-

---

tis distincte non noverint nec ipsi ea explicare valeant, noverunt tamen modo ipsis accommodato unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam, et in hac semper eis ob oculos versatur incommutabile,plene sufficiens et certum credibilitatis motivum, seu potius motivorum complexus, ut non iam, quasi „cito credant, leves sint corde", sed fundamentis innitantur firmissimis ad plenam credibilitatis certitudinem, parati semper, quantum ad singulos pro eorum conditione spectat, ad satisfactionem, per Ecclesiam nempe et in Ecclesia, omni poscenti rationem de ea, quae in ipsis est, spe. Sicut namque in veritatibus quibusdam naturalibus, disponente providentia Dei naturali, totum genus humanum citra demonstrationem scientificam habet plenam certitudinem, quae inquisitione philosophica potest quidem in suis fundamentis amplius et distinctius explicari, sed nullis apparentibus rationibus labefactari: ita divina bonitas et sapientia in ordine providentiae supernaturalis disposuitEcclessiam catholicam iis insignem characteribus, ut in ea citra scientificas inquistiones, qvibus longe maxima pars hominum idonea non est, etiam rudes habeant facile cognoscibile compendium motivorum credibilitatis ad plenam certitudinem, quae poterunt per disciplinas apologeticas distinctiori et ampliori explicatione confirmari; sed non potest rationibus oppositis induci prudens dubium ad illam certitudinem labefactandam"' (Žiūr. Acta Conc. Vaticani Collectio Lacensis, VIII 533).

[1]) Apd. 1, 15.
[2]) Apd. 2, 41.
[3]) Apd. 4, 4; 5, 14.

lia ir už Jeruzalės sienų[1]). Jeruzalės žydai jau giriasi augančių į krikščionybę atsivertusių žydų skaičiumi. [2])

Be to, krikščionybė dar apaštalų laikais paplito toli už Palestinos. Todėl šv. Petras savo pirmame laiške deda inskripciją, adresą: „Electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae et Bithyniae". Šv. Jonas Apokalipsy yra liepiamas rašyti „septem ecclesiis quae sunt in Asia, Epheso et Smyrnae..."[3]) Šv. Povilas taip pat rašo apie greitą krikščionybės plitimą [4]).

Tas dalykas, kad apaštalų laikais krikščionybė ne tik plačiai siekė, bet turėjo, bent vietomis, ir nemaža sekėjų, matyti iš Tacito [5]) ir šv. Klemenso Rym.[6]), kurie, atpasakodami Nerono laikais įvykusius persekiojimus Romos imperijoj, sako, kad tų persekiojamų buvę „magna electorum multitudo" ir „multitudo ingens" kankinių.

Po apaštalų laikų krikščionybė plito, krikščionių skaičius gausėjo. Šv. Ignacas Antioch. mini „episcopos per tractus terrae constitutos".[7]) Plinijus Antrasis, Britanijos prokonsulas, laiške imperatoriui Trajanui rašo apie gausų skaičių krikščionių Mažojoj Azijoj. [8]) Greitą krikščionybės plitimą mini šv. Justinas[9]). Šv. Irenejus savo raštuose mini bažnyčias Germanijoj. Ispanijoj, Galijoj, Rytuose, Egypte, Lybijoj[10]) Tertulijonas taip pat mini greitą krikščionybės plitimą Afrikoj [11]).

Paminėtosiose vietose ne kartą pasakyta, jog krikščionybė jau tada siekusi „visą pasaulį", „visas tautas". Pasakymas suprastinas, žinoma, apie tuo metu žinomus kraštus ir žinomas tautas. Paduodamieji skaičiai krikščionių kartais taip pat yra retoriškai pasakyti, perdėti. Bet iš viso viena aišku, jog III amž. gale krikščionių religija buvo ne tik visoj Romos imperijoj, bet gerokai ir už jos sienų, įvairiose tautose.

Kad krikščionybė pirmaisiais amžiais nepaprastai greit plito, pripažįsta net žymus protestantų liberalų teologas A. Harnack[12]). Tik jis nenori čia matyti nieko stebuklinga.

2) Krikščionybė plito įvairiuose žmonėse—žmonėse įvairaus verslo, išsilavinimo, padėjimo ir t. t.

Pirmieji Kristaus ir krikščionybės sekėjai buvo svarbiausiai paprastoji liaudis, ką liudija šv. Povilas [13]), evangelistas Matas[14]) ir k.

Jau pradžioj buvo ir kitų, žymesnių. Iš žydų atvirtnsių krikščionių, pav. Nikodemas, Juozapas Arimatietis, šv. Povilas, sinagogos viršininkas

---

[1]) Apd. 8, 4

[2]) Apd. 21, 19.

[3]) Apok. 1, 11.

[4]) 1 Tes. 1, 8; Rom. 1. 8; Kol. 1, 6.

[5]) Annales 15, 44.

[6]) Epist. ad Corinthios 6. 1.

[7]) Epist. ad Eph. 3, 2.

[8]) Epist. ad Trajanum (epp. l. 10. 96.).

[9]) Dialogus cum Tryphone, n. 117.

[10]) Adversus haereses 1, 10, 2.

[11]) Apologia 37.

[12]) Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten, Leipzig 1924, II² 956.

[13]) 1 Kor. 1, 26.

[14]) Mat. 11, 5.

Crispus[1]), Apollo Aleksandr. , daug žydų kunigų[3]), kai kurie parisiejai,[4]) tie, kuriuos turi galvoj šv. Jokubas savo laiške. [5])

Buvo taip pat krikščionių atvirtusių iš pagonių, pav. šimtininkas Kornelijus[6]), prokonsulas Sergijus Paulius [7]), Dionyzas Areopagita[8]), nemaža žymių moterų iš Tesalonikų ir Beröa[9]), konsulas Titus Flavijus Klemensas ir jo žmona Domicėlė [10]) ir k.[11]).

Antra, greito krikščionybės paplitimo negalima tik naturališkai išaiškinti (veritas philosophica . Čia reikia pažiūrėti į tas natūralines priežastis bei palankias sąlygas, kurios padėjo krikščionybei plėstis; reikia pažvelgti į tas kliūtis, kurios trukdė plitimą ir, pagaliau mesti akis į tai, koki yr proporcija tarp vienų ir antrų.

Natūralinės priežastys bei palankios sąlygos krikščionybei plėstis yra šios:

1) Anų laikų sąlygos pasauly ir žmonėse.

Išorinės: tam tikra centralizacija politinė (dvi didelės valstybės — Romos ir Partos, tarp urių tada buvo taika[12]), kalbinė (dvi plačiai vartojamos kalbos: graikų ir aramajų.) ir kultūrinė (kelyba ir t.t.).

Išvidinės, religinės. Anų laikų religinės formos nedaug bepatenkino žmonių, žmonėse buvo palinkimas į henotejizmą, pantejizmą, sinkretizmą buvo laukiama kažkokio išganytojo ir t.t

2) Pati krikščionybės įgimtis turėjo dalykų, kurie padėjo krikščionybei plėstis.

Tai pati doktrina: ji apreikšta, kilni, visiems pritaikinta ir t.t. Be to, ne vieną traukė krikščionybės doros dėsniai; didžios dvasios žmonėms jie imponavo. Ypač reikšmingas krikščionybei dalykas—meilė kits kito ir, apskritai, daugelio krikščionių pavyzdingas gyvenimas.

3) Apaštalų uolum s kurį jie parodė, žodžiu ir pavyzdžiu skelbdami Kristaus evangeliją, bet nei pinigų, nei jėgos, nei didelės pagarbos žmonėse, nei didelės iškalbos jie neturėjo.

Kliūtys, trukdančios krikščionybės plitimą. Jos skirstomos į išvidines ir išorines.

Išvidinės, arba einančios iš pačios krikščionybės:

1) Religijos autorius ir kartu kulto objektas yra „paniekintas nukrižiuotas žydas". Jis „Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stu titia".[13])

) Pirmieji Kristaus evangelijos skelbėjai—kitų tautų paniekinti žydai; be to, skelbėjų būrelis iš pradžių negausingas[14]); jie veik visi nemokyti.[15]).

3) Pačioj doktrinoj didelės paslaptys, reikalaujančios palenkti protą;

---

1) Apd. 18. 8, 2) Apd. 18. 24.
3) Apd. 6, 7, 4) Apd. 15, 5.
5) Jok. 2, 1; 5, 1. 6) Apd. 10, 1.
7) Apd. 13; 7. 8) Ap . 17, 34.
9) Apd. 17, 4. 12: 18, 8. 24.
10) Dio Cassius, Historia Romae 67, 14.
11) Tuo klausimu plačiau žiūr. P. Allard, Histoire des persecutions pendant la première moitié,du troisieme siécle[2], Paris 1894.
12) Eusebius, Demonstratio evangelica, 3, 6.
13) 1 Kor. 1, 23.
14) Plg. Justinus, Apologia, I 39.
15) Apd. 4, 13; 1 Kor. 2, 4.

nelengvi dorovės dėsniai, stoją prieš žemesnius palinkimus (nusižeminimas, visuotina meilė, savęs išsižadėjimas, ramus ir tylus savo kryžiaus nešimas).

4) Krikščionybės ekskliuzivizmas, tepripažįstąs save vieną tikra religija.

5) Įvairūs krikščionių nesutikimai: erezijos ir schizmos; čia ypač pavojingos gnostikų klaidos.

6) Pagonys ar žydai priėmę krikščionybę, negalėjo viltis jokio medžiaginio pelno, negalėjo viltis pasidaryti gerbiami, įgyti garbę, turėti jokių kūniškų smagumų. Krikščionybė liepia ieškoti pirma Dievo karalystės, liepia nusižeminti, išsižadėti savęs, kovoti su visokiais piktais palinkimais ir piktomis mintimis ir t. t. Po mirties, tiesa, buvo žadamos dangiškos linksmybės, laimingas gyvenimas. Bet tie pažadai buvo ir kitose religijose. Todėl kitų religijų šalininkams tas krikščionybės siūlomas dangiškas gyvenimas negalėjo rodytis kažkuo ypatingu, vienoj krikščionijoj težinomu dalyku.

Išorinės krikščionybės kliūtys:

1) Žydai save laikė Dievo išrinktąja tauta su anksčiau apreikšta religija. Jie laukė politinio Mesijo. Jie nekentė pagonių. Stipriai laikėsi pariziejų autoriteto.

2) Pagonys, bent oficiališkai, laikėsi savo senos religijos. Jų tikyba net įstatymais buvo saugojama. Ji daugiau pataikavo žmogaus žemesniems palinkimams, buvo susijusi su atskirų tautų istorija, politine santvarka, įstatymais, įpročiais. Todėl pasitraukti nuo tėvų religijos buvo lyg atsitraukimas nuo visos visuomenės.

3) Ant krikščionių buvo paleista įvairių šmeižtų. Kadangi krikščionys neatidavė Romos ciesoriui dieviškos pagarbos, tai buvo apšaukti imperijos priešais [1]; nepagarbinę Romos dievų — apšaukti atejistais [2]; garbinančiais asilo galvą [3]. Buvo pasakojama, kad krikščionys susirinkę žudą vaikus ir kitas piktybes darą [4]. Kai imperijoj ar provincijoj atsitikdavo kuri didesnė nelaimė, krikščionys būdavo kaltinami savo bedievybe užtraukę bausmę [5].

4) Krikščionys buvo kruvinai persekiojami, kankinami. Iš pradžių persekiojimai tebuvo vietiniai, vėliau pasidarė sistematingi ir paplito visoj Romos imperijoj.

Dabar lieka kalbėti apie santykį tarp priežasčių bei palankių sąlygų krikščionybei plėstis ir kliūčių, kurias krikščionybė sutiko savo kely.

Iš aukščiau ką tik kalbėtųjų dalykų turima: didelis padarinys — greitas įvarių kraštų ir įvairių luomų žmonių atsivertimas į tokią religiją, kuri stato didelius reikalavimus, nepataikauja žemesniems žmonių palinkimams, yra persekiojama — ir mažas nemokytų žmonių būrelis, kuris uoliai skelbė Kristaus evangeliją. Be to, net pačios minėtosios palankios plitimo sąlygos dažnai virsdavo kliūtimis. Taip, pav., patogi kelyba lengvino ir

1) Tertullianus, Apologeticus, c. 35.
2) Justinus, Apologia I, 6.
3) Tertullianus, Apologeticus, c. 16; Min. Felix, Octavius, c. 9.
4) Justinus, Apologia II, 12; Tertullianus, Apologeticus, c. 7.
5) Tertullianus, Apologeticus, c. 40.

krikščionybės persekiojimus [1]. Todėl siūlosi išvada, kad greito krikščionybės plitimo priežastimi ėjo ne vien palankios sąlygos, bet ir Kūrėjo ranka [2].

Kalbėdami apie nuostabų katalikų Bažnyčios plitimą bei gausėjimą, mes visai neminime mėginimų greitą Bažnyčios, respective krikščionybės, plitimą aiškinti tik natūrališkai, k. a. doru pirmųjų krikščionių gyvenimu, jų meilės, gailestingumo ir pasiaukojimo darbais, anų laikų politine Romos centralizacija, krikščionybės iškeltu lygybės ir laisvės šūkiu, naujybėmis, (kurių krikščionybė buvusi pilna), krikščionybės sugebėjimu prisitaikinti aplinkybėms, gabumu pasinaudoti anų laikų visuomenės religine nuotaika ir t. t. Neminime, nes tai neįeina į šio rašinio uždavinį: mes kalbame apskritai apie kelius ir kiekvieno jų vertingumą. Suprantamas dalykas, kad naudojantis tuo argumentu apolegetikoj, tie mėginimai reikia paliesti ir atremti.

2. Nuostabus krikščionybės išsilaikymas ir Katalikų Bažnyčios vieningumas (invicta stabilitas et unitas). Išsilaikymas (conservatio), patvarumas (stabilitas), vieningumas (unitas) reiškia nepasiduoti kurioms dalyką griaunančioms įtakoms, išvidinėms ar išorinėms — vis vien; panaikinimas dalyko ar esminis jo pakeitimas yra priešingas išsilaikymui, patvarumui. Krikščionybės nebūtų galima vadinti išsilaikiusia, patvaria, jei ją, pav., būtų nugalėję persekiojimai, arba jei iš esmės būtų buvusi pakeista jos doktrina, arba jei nebebūtų visai vartojamos tos pašventinimo priemonės, kurias teikia krikščionybė (kas praktiškai įvyksta erezijoje ar bedievystėje ar kitu kokiu būdu).

Iš čia aišku, kad tarp patvarumo ir vieningumo yra glaudi sija; tik patvarumui labiausiai yra priešingos išorinės sunkybės (persekiojimai ir t. t.), vieningumui labiau priešingos išvidinės sunkybės (erezijos, schizmos ir t. t.). Todėl tuos du faktus galima imti drauge [3].

Čia paminėtini trys dalykai, būtent, konstatuotini nuo IV amž. pradžios iki šių dienų katalikų Bažnyčios vieningumo ir patvarumo faktai, to fakto natūralinės priežastys bei palankios sąlygos ir kliūtys ir išvadoj pastebėtina disproporcija tarp natūralinių priežasčių ir padarinio (patvarumo ir vieningumo).

Pirma. Kat. Bažnyčios patvarumas ir vieningumas matyti iš visos jos istorijos. Krikščionybė - katalikybė be pertraukos ėjo per visą istoriją, siekdama įvairius kraštus. Kai kiti dalykai pasauly mainėsi, — vieni kėlėsi, kiti griuvo arba iš esmės kitėjo, krikščionybė - katalikybė lieka tokia pat.

Kalbamasis be pertraukos besitraukiąs patvarumas ir vieningumas yra šitoks:

---

[1] Plg. Apd. 28, 21 q.

[2] Kad tas greitas krikščionybės paplitimas yra nepaprastas įvykis, pripažįsta net racionalistas F. Paulsen. Jis savo System der Ethik, I[9] Stuttgart u. Berlin 1913, 102 rašo: „Unter allen Ereignissen, von denen die Geschichte berichtet, ist keines erstaunlicher, als die Bekehrung der alten Welt zum Christentum. Niemals hat es eine geistige Bewegung gegeben, der so sehr alles zu fehlen schien, was die Welt zu erobern geschickt macht, als das Christentum".

[3] Dieckmann H., De Ecclesia, I 527 — 530 tuos du faktus ima skyrium.

1) Apimties atžvilgiu. Krikščionybę išpažįsta įvairių tautų, kalbų, valstybių, palinkimų, politinių nuomonių, išsilavinimo žmonės; krikščionybės - katalikybės istorijoj nematyti, kad ji kada būtų likusi tik vienoj tautoj ar vienoj valstybėj, viename kuriame tik luome užsidariusi.

2) Krikščionybė visą savo gyvenimą buvo g y v a. Ji veikė, gaivino žmones, dalyvavo, sprendžiant pasauliožiūros klausimus; kėlė viešame gyvenime balsą ten, kur reikalavo jos egzistencija ir veikimas, kur buvo mindžiojamas teisingumas ir t. t. Todėl krikščionybė nebuvo rymojanti, svajojanti ir šalta iš šalies žiūrėtoja į gyvenimą, bet buvo mokytoja, kovotoja ir t. t.

3) Krikščionybė veikdama nešė v a i s i ų Europoj ir kitur. Vadinasi, ji nebuvo lyg koks tuščias ir stipriai barškąs vežimas gatvėj. (Apie jos vaisius kalbėsime žemiau).

4) Kai daug dalykų ilgainiui iš esmės pakitėjo, kad tik kaip nors ilgiau išliktų pasauly, krikščionybė - katalikybė, išmintingai taikydamosi naujiems laikams, parinkdama naujus metodus, savo esmės atžvilgiu, būtent, savo dogmatuose, dorovės dėsniuose l i e k a t a p a t i; ilgainiui apreikštos tiesos geriau pažįstamos, geriau perteikiamos kitiems, bet turinio atžvilgiu nekitėja. Taigi nors subjektyvinis (in cognitione) dogmatinis progresas yra ir buvo, bet objektyvinio progreso (in veritate) — ar tai būtų objektyvinis kokio (dogmato turiniu) ar kiekio (apreikštų tiesų skaičiuj) progresas — nėra. Ta krikščionybės esminiuose dalykuose vieningumo ir patvarumo ir subjektyvinio rutuliojimosi bei sugebėjimo prisitaikyti (Entfaltungs— und Anpassungsfähigkeit) mintis yra išreikšta Kristaus palyginime apie nuolat augantį garsvyčių grūdą [1]). Krikščionybė auga savo narių atžvilgiu; taip pat auga žmonėse krikščionybės gilesnis pažinimas. Šv. Rašte Dievo žodis (Kristaus apreiškimas) vadinamas dvasia ir gyvenimu [2]); jis patvarus ir gyvybiškas [3]).

Antra. Nuostabaus krikščionybės - katalikybės vieningumo ir patvarumo negalima tik natūrališkai išaiškinti. Čia reikia parodyti: natūralinės to fakto priežastys bei palankios sąlygos, kliūtys ir santykis tarp natūralinių priežasčių ir padarinio (patvarumo fakto).

Natūralinės ano kalbėtojo fakto priežastys yra šios: krikščionybės atstovų erudicija, mokymas ir įtikinėjimas, pasinaudojimas cenzūromis (morališkas, ne fiziškas dalykas), kantrumas.

Palankios sąlygos: žmogaus palinkimas į religiją, doktrinos sutikimas su aukštesnėmis žmogaus aspiracijomis, pačios doktrinos iškeltas autoritetas ir reikalavimas jį pripažinti.

Krikščionybės vieningumo ir patvarumo kliūtys skirstomos į išvidines ir išorines.

Išvidinės kliūtys:

1) Krikščionybės sekėjai — žmonės, kaip ir visi kiti, „fragiles, peccabiles, peccatores“. Todėl jie galėjo ir patys griūti ir kitiems taip pat būti „lapis offensionis“.

---

[1]) Mat. 13, 21sq.
[2]) Jon. 6, 63.
[3]) 1 Petr. 1, 23.

2) Krikščionybė reikalauja pasiduoti tvarkomajam ir mokomajam autoritetui, ir tai ne tik stambiuose, bet ir smulkiuose dalykuose; ne tik išoriniu, bet ir išvidiniu būdu, sąžinėj; ne tik maloniuose, bet ir sunkesniuose dalykuose (pasninkai, išpažintis ir k.).

3) Reikalauja nuolat budėti, kad sektųsi geriau kovoti su savo negerais palinkimais; liepia tobulėti pagal tam tikrus dorovės dėsnius; žodžiu, reikalauja nuolatinio darbo.

4) Krikščionybė savo esme yra universalinė. Todėl čia patvarus išsilaikymas ir vieningumas įvairių narių atžvilgiu yra nelengvas: kliūtis sudaro tautinis partikularizmas, tautų nesantaika, nevienodi kraštų įpročiai skirtingi tautų ir atskirų žmonių būdai, skirtinga tautų kultūra. Dabar, tas didelis įvairumas turi susilieti vienoj krikščionybėj, katalikybėj, kur visiems vienos, tos pačios tikėjimo tiesos, vieni ir tie patys dorovės dėsniai, vienas ir tas pats autoritetas ir t. t.

5) Pati krikščionybė kovoj už savo būvį neleidžia vartoti nedorų priemonių: sukti, šmeižti, meluoti ir t. t. Teleidžia tik teisingai ir teisiai gintis. Kovos ginklai dvasiški: jie gali veikti tik laisvą žmogaus valią. Sako krikščionybė nekartą galėjusi pasinaudoti ir „brachio saeculari". Bet nereikia pamiršti, kad, būdama varguose, nelaimėse, daugeliu atvejų tos paramos kaip tik neturėdavo. O kur ir turėjo, tai dar klausimas, ar ta pagalba jai kartais nepakenkė.

6) Krikščionybės patirtieji vargai, bėdos, k. a. besirandančios erezijos (arianizmas, nestorianizmas, monofizitizmas, pelagianizmas; albigensai, katarai ir k.), schizmos, protestantizmas, jansenizmas, jozefinizmas, galikanizmas.

7) Pasitaiką negeri pačių krikščionybės atstovų pavyzdžiai. Ne vienas žmogus krikščionybę klaidingai identifikuoja su jos dvasiškiais. Objektyviškai kalbant, krikščionybė nekalta tuo, kad vienas kitas jos atstovas susmunka. Ar kas gali kaltinti visą sodą, kai nudžiūsta vienas kitas medis. Bet dvasiškio negeras darbas labai blogai veikia žmones. Su tuo reikia labai skaitytis.

Išorinės kliūtys:

1) Dvasiškos kovos su jau esančiomis ir susiformavusiomis erezijomis, su schizmatikais, su klaidingomis filosofinėmis ir religinėmis srovėmis, k. a. racionalizmu, liberalizmu, modernizmu.

2) Krikščionybės kovos valstybėse už savo teises. Valstybės nekartą norėjo ar nori jei ne panaikinti krikščionybę - katalikybę (pavyzdžiui pradedant persekiojimais Romos imperijoj, baigiant Meksika ir k.), tai bent pavartoti saviems tikslams (makiavelizmas) arba krikščionybei vadovauti (cezaropapizmas, investitūra).

Išorinės kliūtys paminimos trumpai, bet krikščionybės gyvenime tos kovos ėjo ilgai; katalikybė čia daug, labai daug iškentėjo. Taigi galima sakyti, kad krikščionybė - katalikybė turėjo ir tebeturi daug sunkių valandų. Kartais tie vargai taip ją prislėgdavo ir prislegia, jog ji nekartą galėjo klausti, ar greit išauš, šviesesnė diena pasirodys. Tose kovose ir varguose ji nekartą dejavo, nekartą turėjo įvairių nuostolių. Bet iš tų kovų išeidavo, tiesa, nekartą sužeista, bet nenugalėta.

Trečia. Reikia pažvelgti į santykį tarp natūralinių priežasčių bei palankių sąlygų krikščionybei ištverti ir pačio išlikimo ir vieningumo fakto.

Žiūrint į patį vieningo išsilaikymo faktą ir tas mažas natūralines priežastis, turėjusias nugalėt dideles kliūtis, kurios anksčiau jau minėtos, — į priežastį ir padarinį—stipriai siūlosi mintis, kad šiam padariniui vienų natūralinių priežasčių nepakanka. Taigi krikščionybės istorija rodo tai, ką dar tik jai įsikūrus pasakė Gamaliėlis: „Sinite illos (apostolos), quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur, si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud“ [1]).

3. Nuostabūs krikščionybės vaisiai doriškai religiniame ir visuomeniniame gyvenime. (Sanctitas, foecunditas). Čia svarbiausiai žiūrima į krikščionybės vaisius žmonių gyvenime. Krikščionybė svarbiausiu tikslu laiko — žmones šiame pasauly padaryti geresnius ir šventesnius. Iš to seka, kad Jai reikia turėti priemones, kuriomis padarytų žmonės šventesnius ir, svarbiausia, kad tie šventinimo darbo vaisiai tikrai būtų pastebimi taip atskiro žmogaus doriškai religiniame, taip socialiniame gyvenime. Kalbamieji vaisiai turi plačiai siekti.

Šventumu čia suprantamas žmogaus santykis ir susijungimas su Dievu. Subjektyvinis jungimasis pasiekiamas kiekvieno gerais aktais, darbais, nukreiptais į Dievą (opera meritoria), o objektyvinis, be to, dar per pašventinamąją malonę.

Šventais tikrąja prasme vadinami tie, kurie yra danguje. Netaip griežtąja prasme šventais vadinami taip pat tie žmonės, kurie krikščioniškai gyvena ir laikomi visada arba beveik visada turinčiais Dievo malonę.

Analogijos keliu šventomis vadinamos taip pat tos priemonės (asmens ar daiktai), kuriomis žmogus pašventinamas. Čia suprantama net geri darbai ir vaisiai. Apie pastaruosius čia svarbiausiai ir kalbama.

Čia paminimi du dalykai: konstatuojama pats katalikų Bažnyčios teigiamo veikimo faktas ir parodoma, kad to fakto (padarinio) negalima tik natūrališkai išaiškinti.

Pirma. Krikščionybė teigiamai veikia žmonių doriškai religinę ir socialinę sritį.

Teigiamas veikimas ir teigiami vaisiai doriškai religiniame žmonių gyvenime. Čia įeina:

1) Asmeninis narių šventumas. Tai liudija krikščionys ir pagonys.

Krikščionių liudijimų apie pirmuosius amžius jau turime apaštalų darbuose [2]). Liudija šv. Klemensas Rymietis [3]), Aristides [4]), Athenagoras [5]), šv. Justinas [6]), Tertulijonas [7]), Origenas [8]), Euzebijus [9]) ir kiti.

Svarbesni pagonų liudytojai: Plinijus Antrasis [10]) ir Julijonas Apostatas laiške Arsacijui [11]).

Kalbant apie vėlybesnius laikus, renkia prisiminti atskirų tautų

---

1) Apd. 5, 38.
2) 2, 42; 4, 32.
3) 1 Epistola ad Cor. 1, 2.
4) Apologia, c. 15.
5) Legat. pr. christ. II.
6) Apologia I, 14.
7) Apol. 44; Ad Scapulam 2.
8) C. Celsum 1, 26.
9) Praeparatio evangel. 1, 4.
10) Epistola ad Trajanum.
11) Sozomenus, Hist. Eccles. 5, 16.

istorija ir ypač tų laikų, kada jos atsivertė, atsivertimo pradžios istorija. Taip pat tenka pažvelgti ir į misijų istoriją.

Taigi, bėgant per krikščionybės istoriją, matyti, kad buvo žmonių, gyvenančių visai pagal krikščionybės mokslą, siekusių šventumo, įnešusių į žmonijos gyvenimą dorovės pamėgimą ir jos vaisių, davusių gražių pavyzdžių kitiems. Reikia pripažinti, kad pasitaikydavo laikų ir kraštų, kur pačiuose krikščionyse įsiskverbdavo nedorovė. Iš aukštumos kristi labai nesunku. Bet nebuvo tokių laikų, kur tas krikščionybės nešamas vaisius būtų, buvęs, nors ir laikinai, visai sunykęs. Jei viename krašte susilpnėdavo tai likdavo kitur. Ir net tame pačiame, laikinai sumenkėjusiame krašte tas vaisius visai nepranykdavo; tarp kukalių rasdavosi kviečių.

2) Vienuolynai ir vienuoliai išsižadėję visko, stengiasi save patobulinti. Keliai: klusnumo, skaistumo ir neturto apžadai. Šie apžadai ir bendras gyvenimas reikalauja iš žmogaus didelės aukos. Tačiau nemaža randasi žmonių, kurie nesibijo padaryti šią auką.

3. K a n k i n i a i. Šiandien žodis „kankinys" katalikų Bažnyčioj reiškia tą krikščionybės išpažintoją, kuris už ją savo gyvybę paaukojo.

Iš kankinių galima sudaryti argumentą krikščionybės tikrumui ir dieviškumui paliudyti. Tuo tikslu parodoma, kad krikščionių kankinių ištvermė nėra tik žmonių valios energijos padarinys, bet čia matyti ir Dievo ranka, atsieit, kankinių ištvermėj matyti morališkas stebuklas.

Čia neimama tik pati kankinių ištvermė (nes kankinių yra ir kitur), bet ją imti drauge su kankininkystės aplinkybėmis.

N u o s t a b i k a n k i n i ų i š t v e r m ė. Čia žiūrima į kankinių skaičių, kančių stiprumą ir įvairumą ir kankinių nusiteikimą kančių metu.

S k a i č i u s k a n k i n i ų. Pirmaisiais krikščionybės amžiais daug buvo kankinių. Tacitas sako, kad Nerono laikais nužudyta krikščionių „multitudo ingens"[1]). Dio Cassius pastebi, kad Domicijono laikais (81 — 91 m.) nužudyta daug krikščionių [2]). Euzebijus mini, jog Marko Aurelijaus laikais (161 — 180) žuvę „innumerabiles prope martyres per universum orbem" [3]). Panašiai pasakojama apie persekiojimus, buvusius Septimijaus Severo, Decijaus, Valerijono laikais. Ypač smarkus persekiojimas buvo Dioklecijono laikais (284 — 305). Tada, anot ką tik minėto Euzebijaus, kartais į vieną dieną buvo nužudoma po tiek krikščionių, jog atšipdavęs kalavijas ir pavargdavę budeliai [4]). Čia galima dar pridėti vėlybesnių persekiojimų, būtent IV amž. Persijoj Saporo II laikais [5]), V amž. Afrikoj [6]).

Daug krikščionių nukentėjo nuo mahometonių, ypač Ispanijoj; daug nukentėjo reformacijos laikais Vokietijoj, Prancūzijoj, Olandijoj, Anglijoj, Švedijoj ir t. t. XVII amž. buvo smarkus persekiojimas Japonijoj, XVIII amž. daug buvo kankinių per prancūzų revoliuciją. Šiandien jų daug yra Meksikoj, Rusijoj, misijų kraštuose ir t. t. Kankinių buvo dvasiškių, karių, vyrų, moterų, mergaičių, berniukų, mokytų, nemokytų, laisvų, vergų — žmonių įvairių tautų, luomų, amžiaus ir t. t.

K a n č i ų s t i p r u m a s i r į v a i r u m a s. Dažnai kankinimai

---

1) Annales XV, 44.
2) Histor. Rom., LXVII, 14.
3) Histor. Eccl. V, 1 proem.
4) Histor. Eccl. VIII, 9.
5) S o z o m e n u s, Hist. Eccl. II, 14
6) Plg. V i c t o r V i t e n s i s, Hist. pers. Vand.

krikščionių budavo žiaurūs, ilgi ir atkartojami [1]. Dažnesni ir didesni kankinimo būdai buvo šie: nukryžiavimas, pakabinimas už rankų ar kojų, plakimas, supiaustymas į dalis, deginimas, galvos nukirtimas, atidavimas gyvuliams sudraskyti, gyvų laidojimas ir t. t. Skausmų dar ne vienam pridПосле artimųjų ašaros, kurias kančiose teko matyti.

Krikščionys dažnai buvo kankinami už neteisingą inkriminuotą įžeidimą ciesoriaus; kartais vien dėl to, kad teisėjai norėjo pasigerinti liaudžiai, kuri nekentė krikščionių; kartais tam, kad tokiu skaudžiu ir dažnai ilgu kankinimu priverstų atsižadėti krikščionybės.

K r i k š č i o n i ų l a i k y m a s i s k a n č i ų m e t u. Krikščionys buvo ištvermingi tikėjime iki pat mirties. Daugeliui kankinių būtų užtekę tarti žodis ar duoti nors ženklą, kad išsižada tikėjimo ir pagarbins stabmeldžių dievus — jiems tuoj būtų palikta ne tik gyvybė, bet taip pat garbė žmonėse, ne vienam turtai, ciesoriaus palankumas. Ne vienam būtų tekusios aukštos vietos, garbingi titulai ir t.t. Bet jie to nenorėjo. Jie bevelijo mirti Dievui, nekaip, išsižadėję tikėjimo, gyventi pagoniškam ciesoriui.

Ta ištvermė ir laikymasis kančių metu buvo nuostabi dar kitais atžvilgiais: jie kentėjo kantriai, linksmai, ramiai, nuolankiai, nusižeminę, nepyko ant persekiotojų. Tai parodo, kad čia nebuvo nei stojicizmo nei fanatizmo. Kančiose pasitikėjo Dievu ir savo artimųjų maldomis. Ši mirties valandą nepaprasta nuotaika, be abejo, yra nepaprastas dalykas.

Teigiamas krikščionybės veikimas šeimyniniame žmonių gyvenime yra šis: iškelta moters vertė, sustiprintas moterystės ryšys, pati moterystė patobulinta; apsaugoti silpni, liguisti naujagimiai; iš pradžių suminkštinta ir vėliau panaikinta vergija [2]).

Teigiamas krikščionybės veikimas visuomeniniame ir tarptautiniame gyvenime: iškelta išmintinga laisvė, meilė artimo ir t.t. Tai paveikė patį visuomenės gyvenimą [3]).

Antra. Nuostabaus krikščionybės veikimo religiškai doriniame ir visuomeniniame gyvenime negalima tik natūrališkai išaiškinti.

---

[1]) L a c t a n t i u s, Institutiones, V 11.

[2]) Plr. J. D ö l l i n g e r, Heidentum und Judentum, Regensburg 1857, 679.

[3]) Pastebėjimas dėl krikščionybės vaisių kultūros m a t e r i a l i n ė j ir d v a s i n ė j srityse (apie d o r i n ę ir r e l i g i n ę kultūros sritį jau anksčiau kalbėta). Į materialinę kultūros sritį įeina šio gyvenimo gėrybės: turtai, galybė ir visa tai, kas tik materialinei kultūrai tarnauja: pramonė, komercija ir t.t. Dvasinė kultūra šiuo atveju (kai išskiriama doriškai religinė kultūros sritis) — mokslas, menas. Dėl krikščionybės veikimo materialinę kultūrą reikia pasakyti, jog tas veikimas savaime čia negali eiti ženklu religijos tikrumui paliudyti, nes materialės gėrybės nevisada eina drauge su religijos klestėjimu; persekiojimai gali prispausti dorus ir religingus žmones ir neleisti jiems pasireikšti. Tų gėrybių yra ir nekatalikų ar nekrikščionių draugijose. Bet iš kitos pusės reikia pripažinti, kad tikroji religija netiesiog pasitarnauja ir šiai materialinei kultūrai (keldama darbštumą, teisingumą ir t. t.). Čia nemaža yra padarę vienuolynai, patys dirbę ir kitiems davę pavyzdžių, pav., šv. Benedikto vienuolynai. Dar daugiau pasitarnavo krikščionybė dvasinei kultūrai (mokslui, menui). Ji iškėlė universitetus, bibliotekas, krikščionišką meną. Bet tie visi dalykai (materialinė ir dvasinė kultūra) krikščionybei yra antraeiliai dalykai. Pirmasis ir didžiausias krikščionybės tikslas: sielų išganymas, o giliausiai — Dievo garbė. „Quid proderit homini, si lucretur mundum totum et detrimentum animae suae faciat“. (Mork. 8, 36).

Krikščionybės veikimas ir vaisiai šioj srity pirmaisiais trimis amžiais yra, galima sakyti, vienintelis tos rūšies ir laipsnio įvykis, mums žinomas žmonijos istorijoj. Neturime kitų pavyzdžių, kur būtų taip giliai, plačiai ir stipriai paveikęs žmonijos religiškai dorinį ir visuomeninį gyvenimą: žmonija nežino tokios žmogaus išminties ir jėgos, kuri savo veikimu būtų galėjusi bent iš tolo duoti tų vaisių, kurių davė krikščionybė.

Kalbant apie natūralinės religijos tiesų apreiškimo reikalingumą, sakoma: jei reikalaujama, kad visi neklaidingai ir tikrai žinotų reikiamą tų tiesų kiekį, tai tam reikalui apreiškimas yra reikalingas. O krikščionybė, kaip žinoma, žmoniją pakankamai išmokė daug tiesų, būtinų doriniam bei religiniam gyvenimui. Ji atitiko visus žmones: ir turtuolius ir vargšus, mokytus ir nemokytus. Ji atitiko visus aukštesnius troškimus. Todėl galima su Psalmistu sakyti: „A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris" [1].

Taip pat nuostabaus krikščionybės kankininkystės fakto negalima tik natūrališkai išaiškinti. Nes:

1) Patyrimas mus moko, kad nelengva iškęsti kentėjimai, kūno skausmai. Kūnas stipriai jaučia piaunamas, deginamas. Nuostabu, kai kas didžių kankinimų metu parodo ramumo, ypač jei tas kankinimas ilgai traukiasi; kartais stebina net tas, kuris žinodamas, kad jam darys žymesnę operaciją, ramiai laikosi. Pasitaiko tokių kitus stebinančių žmonių. Bet šiaip jų nedaug, ypač tokių, kurie kančių metu pasirodytų ramūs, meilingi, atleidžią visiems, net savo mirties kaltininkams.

Krikščionybės katalikybės gyvenime, ypač jo pirmaisiais trimis amžiais, tokių žmonių buvo daug, ir tai įvairių luomų, įvairaus amžiaus, lyties, iš įvairių vietų ir įvairių laikų žmonių. Pirmųjų amžių krikščionių kankinių parodytas herojiškumas, didvyriškumas stebina visus amžius. Iš viso to siūlosi mintis, kad ta kankinių, jei taip būtų galima pasakyti, sulošta nepaprasto didvyriškumo rolė, tas jų darbas atšviečia ir tam tikrą Dievo intervenciją.

2) Patys kankiniai dažniausia būdavo įsitikinę, kad jų kančiose jėgų priduodąs pats Dievas. Jis mirties nepašalina, bet to vietoj padaro, kad ji sutinkama be ypatingos baimės, be pykčio, ramiai, nuolankiai [2]). Tą įsitikinimą, jog pats Dievas padeda kankiniams, turėjo nekartą ir kankinių artimieji, kai kada taip pat pagonys, dalyvavusieji krikščionių kankinimuose [3]). Tas įsitikinimas davė krikščionybei naujų sekėjų. Tai pastebėjo ir pasakė Tertulijonas: „Cruciate, torquete, damnate, atterite nos: probatio est enim innocentiae nostrae iniquitas vestra..., semen est sanguis christianorum" [4]). Toks trečio kelio (empiriško) bendras vaizdas.

Dėl šio trečio kelio ar argumento pasakytina štai kas:

1) Reikia pažymėti, jog šis kelias turi bendrumų su minėtu antruoju keliu, būtent, keliu, paremtu Kristaus savo įsteigtai Bažnyčiai pažymėtomis žymėmis (una, sancta, catholica et apostolica). Abejuose, mutatis mutandis,

---

[1]) Ps. 117, 23.
[2]) Plg. Passio SS. Perpetuae et Felicitatis, V, 2. ML. III 47.
[3]) Plg. Lactantius, Institutiones, V c. 13.
[4]) Apologeticus, 50.

yra pabrėžiama Bažnyčios vieningumas, šventumas ir t. t.;ir viename irantrame kely žiūrima į Bažnyčios gyvenimo istoriją. Todėl nenuostabu, kad Vatikano susirinkimas žodžiais „ipsa (Ecclesia) velut signum levatum in nationes..." [1]) apima ir vieną ir antrą kelią [2]).

Bet tarp tų dviejų kelių yra ir skirtumų. Svarbiausia tai, kad antrasis kelias, iš pradžių remdamasis Šv. Rašto knygomis, Tradicija ir kitais šaltiniais, stengiasi įrodyti, kokią Bažnyčią Kristus įsteigė, ir tik vėliau žiūri, kuri šių dienų krikščioniškų Bažnyčių sutinka su Kristaus mintimi, kuri Bažnyčia gyveno ir gyvena pagal tą mintį. Tretysis kelias (empiriškasis) stačiai žiūri į Bažnyčios gyvenimą: ką Bažnyčia sako ir kaip Ji tą pasakymą įrodo; tas įrodymas — jos pačios ilgų amžių gyvenimas; pati Bažnyčia, jos gyvenimas yra nuolatinis stebuklas, tikėtinumo motyvas arba, tiksliau sakant, motyvų kompleksas; Bažnyčia nuostabiu savo gyvenimu šviečia ir traukia į save žmones. Tuo būdu, einant šiuo trečiu keliu, nebėra būtino reikalo kalbėti apie krikščionių religijos pirmykščius istoriškus šaltinius, apie žymes, kuriomis Kristus paženklino savo Bažnyčią ir t. t.

2) Tas argumentas nėra naujas. Kai kurie šio argumento elementai jau užtinkami pirmųjų Bažnyčios Tėvų, raštininkų, apologetų raštuose [3]). Vėliau jį pabrėžia šv. Tomas Akvinietis [4]) ir ypač iškelia Vatikano susirinkimas, pavadinęs jį „testimonium irrefragabile" [5]). Paskutinių laikų teologai tą argumentą taip pat pamylėjo. Didelis to argumento šalininkas buvo kard. V. A. J. Dechamps [6]), gyvenęs XIX amž., šiuo reikalu veikęs net Vatikano susirinkimą. Minėtas Dechamps, remdamasis tuo argumentu, stipriai kėlė ir visos fundamentalinės teologijos metodo klausimą, stipriai siūlydamas analitišką arba regresyvišką apologetikoj kelią [7]).

Iš kitų teologų galima paminėti G. Wilmers [8]), J. V. Bainvel [9]), M. d'Herbigny [10]), J. P. Kirsch [11]), J. Mausbach [12]), E. Krebs [13]) ir kt.

---

1) Sess. III c. 3.

2) Reg. Garrigou-Lagrange, De revelatione [3], Romae 1925, 305: „Mirabilis vita Ecclesiae assumitur ut signum irrefragabile missionis ejus divinae, id est ut miraculum morale, quod evidenter a solo Deo produci potest; nec proponitur solum ut Dei sigillum extrinsecum, sed ut ipsius vitae divinae manifestatio per quasdam visibiles notas" o 501 pusl. rašo: „Praedictae notae, ut ostenditur in tractatu de Ecclesia, nequeunt per causas naturales explicari".

3) Pav., S. Augustinus, De Civitate Dei, 22.

4) Contra Gentiles, I c. 6.

5) Sess. III, c. 3.

6) Le Christ et les antichrists, 1856; Entretiens sur la démonstration catholique de la vérité chrétienne, 1857.

7) Plg. Venckus Pr. Fundamentalinės teologijos paskaitos (Įvadas), Kaunas 1932, 20.

8) De religione revelata, Ratisbonae 1897, 433.

9) De vera religione et apologetica, Paris 1914, 189.

10) Theologica de Ecclesia, Parisiis 1927, II 219.

11) Die Geschichte der Kirche ein Zeugnis ihrer höheren Sendung knygoj Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche [5], München 1924, III 167.

12) Die Kirche und die moderne Kultur tame pačiame Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche, III 339.

13) Dogma und Leben, Paderborn 1923, I[2] 23.

3) Apologetai vis dėlto nevienodai šį argumentą vartoja. Vieni deda jį fundamentalinės teologijos traktate „Apreiškimas“ arba „Tikroji Religija“, kiti traktate „Bažnyčia“. Pirmieji [1]), įnešdami argumentą į ankstybesnį fundamentalinės teologijos traktatą (Apreiškimas), nori, be kitų, ir tuo argumentu įrodyti krikščionių religijos tikrumą. Čia reikia pasakyti, jog tas argumentas įrodo labiausiai krikščionybės tikrumą (veritatem), bet kartu tarpiškai, netiesiog ir jos dievišką kilmę, nes pati krikščionybė sakosi esanti dieviško kilimo; Dievo žodis jos moksle yra esminis dalykas; o jei Dievas stebuklais patvirtina tai, ką pati krikščionybė sako, tai, aišku, krikščionybė ir yra tokia.

Kiti [2] šį argumentą nukelia toliau, būtent, į traktatą „Bažnyčia“. Čia arba tiesiog šiuo argumentu (empirišku keliu) įrodo katalikų Bažnyčios tikrumą, arba bent to argumeno kai kuriuos elementus stipriai akcentuoja ten, kur kalbama apie Kristaus įsteigtos Bažnyčios žymes.

4) Kalbamojo argumento stiprumas.

Kad padarius šį argumentą savarankų ir pakankamą, reikia parodyti, jog krikščionybės nuostabus gyvenimas arba nuostabūs jos gyvenime faktai, viršija natūralines gamtos jėgas, arba, jog tarp natūralinių priežasčių ir padarinių (nuostabių faktų) nėra proporcijos, dar kitaip tariant, jog čia turimas morališkas stebūklas, nes kalbama apie faktus, susiduriančius svarbiausia su laisva žmogaus valia. Kai turimas reikalas su fiziškais stebuklais, tai dažnai nėra sunku įrodyti disproporcija tarp natūralinių priežasčių ir padarinio (ypač, kai susiduriama su absoliutiškais stebuklais, atsieit, su tokiais, kurie reikalauja „vim creativam arba aequivalentem creativae“). Bet morališko stebuklo filosofinį ir teologinį tikrumą įrodyti ne taip lengva, ypač jei kalbama apie pavienį faktą. Todėl, norint moksliškai pagrįsti ir tuo būdu susidaryti objektyviškai stiprų argumentą, reikia padirbėti.

Dirbant gera yra iš pradžių imti atskiri kalbėtieji faktai ir parodyti ten disproporciją tarp natūralinių priežasčių ir padarinių. O vėliau (kas svarbiausia) imti visi kartu ir sudaryti iš jų vienas svarus argumentas. Šis argumentas, gerai rutuliotas, gali gerai veikti žmones; veikti ne vien jų protus, bet ir kitas sielos galias. Čia ir darosi suprantama, kodėl pati Bažnyčia tą argumentą taip iškelia. Šį argumentą mėgs grynai istoriško apologetikos metodo šalininkai. Bet grynai istoriško nepakanka: pradėjus istorišku metodu, reikia užbaigti filosofišku, atsieit, nurodyti galutinė fakto priežastis (Dievas) ir konsekventiškai fakto stebuklingas charakteris. Tada tas argumentas ne tik sutinka su šių dienų dvasia, bet taip pat eina pakankamu argumentu katalikų Bažnyčios ir Jos skelbiamo mokslo tikrumui ir dieviškai kilmei įrodyti.

[1]) Pav., Chr. Pesch, Praelectiones Dogmaticae, Friburgi i. Br., I[7] n. 248; J. Müller, De vera religione [2]. Oenioonte 1914, 499—661; G. van Noort, De vera religione [5], Hilversum in Hollandia 1929, 176.

[2]) Pav., Dechamps, H. Dieckmann, De Ecclesia, Triburgi i. Br. 1925, I, 513.

Doc. Ign. Česaitis.

Priešjungtuvinis sveikatos patikrinimas ir dorovė

(Antenuptiale examen sanitatis et doctrina morum).

1. Įvairios sistemos, 2. Bendri dorovės dėsniai, 3. Atskirų nuomonių įvertimas.

Įžangoj reikia pastebėti, kad „sveikatos patikrinimas" skiriasi nuo „patikrintos sveikatos liudijimo". Sveikatos patikrinimas tereiškia privatišką priešjungtuvinį pasiteiravimą apie sveikatą ir teliečia pačius sužieduotinius. Visai kas kita yra „sveikatos patikrinimo liudijimas". Jis gali reikšti paprastą sveikatos patikrinimo kontrolę ar, kaip to nori eugenikai, įstatymu numatytas kliūtis, dėl kurių sužieduotiniai negalėtų susituokti, jei jos galėtų pakenkti žmonių rasei.

Ką mano moralistai, spręsdami vieną ir antrą šio klausimo atžvilgį?

1. Per paskutinį dešimtmetį Šiaurės ir Pietų Amerika ir įvairūs Europos kraštai susirūpino priešjungtuviniu sveikatos patikrinimu. Šis dalykas propaguojamas net Lietuvoje. Kitur šiuo reikalu daugiausia dirba eugenikos organizacijos. Pas mus viešosios dorovės klausimu sielojasi L. Aboliucinistų Draugija. Jos manymu, svarbu, kad į moterystę einantieji būtų sveiki, nes nesveikos šeimos yra didelė nelaimė visuomenei ir valstybei. Todėl prieš jungtuves visi turės patikrinti sveikatą veneros ir kitų užkrečiamųjų ligų atžvilgiu. Be šio patikrinimo reikią uždrausti tuoktis. Šiuo ir kitais viešojo sveikatingumo klausimais esąs paruoštas net įstatymo projektas ir jau pasiųstas tinkamoms įstaigoms nagrinėti ir paskelbti įstatymą.

Perijodinė spauda taip pat skatina visuomenę, kad be kompetentingo gydytojo sveikatos liudijimo niekas negalėtų teisiai susituokti. O jei „tokiems žmonėms, norintiems susituokti, galima būtų vedybas leisti, tai su sąlyga, kad jie neturės vaikų. Praktiškai sakant, prieš pačias vedybas, labiau sugadintoji pusė turėtų būti sterilizuota jei ne operatyviniu būdu, tai bent rentgeno pagalba" [1]). Štai kaip toli siekiama.

Įvairios priešjungtuvinio sveikatos patikrinimo sistemos galimos suvesti į šias tris:

Vienur tenkinamasi sveikatos tikrinimo reikalas tik propaguoti; norima, kad priešjungtuvinio sveikatos tikrinimo įprotis įsigalėtų krašte, ir nereikalaujama, kad valstybė ar kas kitas verstų tą dalyką atlikinėti. Toks patikrinimas yra paprastas pasiteiravimas, atliekamas privatine nuožiūra. Kai kurie eugenikai mano, kad, įsigalėjus įpročiui, būsiąs lengvai galima išleisti priešjungtuvinio liudijimo įstatymas.

---

[1]) „Lietuvos Aidas", n. 165 (1932).

Šia kryptimi veikiama Prancūzijoje, kur prof. Couvelaire, susitaręs su sveikatos departamento direktoriumi Mourier, paskelbė, kad visose departamento žinioje esančiose ligoninėse trečiadieniais nuo 10 val. duodami priešjungtuviniai patarimai.

Panašiai veikiama ir Belgijoj, kur civilinės metrikacijos biūrai dalina lapelius. Paskutiniuosiuose sužieduotiniai prašomi kreipti akį į tai, kokie pavojai jų tykoją ir kokia atsakomybė ant jų krintanti, prieš jungtuves nesiteiravus patikimą gydytoją apie sveikatą.

Olandijoj yra įsikūrusi specialinė priešjungtuvinio sveikatos tikrinimo draugija. Ji visur steigia komitetus ir per juos skatina jungtuvių kandidatus atsilankyti pas gydytoją. Šie komitetai platina, pav., tokius labai naudingus lapelius:

Svarbūs patarimai jungtuvių kandidatams.

Sveikas kūnas su sveika siela daugiau gali ir nori dirbti. Iš sveiko kūno kyla fizinė ir moralinė tvirtybė, svarbus šeimyninio laimingumo veiksnys.

Vienos šalies liga užkrečia antrąją šalį, užkrauna sunkią naštą; tokia liga mažina gyvenimo džiaugsmą, visai šeimai yra sielvartų ir rūpesčių šaltinis. Be to, vieno liga gali persiduoti kitam ir ydinga tėvų sveikata atsiliepia vaikams. Šių pastarųjų laimingumas žūsta, kai tėvas ar motina neturi geros sveikatos ir nyksta židinio darna.

Bet skaudžiausia, kad tėvų liga dėl savo ypatingų savumų persiduoda vaikams, skriausdama juos fiziškai ir morališkai.

Patirtis, be to, mums rodo, kad nesveikiems tėvams susituokus, įprastai kuriama silpna ir liguista giminė arba toki moterystė yra nevaisinga. Todėl kiekvienas susituokdamas turi šventą priedermę sau pačiam ir savo būsiančiai šeimai laiku apsvarstyti, kokia atsakomybė krinta ant jo pečių už daromąjį žygį.

Abu sužieduotiniai turi apsvarstyti ne tik meilę vieno antro ir medžiagines sąlygas, bet taip pat savo sveikatą, kad moterystė būtų laiminga ir jauki. Tuo dalyku turi susirūpinti taip pat tėvai ir globėjai, kurie negali nepaisyti savo vaikų laimės. Jie norintiems susituokti turi pasakyti, kad sąžiningai patikrintų savo sveikatą. Atsiminkime, kad sergąs dažnai nežino savo ligos ir tik gydytojas gali surasti slaptąją ligą ir uždrausti bent kurį laiką tuoktis.

Jei sužieduotiniai mano susituokti, tai turi kreiptis į tinkamą gydytoją. Jis niekada negali išduoti savo profesijos paslapties. Ir jei gydytojas nepataria tuoktis, tai belieka atidėti jungtuvės bent kurį laiką. Klausykite išminties žodžio ir savo sąžinės balso.

Jūsų pasitenkinimas bus didelis, bet nemažesnis būtų jūsų susikrimtimas, jei moterystė, kurioj jūs vylitiesi būsią laimingi, dabar dėl jūsų pačių klaidos nuviltų.

Dažniausiai gydytojas duoda prielankų atsakymą, užtikrina pakankamą sveikatos padėtį ir jūsų moterystės teisius lūkesčius. Bet jei turėtų būti kitaip, jūs galėsite gauti patarimų sveikatai pataisyti. Ilgainiui ramia sąžine ir būsiančiosios laimės pagrįsta viltimi jūs galėsite įvykdyti savo

projektus. Jaunuoliai turi prieš susituokdami tiesiog ar netiesiog pasidalinti gydytojo nuomone su vienas antru. Kitaip būtų nusikaltimas savo būsiančiam gyvenimo draugui ir savo vaikams, kurie gims iš šios moterystės. Būtų nusikaltimas taip pat savo tėvynei, nes tik sveika ir tvirta žmonių giminė tegali jai tarnauti."

Tokie lapeliai skleidžiami civilinės metrikacijos biūruose prieš užsakus. Kiti priešjungtuvinio sveikatos tikrinimo sekėjai reikalauja įstatymo keliu priversti tikrinti sveikatą, nors gina šalies laisvę ta prasme, kad, gydytojui net nepatarus tuoktis, jaunavedžiai esą laisvi; paaiškinus apie pavojus, gali tuoktis arba nesituokti.

Šia kryptimi veikia Aukštoji Higienos Taryba Vokietijoje ir Eugenikos Draugija Prancūzijoje.

Treti nori, kad sveikatos tikrinimas ne tik būtų įstatymu įsakytas, bet dar draudžiama susituokti tiems, kurie, gydytojo nuomone, dėl tam tikrų ligų galėtų kenkti žmonių rasei.

Šią nuomonę remia kai kurios Š. Amerikos J. Valstybės, pav., Oregono, North Dakotos, Wisconsino ir Alabamos ir Danija, Švedija, Čekoslovakija ir Turkija.

2. Prieš vertindami atskiras nuomones, būtinai turime paliesti bendruosius dorovės mokslo principus, susijusius su šiuo klausimu.

Moterystė yra natūros funkcija, „officium naturae." Normališkai kiekvienas žmogus yra pašauktas „procreare," kad kas jį atstotų pasauly ir būtų išlaikyta žmonija. Kūrėjo tvarka: „Crescite et multiplicamini." Bet galėjimas gimdyti dar nereiškia, kad kiekvienam būtų įsakyta tuoktis. Kūrėjo įsakymas yra bendras ir liečia visumą. Kiekvienas individas turi teisę tuoktis ir naudotis moteryste, bet jis yra laisvas — gali naudotis ir nesinaudoti savo teise, gali susituokti arba nesituokti. Kartais žmogus savo noru ar pažymėtai atsisako nuo anos teisės kuriam kilniam tikslui pasiekti, pav., kunigas ir vienuolis išsižada moterystės ir šeimos, aukodami Dievui ir Bažnyčiai visą savo gyvenimą celibate.

Pati natūra duoda individui teisę tuoktis. Kas galėtų ją atimti? Niekas: nei visuomenė nei valstybė to negali padaryti. Nes valstybė yra vėlybesnė už individą, ji gavo savo ekzistenciją iš Dievo tam, kad, be kitko, gintų individo teisę, ne ją sunaikintų. Konsekventiškai kiekvienas žmogaus įstatymas, įžeidžiąs žmogaus teisę tuoktis, būtų neteisingas, pav., draudimas vargšams tuoktis.

Bet reikia skirti pati teisė ir teisės naudojimas. Pripažinus teisę, teisės naudojimas galimas ir reikia reguliuoti protu ir pozityviniais įstatymais.

Protas, pirmiausia, sako žmogui, kad jis tinkamai naudotųsi savo teisėmis. Jis privalo jomis naudotis žmogiškai, sutinkamai su žmogaus įgimtimi. O teises aprėžia priedermės Dievui, priedermės kitiems žmonėms, sau pačiam. Kas sprendžia gero teisių naudojimo ribas? Protas, kurs yra artimesnė žmogaus veiksmų taisyklė. Jam padeda pozityviniai Dievo, Bažnyčios ir valstybės įstatymai, kurie kiekvienas savo srity determinuoja įgimtąją teisę. Be kitko, pozityvinės Dievo teisės sustiprina įgimtosios teisės moterystės monogamiją ir nesuardomumą, o kitais pozity-

viniais įstatymais žmonių giminės gerovei leidžiamos moterystės kliūtis ar draudžiama kai kuriems asmenims tuoktis.

Artinamės prie mums rūpimo klausimo. Ar nereiktų uždrausti tuoktis tiems asmenims, iš kurių sugyvenimo tegalima laukti ydingos giminės? Ką sako sveikas protas? Jei jis tokiems asmenims draudžia tuoktis, tai būtų nuodėmė ir t.t. Jei sveikas protas taip kalba, tai eugenikų nuomonė yra visai teisinga. Čia Šv. Tėvas Pijus XI enciklikoj „Casti Connubii" šiaip sako: „Tikrai negalima sakyti, kad labai nusideda tie žmonės, kurie, šiaip jau galį tuoktis, bet atydžiai ištyrus, spėjama gimdysią ydingus vaikus, susituoktų, nors ir dažnai jiems turėtų būti patariama nesituokti".

Aiški ir griežta katalikų Bažnyčios pozicija iššaukė didelio pasipiktinimo. Žinomas Anglijoj ir Amerikoj „Eugenics Review" paskelbė, kad dabar tarp katalikų ir eksperimentalinių mokslų studentų prasivėrusi niekaip neišlyginama praraja ir nebesą bendros kalbos.[1])

Kokio iš tiesų čia esama nesusipratimo?

Čia pirma reikia pažvelgti, ko šiandienykščiai eugenikai, mūsų tariamieji priešai, nori, ką tvirtina, kuo savo nuomonę remia.

Šiandienykščiai eugenikai nori kai kam uždrausti tuoktis ar bent gimdyti vaikus. Tam dalykui įrodyti apeliuojama į medicinos mokslo patirtus faktus, į fizinių ir moralinių sunegalėjimų plitimą net tolimiausiose kartose. Jei jiems tikėtume, tai reiktų uždrausti tuoktis ir naudotis moteryste sifilisams, džiovininkams, alkolikams, raupsuotiems, fiziškai, dvasiškai ir psichiškai nesveikiems ir t. t. Tokios ligos persiduoda, anot jų, labai lengvai ne tik antrajai šaliai, bet taip pat iš jų gimstančiam kūdikiui. Tokiems susituokti — padaryti du ir daugiau nelaimingų. Tai būtų daroma skriauda sužieduotiniui ir meilės trūkumas kūdikiui, kurio buitis būtų nenormališka ir nelaiminga.

Kas apie tai reikia manyti? Pirmiausia, eugenikai labai linkę dalykus perdėti. Pamatas yra tas, kad nevisi gydytojai anksčiau minėtąsias ligas priskaito prie tikrai paveldėjamų ir plintančių iš kartos į kartą, jų yra ir tokių, kurie su prof. J. Monges'u sako: „Iš chroniškų užsikrėtimų sifilis, kurį aš studijavau ir kuris sudaro absoliutišką kontrindikaciją, yra praktiškai vienintelis tiesioginis pavojus būsiančiai kartai. Tuberkulozas, kurs visada atrodė paveldėjamos ligos tipu, šiandien laikomas tik motinos perduodamu kūdikiui, kurį ji nešioja. Jei dažnai sutinkame vaikus, sergančius džiova, tai dėl to, kad jie jau užsikrėtė gimę" [2]). Būtų keista manyti, kad prof. J. Monges nežinotų kitų užkrečiamųjų ir paveldėjamų ligų veikimo

Taigi sunku yra nutarti ir tvirtinti, kad šiuo atveju fizinė ar psichinė yda persiduotų; o dar sunkiau precizuoti, kad šios ydos žalingumas būtų reikšmingas visuomenei ir tada būtų galimos pateisinti rekstrikcijos priemonės, kurių griebiamasi socialinio apsigynimo vardu. „Čia mes esame

[1]) Milano Šv. Jėzaus Širdies katalikų uuiversiteto rektorius Aug. Gemelli „Vita Pensiero" 1931 m. spalių mėn. duoda minėtam žurnalui magistrališką atsakymą.

[2]) L'Eglise et l'Eugénisme, Paris 1930, 140.

vos tiriamoj srity, čia reikalingas didžiausias išmanymas visiems mokslininkams, visvien kurios nuomonės ar nusistatymo jie būtų ir iš kurio šaltinio tai jie sėmė [1]).

Jei sutiksime su dr. A. Smalsčiu, kad „tarp psichiškos ligos ir psichiško sveikumo ryškios ribos nėra ir negalima pasakyti, kur pasibaigia psichiškas sveikumas ir prasideda psichiška liga ir atvirkščiai",[2]) tai čia prasiveria kraštutinio plauko eugenikams, prisidengusiems visuomenės gerove, plati piktanaudojimo dirva su savo eksperimentais kliudyti žmonėms tuoktis

Mes sutinkame su prof. A. Vermeersch'u, kad „mūsų laikais kultivuoją eugenikos mokslą mielai sutiko, jog jų studijos nepakankamai pažengė į priekį ir jų išvados nėra pakankamai tikros, kad jie patys galėtų jau dabar užgirti taip griežtas priemones"[3]). Tą, kaip jau sakėme, eugenikos mokslo spragą nurodo taip pat encikl. „Casti Connubii", kur pasakyta: „Tikrai negalima sakyti, kad žmonės, kurie..., atydžiai ištyrus, spėjama gimdysią ydingus vaikus..."

Svarbiausia eugenikų argumentacijos yda yra susijusi su gyvybės koncepcija. Jie sprendžia apie žmogiškus veiksmus, sprendžia, grindžia žmogaus laimingumą ir galutinį tikslą šiame pasauly pagal dabartinį gyvenimą. O išeidami iš šio principo, eina prie praktiškų išvadų: „Pakol gali, naudokis gyvenimu". Maltuzijanizmo metodais mažinti gimimų skaičiai ir nusimetus šeimos naštą, nevaržyti gimdytojų džiūgesio, nebuitis vertinti labiau už vargingąjį rytdienos kūdikio gyvenimą aišku įeina į jų doktrinos planą. Jie viliasi tuo būdu laiduoti sau visus malonumus. Norėdami paslėpti savo tikruosius siekimus, dangstosi filantropijos šydu. Žmonių rasės pagerinimo sumetimais juos prilygino gyvulių rangai, kur augintojas daro selekciją, kad konkurse laimėtų aukso medalį.

Nenuostabu, kad atviresni eugenikai, neslėpdami savo admiracijos pačiai eugenikai, ciniškai rašo: „Jei šis moksliškas (žmonių) auginimas bus nuosekliai taikomas, tai iš kiekvienos giminės reikės išskirti kokį 25% moterų ir 2—3% vyrų reprodukcijos tikslams. Lytinio brendimo metu kiekvienas, tur būt, bus tiriamas ir kandidatai, pripažinti netinkamais, bus sterilizuojami. Tėvo kontaktas su gimine nebus didesnis už gyvulių, o motina gaus profesinę specializaciją ir savo gyvenimo būdu skirsis nuo kitų moterų"[4]). Nors autorius to dalyko nenorėtų ir juo biaurisi, bet čia pat priduria, kad „objektyviškai spręsdami klausimą, turime prieiti išvados, kad šių metodų padariniai galėtų būti gražiausi." Todėl Šv. Tėvas Pijus XI šaukia: „Visi tie, kurie šiaip elgiasi, visai užmiršta, kad šeima yra šventesnė už valstybę ir ypač žmonės nėra pagimdyti žemei ir dabarčiai, bet dangui ir amžinybei." Žmoniškumo idealas yra formuoti doras gyvenimas, bet ne vien kurti fiziškai stiprūs atletai. Todėl eugenikus materijalistus ir krikščionių moralistus skiria taip pat religinė pasaulėžiūra. Tai ir sudaro giliausią prarają jų tarpe.

---

[1]) Guchteneere R., La limitation dar naissances, Paris 1929, 113.

[2]) „Naujoji Romuva", n. 126 (1933): Psichinės ligos ir jų reikšmė žmonių gyvenime.

[3]) Catéchisme du Mariage Chrétien d'aprés l'Encyclique „Casti Connubii", Paris 1931, 63.

[4]) Russell B., Malženstwo i Moralnosc, Warszawa 1931, 205 (iš anglų kalbos vertė Helena Boloz—Antoniewiczowa).

Ar tai reiškia, kad moralistas krikščionis būtų abejingas eugenikai, laikinei žmogaus gerovei, jo fiziniam sveikatingumui? Ne; jis yra tikrasis eugenikas. Reikia sveikinti visas pastangas ir studijas, kurios stengiasi pagerinti žmonių giminės sveikatą ir pajėgumą. Galima, net reikia, pasak Šv. Tėvą, kreipti akis į šio mokslo ir tyrimų nurodymus; bet tikslas nepateisina priemonių: negalima eugenikai duoti tokio primato, kad būtų užmirštos Dievo teisės. 1931 m. kovo mėn. 21 d. S. C. S. Officii su Šv. Tėvo aprobata paskelbė, kad reikią absoliutiškai atmesti ir laikyti klaidinga ir pasmerkta „Casti Connubii", 1930 m. gruodžio mėn. 31 d., vadinamoji „Eugenikos" doktrina, taip „pozityvinė", taip „negatyvinė", su visomis priemonėmis, kurias ji nurodo žmonių rasei gerinti, kai ji nepaisanti natūralinių, Dievo ar bažnytinių įstatymų, liečiančių moterystę ir individų teises.

Moralistas drauge su katalikų Bažnyčia mano, kad moterystė yra įsteigta įamžinti žmonių giminei, skirtai dangaus laimei. Buitis yra vertesnė už nebuitį, nors neturėtų visų žemiškojo laimingumo savumų.

Be abejo, siela sveikame ir stipriame kūne yra tam tikru atžvilgiu laimingesnė. Bet netiesa, kad silpname kūne nerastume taurios, geniališkos, net ir didvyriškos sielos. Apriboti vaisingumas ir uždrausti moterystė, besivaduojant ne tikrybe, bet spėjamu riziku, esą galėsią gimti ydingi, silpni, nenormališki vaikai, yra klaida, įžeidžianti bendrąją gerovę.

Be to, anormališki vaikai atvejų atvejais tėra hipotetiški, jų tikrasis skaičius niekada nėra toks baisus, jog visuomenė turėtų dėl jų net suklupti, žlugti.

Neužmirškime dar to, kad gamtos nuskriaustieji nepraranda savo kilniosios asmenybės prasmės, nes jie gali pasiekti Amžinąją Laimę. Jie visuomenei bent netiesiog tarnauja: atitraukia žmones nuo šios žemės kančių, žadina, gaivina gailestingumo sentimentą, sociališką jausmą, skatina praktikuoti kilniąją meilės dorybę, saugo žmones nuo egojistinių džiugesių. O, kaip paniūrusi, liūdna ir beširdė būtų visuomenė, kurioj nebūtų nelaimingų žmonių, reikalingų pagelbos; nebūtų sielvarto, laukiančio paguodos!

Trumpai kalbant, negalima prikišti didelės nuodėmės tam, kurs galėdamas tuokiasi, nors būtų galima laukti tos moterystės padarinių ydingumo. Pamatas yra tas, kad didelė nuodėmė tėra tada, kai griaunama esminė dorovės tvarka. O vartojimas savo teisės neprieštarauja esminei tvarkai. Taigi tuoktis galįs žmogus, vartodamas savo teisę, nieku gyvu negali labai nusidėti.

Didžiąją premisą aiškina kiekvienas moralinės teologijos vadovėlis, kalbėdamas apie nuodėmes. Mažoji randa savo pagrindą teisės aksijomoje: „Qui utitur jure suo non facit iniuriam", — ir pačioj teisės definicijoje: „Facultas moralis et inviolabilis aliquid habendi, faciendi aut exigendi." O tas dalykas, kad žmogus turi teisę tuoktis, jau anksčiau pakankamai įrodytas: ši teisė kyla iš to fakto, kad Kūrėjas yra davęs gimdymo galią. Besinaudodamas savo teise, jis eina Kūrėjo pažymėta linija; susituokdamas jis pasiduoda Dievo norimai valiai, esminei tvarkai, kuri

sutampa su pasaulio valdymu ir žmonių giminės plitimu; gimdyti yra gamtos funkcija.

Prie šio metafiziško samprotavimo galimas pridurti labiau visiems prieinamas, kazuistiškas. Moterystė (viengungiui) ir moterystės aktas (susituokusiems) yra priežastis, turinti dvejopą padarinį: vieną gerą, kitą blogą. Gerasis padarinys yra „remedium concupiscentiae", blogasis padarinys—degeneruotas gimdinys. O tokia priežastis galima leisti be nuodėmės su šiomis teologų nurodomomis sąlygomis: „Nedraudžiama, turint gerą intenciją atlikti indiferentišką savaime neblogą veiksmą, nors su juo būtų susijęs blogas padarinys, jei įkandin veiksmą seka geras padarinys, turint tokiam veiksmui raciją, proporcingai rimtą."

Negalima kelti abejojimų dėl geros intencijos to, kurs nori pasinaudoti teise, kad apsaugotų savo pasaulinius ir dvasios interesus. Dvasiniai interesai: skaistybės dorybė ir sielos išganymas. Pasauliniai interesai: pav., sukurti šeima, kuri paveldėtų jo vardą ir turtus.

Kalbamasis veiksmas, arba moterystė ir jos aktas, nėra savaime blogas, yra net geras, sutinkąs su natūros dėsniais. Iš jo kyląs gėris yra neabejotinas: numalšinimas kūno aistrų, kur net šv. Povilas sako: „Dico autem non nuptis, et viduis:... quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri.[1]" Taip pat didelis gėris yra perteikti kitam gyvybė: buitis begaliniai vertingesnė už nebuitį. Jei kuri negerovė kyla iš moterystės, tai tėra hipotetiška, netikra, tik spėjama; dažnai galima išvengti, galima sušvelninti ir dažnai net pagydyti, šiaip ar taip atsitiktinė ir pakenčiama. Taigi palyginus su tikruoju gėriu, kurį duoda moterystė, atsitiktinė negerovė nėra tiek reikšminga, jog dėl jos reiktų griebtis tokių griežtų restrikcijos priemonių, kurias siūlo eugenizmas, net paneigti įgimta teisė tuoktis. Galima negerovė apsčiai atlygina reališku, tikru, su moteryste susijusiu gėriu. Štai dėl ko reikia pasakyti: tokiems subjektams moterystė yra nedraudžiama, jie yra laisvi nuo didelės nuodėmės.

Moterystė yra nedraudžiama. Ši išvada sutinka su enciklikos „Casti Connubii" žodžiais. Ar tai reiškia, kad mums nereikia paisyti „spėjimų", einančių iš „atydaus tyrimo", kurs atmerkia akis ir rodo galimus kilti blogumus šiose sąlygose būsiančiai žmonių kartai? Taip, reikia. Ir enciklika dėl savo gilios išminties to dalyko paiso, nes ji, suformulavusi moterystės laisvės principą, tuč tuojau deda išmanumo diktuojamą korektyvą: „nors ir dažnai jiems turėtų būti patariama nesituokti."

Patariama nesituokti? Taip. Nes susilaukus ydingų vaikų, mažėtų pačių tėvų moterystės laimė ir galėtų juos pastūmėti nepadoriai lytiškai santykiauti. Taip pat nėra reikalo be rimtos priežasties apsunkinti socialinė globa ar privatinė labdarybė.

Bet patarimas palieka laisvę veikti, nors ir būtų neišmintinga ja naudotis. Bet klaida, neliečianti esminės tvarkos, nesudaro didelės nuodėmės. Objektyviškai apsaugojus dorovingumą, belieka aplinkybių klausimas. O jis tėra atsitiktinis. Klausimo esmė yra dorovingumas *ex obiecto*. Ar objekto atžvilgiu negali būti maža nuodėmė mūsų atveju tuoktis ir

---

[1]) 1 Kor. 7, 8-9.

naudotis moteryste? Enciklika nieko nesako: nei teigia nei neigia, visai to dalyko nenagrinėja. Bet lengva ji pastebėti, nes nevisada patogu naudotis savo teise. Ji kyla iš nuolaidos, padarytos netvarkingam įgeidžiui, besinaudojant teise, nors ir respektuojama esminė tvarka. Toks, sakysime, būtų atsitikimas, kai silpnas subjektas norėtų susituokti, nors susitvardymas nebūtų jam perdaug sunkus. Arba moterystėj su kai kuriais nukrypimais atliekamas aktas, kuris vis dėlto neardo jo esmės, nekompromituoja jo tikslo, yra maža nuodėmė.

Trumpai, moterystė ir jos aktas nedraudžiami; bet nepatartina tiems asmenims, kurie rizikuotų susilaukti žalingų padarinių. Galima numatyti, kad gimsią silpni liguisti vaikai. Tokia perspektyva gali pastūmėti tėvus nepadoriai lytiškai santykiauti. Moterystė, kuri turėjo normuoti jų geidulius ir kurioje šalys tikėjosi rasią ramybę, šeimynišką džiaugsmą, kelia nerimastį. Pagunda, kurios buvo galima lengviau išvengti nesusituokus, juoba stiprėja moterystėj. Sunkesnė našta, atsiradusi dėl ligos, perduotos su gimdytojų krauju, pernelyg skaudžiai slėgs šeimą, gal vers ieškoti viešosios ar privatinės labdarybės paramos.

Šiuos ir panašius įspėjimus turi duoti gyvenimo patyrimo pamokyti tėvai savo vaikams jungtuvių išvakarėse. Susirūpinti sąlygomis, nuo kurių pareina židinio laimingumas, ypač besituokiančių sveikata, reiškia gerai suprastą eugenizmą. Ir reikia pasakyti, kad katalikų Bažnyčia nuo amžių siūlė sėkmingesnes priemones, nekaip šiandien siūlo eugenikai. Nes Ji moko dorovės dėsnių, kurie savaime turi didžiausią eugenišką vertę. Kai eugenikai kovoja už priverstinį priešjungtuvinį sveikatos tikrinimą ir stengiasi surasti veneros ligas, Bažnyčia absoliutiškai draudžia kiekvieną seksualinį aktą ne moterystėj; kai jie ginčijasi dėl priemonių gimimams aprėžti, Bažnyčia moko savo vaikus skaistybės ir savitvardos dorybių. Jos daromos kliūtys kai kuriems asmenims tuoktis turi neabejotiną eugenišką vertę. Dar labiau katalikų Bažnyčios mokslas, kad moterystė yra nesuardoma ir gimdyti tegalima moterystėje, turi neapsakomą eugenišką vertę. Nes visiems aišku, kaip be galo svarbu, kad gimęs kūdikis turėtų normališkas šeimos aplinkybes, ir kaip didelė yra proporcija neteisių kriminalistų vaikų, palyginus su teisiais vaikais. Bažnyčia neabejinga medžiaginei savo vaikų gerovei. Ji neniekina eugenikos, nes jos dorovės kodekse yra ne vienas įstatymas žmonių sveikatai palaikyti, ar jis būtų šios dienos ar rytojaus. Vieno dalyko Bažnyčia vis dėlto neleidžia, būtent, kad fizinio pasaulio gėrio siekimas nenustelbtų tikrojo gėrio, nežudytų amžinosios sielų gerovės. Ji akina mokslo pažangą ir leidžia naudotis pasiektais rezultatais, bet niekada negali užmiršti Dievo įspėjimo: „Ką pagelbės žmogui, kad ir visą pasaulį laimėtų, jei nukentės ir žus siela?“

Ir negalima pasakyti, kad toks klausimo sprendimas statąs mus tarp kūjo ir priekalo, kad tie patys nepatogumai pasilieką moterystėj, kai leidžiama ja naudotis. Kitaip būtų užmiršta, kad net moterystėj tenka susivaldyti.

Moterystė nėra tik kūno aistroms patenkinti. Moterystės skaistybė yra dorybė, moderuojanti funkcijas, natūros skirtas žmonių giminei propaguoti. Ši dorybė turi savo regulą bei saiką, „medium virtutis“, pažymėtą proto. Ji smerkia taip ekscesą, taip defektą: e k s c e s ą — kai

subjektas, pasiduodamas aistroms, sekdamas savo egojizmu, reikalauja iš antrosios šalies „debitum" tokiose sąlygose, kurioms protas prieštarauja; defektą — kai viena katra šalis nesutinka su teisiais reikalavimais. Tai savitvardos dorybė, pritaikinta moterystės santykiams. Taip, ji įsako susilaikyti tam tikru metu, t. y. kai seksualinis aktas statytų į pavojų žmonos sveikatą. Taip pat ji liepia susitūrėti tada, kai vienos katros šalies ar laukiamo kūdikio sveikata galėtų nukentėti. Kolei vienas iš jų serga užkrečiama liga ir galėtų užkrėsti antrąją šalį, protas liepia susilaikyti. Šie susitūrėjimai dėl ligos, kaip ir kiti, įeina į šalių dorovės sugyvenimą, kintantį pagal asmenis, jų sugebėjimus. Ir kai eugenikai šaukia, kad negalima žmonių giminės palikti likimui ar instinktui, krikščioniškoji dorovė moko, kad instinktas reguliuoja gyvulių, ne protingo žmogaus veiksmus, kad žmogus gali ir turi kontroliuoti savo instinktus protu ir kad svarbiausias auklėjimo uždavinys yra taip suformuoti valią, kad ji valdytų instinktą.

Šie bendri dorovės bruožai, liečią mums rūpimąjį klausimą, pakankamai duoda šviesos vertinti priešjungtuvinės sveikatos tikrinimo klausimo nuomones ar praktikas.

3. Pirmąją nuomonę—laisvą sveikatos patikrinimą—reikia sveikinti ir propaguoti. Kodėl? Pamatas yra tas, kad sužieduotinių sveikata iš tiesų turi daug reikšmės šeimos gyvenime. Dorovė tai ypač akcentuoja. Retas kuris šiandien rūpinasi pavojais, kylančiais iš susituokimo su defektingu subjektu. Nemaža šeimos židinių kenčia dėl savo klaidos. Dažniausiai jauna žmona yra savo vyro jaunystės klaidų auka, gimdo degeneruotus vaikus arba pereina per skaudžias chirurgijos operacijas. Dažnai ir vyras kenčia dėl savo kaltės ar paveldėjimo padarinių iš pusės žmonos, kuri gimdo silpnus ir nenormališkus vaikus.

Niekas neneigs, kad nedovanotiną klaidą daro tas, kurs tuokiasi, žinodamas negalėsiąs gimdyti sveikų vaikų, ar su limpamąja kuria biauria liga. Bet dažniausiai liguisti subjektai nenusimano, ką darą, nežino galinčių juos ištikti padarinių. Gydytojo paakinti galėtų pastebėti bloga, jį pašalinti ar atidėti nelaimingas jungtuves. Iš kalbamojo dalyko paaiškėja priešjungtuvinio sveikatos patikrinimo klausimo reikšmė.

Taigi, moraliniu atžvilgiu dvejopa priedermė akina jaunavedžius kreiptis pas gydytoją prieš jungtuves. Kas yra pasiryžęs pasirinkti moterystės luomą, tas turi įsitikinti, kad galėsiąs pakelti jo naštą, atlikti to luomo priedermes; šio dalyko reikalauja pats protingumas (prudentia) ir teisingumas: moterystė yra kontraktas, intymiškai jungiąs dvi gyvybes. Todėl kontragentas negali apgauti antrosios šalies ir užkrauti jai tokios naštos kančių, kurių ji neprisiimtų, jei būtų apie jas iš anksto žinojusi. Taip pat meilės įsakymas liepia atsižvelgti į vaikų laimę.

Dar priminsime ekonominį eugenikos atžvilgį. Čia pakaks pasiklausyti, ką Dr. A. Smalstys sako apie psichinius ligonius. Jis Lietuvoj jų priskaito maždaug apie 18% procentų, t. y. apie 20.000, ir priduria: „Iš jų keletas šimtų randasi psichiatrinėse ligoninėse, gana didelis skaičius savivaldybės ir valstybinėse invalidų prieglaudose, bet didžiausioji jų dalis gyvena sveikųjų tarpe. Jų išlaikymas kraštui kaštuoja nemažiau milijoną litų per metus. Psichinių ligonių darbingumas yra labai žemas, daugumas jų

reikalauja nuolatinės globos ir priežiūros. Ekonominė našta kraštui, kaip matote, gana didelė"[1]).

Viso tai pakanka, kad visi būtume šios pirmosios nuomonės sekėjai.

Dėl antrosios nuomonės sekėjų, kurie reikalauja priverstinai tikrinti sveikatą, tenka kelti kai kurių abejojimų. Čia yra daug neaiškumų. Tos nuomonės sekėjai nesutinka su kits kitu. Vieni reikalauja, kad jaunavedžiai atliktų tik moterystei reikiamą priešjungtuvinį egzaminą; kiti reikalauja, kad tyrimo liudijimas būtų kiekvienai šaliai žinomas ir jame būtų pažymėta liga ar paveldėjimo defektai; kiti vėl sako, jog pakanką pažymėti, kad jaunavedžiai tinką ar netinką moterystės gyvenimui; dar kiti nori, kad tik pats egzamino faktas būtų konstatuotas.

Yra taip pat ir tokių, kurie reikalauja, kad tik sužieduotinis patikrintų savo sveikatą ar tik tie, kurie tam tikromis ligomis sergą.

Kalbant apie egzamino metą, ligas, gydytoją, turime įvairiausių nuomonių.

Dėl egzamino meto labai ginčijamasi: trys dienos prieš susituokimą, trys mėnesiai ir t. t. Kurs gydytojas tiria? Ar kiekvienas, ar šeimos, ar valdžios skirtas gydytojas, tam tikras institutas. Kurs tyrimo objektas? Nelygu, žiūrint, ko valstybės įstatymais reikalaujama, ar kuris yra gydytojo nusistatymas.

Čia įeiname į visą abejojimų chaosą, apie kurį kiekvienas eugenikas turi nusimanyti. Net mes patys pastebime, kad šis klausimas yra labiau komplikuotas, nekaip galima manyti. Ne šio straipsnio uždavinys kelti racijos už ir prieš.

Ši nuomonė, kaip atrodo, nori apsaugoti įgimtąją žmogaus teisę laisvai tuoktis, nors ir reikalauja patikrinti sveikatą: nedraudžiama tuoktis nei absoliutiškai su bet kuo nei su kuriuo asmeniu, nors tenka pabrėžti, kad, gydytojui patikrinus sveikatą ir nepatarus tuoktis, susituokusieji ir vaikai gali susilaukti nelaimingų vaisių.[2])

Norima, kad asmens, sudarydami intymišką ir nesuardomą gyvenimo draugiją, suprastų, kokie pavojai tykoja jiems patiems ir jų vaikams. Yra, tiesa, tokių, kurie, nepaisydami pavojų, susituokia, juoba, kad, atsižvelgiant į šių dienų mokslą, nevisada šie pavojai yra tikri. Jų pasielgimas nevisada absoliutiškai galimas smerkti, nes kartais gali turėti labai rimtų priežasčių taip pasielgti ir, nors yra pavojų, galima juos nustumti. SupONuokime suviliotos mergaitės atsitikimą. Jaunuolis, norėdamas savo blogą veiksmą atitaisyti, ryžtasi ją vesti. Bet jaunuolis serga džiova, nors jei gydytųsi, galėtų pasveikti. Jei neapsivestų, gimtų neteisus kūdikis. Mergaitė ir jos tėvai, nors vyras ir džiovininkas, visada bus linkę, kad jungtuvės įvyktų.

---

[1]) „Naujoji Romuva", nr. 126 (1933): Psichinės ligos ir jų reikšmė gyvenime.

[2]) Čia man prisimena ir cituoju labai jautrios profesinės sąžinės ginekologijos klinikos ir medicinos mokyklos Marseille mediką ir šefą Dr. J. Aroulą, L'Eglise et l'Eugénisme, 119, kur parašyta: „Daugumas įvairių kraštų medikų pripažįsta priešjungtuvinio egzamino naudą, bet atsisako duoti tikrąjį sugebėjimo certifikatą; liudijimas reikštų, visuomenės nuomone, legalinį leidimą tuoktis be jokių kliūčių, reikštų garantiją patiems sužieduotiniams ir iš jų gimusiems vaikams; kitais žodžiais tariant, medikas būtų be reikalo vertinamas fiziologinio ir patologinio būsiančio židinio atsakovas."

Šiai nuomonei galima pritarti, nes ji saugo teisę susituokti ir žiūri, kad jungtuvės būtų sąmoningos, galima būtų išvengti pavojų ir tai jau neatšaukiamu ir didžiausios reikšmės atveju. Nes žmonės tuokdamiesi nedaug apie juos tegalvoja. Rūpinasi kraičiu, socialine pozicija, o nesiteirauja, ar yra tikę sveikatos atžvilgiu, ar galėsią atlikti moterystės priedermes, ar galėsią būti sveikų vaikų gimdytojai. Kuriems net rūpi šis reikalas, kartais nedrįsta teirautis antrąją šalį, nes galėtų nepatikti, įžeisti, kas jau bekalbėti apie pareikalavimą gydytojo liudijimo. Jei priešjungtuvinis sveikatos tikrinimas būtų įsakytas, tai visi šie rūpesčiai savaime atkristų ir pats įstatymas liaudies auklėjimo atžvilgiu būtų labai sėkmingas.

Bet sunku visai pritarti šios antrosios nuomonės sekėjams, nes tas pats tikslas galimas pasiekti kitomis priemonėmis, būtent, stengiantis, kad įtikinimo keliu įsigyventų priešjungtuvinio sveikatos tikrinimo įprotis.

Jei teoretiškai ir sutiktume, tai įvairūs praktiški motyvai mus lenkia kalbamosios įsakytos egzamino tendencijos nepriimti.

Viena, pats šių dienų mokslas, ypač paveldėjimo defektų, mums liepia būti atsargiems. Galima rimtai bijotis, kad, įsakius priverstinį egzaminą, medikai gali surasti daugiau netinkamų, arba mažiau tinkamų, kurie iš tiesų nėra netinkami tuoktis. Todėl daug kas nebegalėtų susituokti, kas galėtų labai pakenkti pačiai dorovei.

Pavojus žymiai didėja pagalvojus, kokį įstatymą valstybė išleistų. Neužmirškime, kad valstybei įprastai atstovauja kuri partija. Kas įvyktų, jei kurią dieną prie valdžios vairo atsisėstų visokie eksperimentų pramuštgalviai. Visa šeimyninė organizacija gali būti sunaikinta per vieną ar dvejas generacijas. Ir pavojus neprasimanytas. Kas dedas Rusijoj? kuria kryptimi eina Vokietija, Amerika? Juk tiek buvo tezių, kurios atrodė absurdiškos ir skandališkos, o su jomis šiandien apsiprantama. Šio dalyko negalima vesti avantiūros keliu, nes čia liečiami įgimtosios individo ir šeimos teisės pagrindai.

Nenuostabu, kad Belgijos vyskupai 1931 m. gavėnios laiške pareiškė, kad negalėtų aprobuoti pasaulinės valdžios įsakomą priedermę atlikti priešjungtuvinį egzaminą, nors ir nebūtų, nepaisant egzamino padarinio, draudžiama susituokti.

Su trečiosios nuomonės sekėjais juo labiau negalime sutikti, nes jie reikalauja ne tik įsakyti priešjungtuvinį egzaminą, bet net uždrausti tuoktis tiems, kurie pasirodytų netinkami tuoktis.

Kliūtis, dėl kurių draudžiama tuoktis, vieni deda vienas, kiti kitas: vieni norėtų uždrausti tuoktis sergantiems veneros ligomis užkrečiamojoj stadijoj, kiti taip pat ir tiems, kurie serga džiova arba yra silpnapročiai bei yra linkę į piktadarybes.

Šiems asmenims viename krašte absoliutiškai draudžiama tuoktis, kituose tik sąlygiškai, pav., tegalima susituokti, antrąją šalį įspėjus dėl esančios ligos, jai žinant tykojančius pavojus sau ir vaikams. Ligonys, kurie susituokdami laužo įstatymą, ir valstybės valdininkai, kurie tokiems leidžia tuoktis, baudžiami įvairiomis bausmėmis.

Kalbant apie egzamino objektą, laiką, egzamino įstaigas, turime tuos pačius nuomonių skirtumus, kurie paaiškėjo, nagrinėjant antrąją nuomonę.

Tokį įstatymą remia šiuo: 1) Nori sukliudyti, kad kai kurios ligos, dėl paveldėjimo ypatingai kenksmingos, tautoj neplistų ir tauta neišsigimtų. 2) Stengiasi užbėgti už akių alkolizmui, sifiliui, kurie užkrečia gyvybės pradus ir prieš ir po koncepcijos jiems labai kenkia (blastotoxia ir blastophtoria), žalingai paveikia kūdikių sveikatą. 3) Nori apsaugoti nekaltą mergaitę, kad ji nebūtų baisios užkrečiamos ligos auka.

Dėl pirmojo pamato tenka pastebėti, kad dėl daugelio ligų galima abejoti, ar yra paveldimos ar nepaveldimos. Mes nežinome dėsnių, kurie valdo ligų persidavimą. Todėl šiandien negalima tikrai tvirtinti, kad pažymėtas individas perduosiąs paveldėtą ligą. Paveldėtus defektus net nelengva pažinti, nes medikas labai retai tepažįsta šeimą nuo tolimiausių giminės senolių, kas būtina.

Dėl antrojo pamato — apsaugoti nuo alkolizmo ir veneros ligų blogų vaisių — reikia pirmiausia negerovė iš pat šaknų gydyti, apvalyti visuomenė nuo visų tų paakinimų, kuriems valdžia pataikauja ir kurie sudaro nusikaltimų priežastį, remti dorovinis jaunuomenės auklėjimas ir antivenerinį ir antialkolinį judėjimą.

Be to, tenka pastebėti, kad, uždraudus tuoktis, nepašalinama pavojaus vaikams gimti, jei valstybės įstatymais nebus draudžiama konkubinatas ir paleistuvavimas. Dėl nekaltos mergaitės užkrėtimo pavojų tenka pastebėti, kad didesniuose miestuose blogo gyvenimo moterys užkrečia vyrus, kurie savo ruožtu užkrečia savo žmonas. Todėl reiktų rūsčiai bausti patvirkę įpročiai. O vėl nežinia, kuria teise valdžia draustų tuoktis mergaitei, kuri žino apie tykojantį pavojų ir dėl jai spręstinų priežasčių nori ištekėti už vyro, ištikto užkrečiamosios ligos.

O kas bekalbėti apie regularizuotinas jungtuves. Žinomas vokiečių sociologas Grotjahn (Berliner Tageblatt [1930]) duoda įdomią statistiką. Jis tyrinėjo, kuri yra proporcija iš tokių 100 vaikų, kurie yra gimę septintą mėnesį, tėvams susituokus, ir kurie yra pradėti ne moterystėj.

Štai skaičiai, kuriuos jis rodo: jie kinta pagal aplinkybes:

Pramonės darbininkų	67,3%
Lauko darbininkų	67,8%
Prekybos ir transporto darbininkų	67,8%
Tarnų	52,4%
Pramonės tarnautojų	50,7%
Prekybos ir transporto tarnautojų	44,4%
Žemės savininkų	40,5%
Amatninkų	37,6%
Fabrikantų	33, %
Prekybininkų ir viešbučių tarnautojų	38,9%
Administracijos ir valsčių tarnautojų	41, %
Advokatų, medikų ir artistų	30,2%
Aukštesnių valdininkų, pastorių, profesorių ir karininkų	15, %

Sociologas dr. Beyer, Prūsijos viešosios higienos ministerijos tarėjas, prieina ligi 90% skaičiaus susituokusių, kurie viską sau leido prieš susituokdami.

Kadangi tokių regularizuotų moterysčių objektu eina vaikų legitimacija, labai didelis socialinis interesas reikalauja neapsunkinti tuoktis. Čia įstatymas ir kliūtys yra tuščias burbulas. Iš kito galo reikia pradėti eugenikos reforma.

Darome išvadą, kad įsakytas priešjungtuvinis egzaminas ir prikergiamos kliūtys nėra būtina priemonė nei atvejų atvejais tikrai tinkama visuomenės gerovei gelbėti nei antrosios šalies teisei apsaugoti. Todėl toks įstatymas yra nereikalingas ir net neteisingas.

Nes valstybė moterystės kliūtis tegali išleisti nekrikštytiesiems visuomenės gerovei. Kai kalbama apie absoliutinę kliūtį, kuri draudžia tuoktis su bet kuo, tai valstybė negali jos išleisti nė nekrikštytiesiems, nebent visuomenės labas arba trečiojo teisė būtinai reikalautų. Pamatas yra tas, kad tokia valstybės intervencija, dėl kurios kam kiekviena moterystė draudžiama, priešinga yra įgimtajai teisei, nes kiekvienas turi teisę tuoktis.

Be to, daugeliui žmonių moterystė yra sėkminga ir bemaž būtina priemonė susitūrėti ir sielai išganyti. Dažnai reikia susituokti, nes tenka sutvarkyti sąžinė ir vaikai legitimuoti. Moderniškoj dechristianizuotoj visuomenėj, kuri pasižymi savo išgverusiais įpročiais, kliudyti tuoktis asmenims, kurie, kaip įprasta, yra aistrų spirginami, reikštų pastūmėti į konkubinatą, daryti didelė skriauda visuomenei.

Katalikai turi ir specialinį pamatą, kodėl priešinasi kalbamajam valstybės įstatymui, būtent, valstybė įstatymus įprastai leidžia visiems piliečiams, nekrikštytiems ir pakrikštytiems, todėl valstybės moterystės kliūtys, tegalinčios liesti nekrikštytuosius, iš tiesų taikinamos taip pat pakrikštytiesiems, kurių moterystę tvarkyti tegali Bažnyčia.

Ar tokiu atveju valstybė negalėtų laikinai uždrausti tuoktis tiems, kurie per tam tikrą laiką fiziškai užkrėstų asmenį, su kuriuo susituokia?

Ji galėtų tai padaryti, susitarusi su Bažnyčia, kai kalbama apie pakrikštytuosius asmenis. O jei dorovė pripažįsta visiems neliečiamą teisę tuoktis, tai dar nereiškia, kad esąs favorizuojamas laipsniškas žmonių giminės smukimas. Kai kurie eugenikai, tiesa, taip tvirtina, bet kiti ir rimtesni autoritetai jų argumentų rimtumą ginčija. Matosi, kad pati natūra stengiasi pašalinti menkesnio kokio subjektus[1]).

Taigi, nieko nedaryti — maža. Belgijos ir Olandijos pavyzdžiu reikia vesti priešjungtuvinio sveikatos tikrinimo propaganda. Jei įstatymo intervencija, reikalaujanti įsakyto sveikatos liudijimo, turi daug nepatogumų ir didesnė opinijos dalis jai yra priešinga, net ją atmeta, bent laikinai, daugelis įsitikinusių ir išmintingų eugenikų, tai negalima nematyti įsakyto sveikatos tikrinimo naudos ir įprotis laisvai pasikeisti liudijimais, paliekant abiems šalims visišką laisvę, nesmerktinas. Visai nepriimtina kraštutinių eugenikų trečioji nuomonė.

---

[1]) Vz. pav., Oswald Bumke, Lehrbuch der Geisteskrankheiten, München 1924, 347; Jaschke und Pankow, Lehrbuch der Gynäkologie, Berlin 1921, 494.

Bibliografija.

Fundamentalinė teologija.

K ä p p e l i T h o m a s, Zur Lehre des hl. Thomas von Aquin vom Corpus Christi mysticum mit einem kurzen Überblick über die wichtigsten Vertreter dieser Lehre von Thomas von Aquin, Paderborn 1931, X + 135 in 8°, 5 mark.

Pradžioj, lyg įvade, autorius pamini nuo šv. Povilo iki šv. Tomo Akv. svarbesniuosius mokslo apie mis'inį Kristaus kūną atstovus. Ši dogmatinė - istorinė klausimo apžvalga, turint galvoj dalyko platumą, yra trumputė. Toliau kalbama apie pati mistinį Kristaus kūną. Čia autorius gerai ir aiškiai kalba: 1) apie Kristų, kalbamojo mistinio kūno galvą — „dignitas, plenitudo gratiae, virtus influendi", čia parodoma taip pat Kristaus žmogiškosios įgimties reikšmę, perteikiant Dievo malones žmonėms; 2) toliau autorius kalba apie Šv. Dvasią, mistinio kūno sielą ir širdį; 3) apie mistinio kūno narius; 4) apie tai, kaip to mistinio kūno galva ir nariai sudaro vieną mistinį kūną.

M e y e n b e r g A l b e r t. Albert der Grosse mit der grossen Seele, Freiburg i. Br. 1933, 40 in 8°, 1 mark.

Autorius labai gerai ir įtikinamai parodo, kad pridedamasis pavadinimas „Didysis", turi sekti, o šiuo atveju — kalbant apie šv. Albertą Didįjį,—tikrai seka sielos galingumą, dvasios didybę.

P i e p e r K., Jesus und die Kirche (Eine biblisch — theologische Studie), Paderborn 1932, 97 in 8°, 3, 20 mark.

Pradžioj autorius kalba apie žodžio „Ecclesia" etimologinę ir realinę sąvoką, apie to žodžio perėjimą į krikščionybę; autoriaus nuomone, galima esą manyti, kad šį žodį krikščionys paėmę iš Septuagintos, kad jau anksčiau už apaštalą Povilą tą žodį varotję graikiškai kalbą krikščionys Jeruzalėj.

Toliau autorius kalba apie Mat. 16,16 sq. autentiškumą, apie to teksto reikšmę apologetikai, ypač toj vietoj, kur kalbama apie primatą. Kalbėdamas apie teksto autentiškumą, autorius sprendžia taip senas, taip naujas tam tekstui keliamas sunkybes.

Z i e g l e r A., Die russische Gottlosenbewegung (Eine authentische Darstellung mit reichem in Deutschland erstmals veröffentlichtem Bildmaterial), München 1932, 248 in 8°, 4,50 mark.

Autorius rašo apie rusų bedievių metodus, kovojant su religija; apie jų pasisekimus ir nepasisekimus; sako, kad rusų bedievių ideologai, tiesiog evangelistai esą Marksas, Engels, Lenin, kad jiems viso ko, lygiai ir dorovės mastu einąs komunizmas: „Sittlich ist das, was der Zerstörung

der alten Ausbeutergesellschaft und der Sammlung aller Werktätigen um das eine neue Kommunistische Gesellschaft gründende Proletariat dient" (204 p.). *Dr. Pr. Venckus.*

Dogmatinė teologija.

Denzinger H., Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, a Cl. Bannwart denuo compositum iteratis curis J. B. Umberg S. J. Ed. 18 – 20, Friburgi Br. 1932, XXXI + 658 + (71) in 8°, 5, 40 mark.

Egger F., Enchiridion theologiae dogmaticae generalis^{6}, Brixinae 1932, 788 in 8°, 8 mark.

Pats autorius yra miręs 1918 m., todėl šį 6-tąjį leidimą yra parūpinęs A. Mayer. Šis leidimas skiriasi nuo pirmųjų tuo, kad paskutinį leidimą parūpinusis išnašose padėjo savo pastabų bei pataisų ir, be to, prieš kai kuriuos skirsnius (Abschnitt) įdėjo literatūros. Vadovėlis aiškus. Galima tik pritarti ar nepritarti vienam, kitam nedogmatiniam autoriaus tvirtinimui; autorius, pav., sako, jog Bažnyčios definuotą „conclusionem theologicam" reikią priimti „fide divina"; niekam kol kas nenusižengiant, galima, žinoma, su tuo nesutikti ir sakyti, kad definuota „conclusio theologica" tikima „fide ecclesiastica". Pati vadovėlio antraštė „Enchiridion theologiae dagmaticae generalis", kur, be abejojimo, suprantama fundamentalinė teologija, ne visiems tiks, nes šis pavadinimas nėra vykęs: fundamentalinė teologija tiesia pamatus visai teologijai; be to, dogmatinės teologijos ir metodas kitas.

Graber R., Die dogmatischen Grundlagen der katholischen Aktion, Augsburg 1932, 63 in 8° min., 1,20 mark.

Pagal autorių katalikiškoji akcija yra „Mitarbeit der Laien am hierarchischen Apostolat der Kirche" (9 p.). Katalikiškoji akcija: „nichts anderes als die letzte Folgerungen aus zwei der tiefsten, leider oft so wenig beachteten Wahrheiten unseres heiligen Glaubensgutes, aus der Lehre vom sakramentalen Merkmal der Firmung und aus der Lehre von der Kirche, dem mystischen Leibe Christi" (10 p.). Kai kas būtų galima prikišti autoriui dėl paties dalyko dėstymo.

Gerster a Zeil, Thomas Villanova, Purgatorium juxta doctrinam Seraphici Doctoris S. Bonaventurae, Taurini 1932, VII+108 in 8°, 5 lir.

Autorius savo veikalėly greta šv. Bonaventūros mini ir kai kuriuos kitus Bažnyčios Tėvus ir daug teologų. Tuo būdu iš viso susidaro geras indėlis į skaityklos literatūrą.

Diekamp F., Katholische Dogmatik nach den Grundsätzen des heiligen Thomas, III^{6}, Münster i. W. 1932, VIII+ 491 in 8°, 11 mark.

Liasauskis J., Antgamtinis gyvenimas, Marijampolė 1932, 75 in 8°, 1,50 Lt.

Veikalėlio įžangoj autorius rašo: „Mes norėtume, kad kiekvienam vargšui šis rašinys būtų naudingas... Vengdami visokio moksliško aparato

mes pasirenkame paprastą kalbą... Neįsileisdami į jokius ginčus su kitais nei į savo asmeniškus spėliojimus, mes pasistengsime aprašyti dalyką taip, kaip jis yra iš tikrųjų" (4 p.). Autorius savo pažadus ištesi. Veikalėlis labai rekomenduotinas inteligentams pasaulininkams.

Penido T. L. Le rôle de l'analogie en théologie dogmatique (Bibliothèqne Thomiste XV), Paris 1931, 463 in 8°, 50 fr.

Autorius čia plačiai kalba apie analogišką sąvokų reikšmę spekuliatyvinei teologijai; pirmojoj veikalo daly autorius kalba apie analogijas apskritai ir apie jų taikymą kalboj apie pažinimą Dievo; antrojoj daly autorius parodo analogiškų sąvokų reikšmę, kalbant apie Šv. Trejybę, Šv. Sakramentą, Įsikūnijusį Dievo Žodį ir t.t.

Pohle J., Lehrbuch der Dogmatik, neubearbeitet von M. Gierens II[8], Paderborn 1932, 599 in 8°, 9 mark.

Henrici de Lübeck, o P., Quaestiones de motu Creaturarum et de concursu divino ad fidem manuscriptorum primum ed. Fr. Mitzka, Monasterii 1932, 63 in 8°, 1,10 mark.

De Lübeck stambus XIV amž. teologas, dominikonis. Autorius sako, kad kiekvienas veikimas „aliquo modo immediate reducitur in Deum"; veikimas „in quantum ens" priklauso pirmiausios priežasties, „in quantum tale ens" — artutinės priežasties.

Wobbe Jos., Der Charis — Gedanke bei Paulus (Ein Beitrag zur ntl. Theologie), Münster i. W. 1932, XX+102 in 8°, 5,50 mark.

Neturtingoj šiuo klausimu literatūroj šis veikalėlis geras.

Dr. Pr. Venckus.

Moralinė teologija.

La crise du mariage (Les formes nouvelles du mariage et le mariage chrétien. Assotiation du Mariage chrètiens, Paris, 1933, 210 in 8°, 15 f.

Tai yra X tautinio Krikščioniškosios Moterystės Sąjungos kongreso (1932) darbų apžvalga.

Turinys: Jordan, Naujosios moterystės formos. I. Moterystės kilmė: Lemonnyer, Moterystė ir evoliucija, ar krikščioniškoji moterystė nėra stadija, kuri greit išnyksianti?; Dermine, Ar moterystės institucija yra žmogiškos ar dieviškos kilmės? II. Moterystės esmė: Biot, Moterystės tikslai; Renard, Ar moterystė yra paprastas kontraktas?; Magnin, Civiliškos jungtuvės ir religinė moterystė. III. Esminiai moterystės savumai: Crêtinon, Moterystė ir nesuardomumas; Foerster, Moterystė — monogamija. IV. Moterystės sąlygos: Rouast, Moterystė ir laisvė; Duval — Arnould, Moterystė ir abipusė besituokiančių pažintis. — Išvada: Coulet, Katalikų Bažnyčios enciklikoj „Casti Connubii" mokslas.

Baumann E., Bossuet moraliste, Paris 1932, 388 in 8°, 15 fr.

Žodis „moralistas" turi tris prasmes: jis reiškia tą autorių, kurs rašo, piešdamas papročius; tą, kurs rašo, norėdamas taisyti, morališkai refor-

muoti pasaulį, ir tą, kurs dėsto teoretinius dorovės principus, palikdamas jų laikymąsi kiekvieno individo sąžinei. Bossuetas yra moralistas pirmąja ir antrąja prasme.

Baumann'as, charakterizuodamas Bossuetą, moralistą, labiausiai remiasi jo pamokslais, jo korespondencija ir „Traité de la concupiscence, Elévation sur les mystéres". Tekstai padalinti į dvi dalis. Pirmoji, įvardinta „Le monte et le siécle", kalba apie pasaulį, aistras ir jų padarinius, įvairias žmogaus padėtis. Antroji, įvardinta „La vie de la grâce", traktuoja apie mūsų vienybę su Dievu, apie krikščioniškųjų dorybių praktiką, apie asketišką ir mistišką gyvenimą. Komentoriai, nors trumpi, bet padeda skaitytojui orientuotis.

Knyga parašyta tiems, kurie neturi laiko Bossueto skaityti ištisai. Gal dėl to veikalas turi savo spragų, nes iš parinktų tekstų sunku tiksliai interpretuoti autoriaus mintis.

Šią pastabą padarius, reikia pasakyti, kad Blaumann'as supažindina plačiausią publiką su Bossuetu. Jis ne tik yra didžiausias prancūzų prozaikas, bet ir savo oratoriškais gabumais stipriausias krikščioniškosios doktrinos dėstytojas ir gynėjas. Jau dėl to šis veikalas yra rekomenduotinas.

Cappello F., Tractatus canonico-moralis de Sacramentis, II: De extrema Unctione, Taurini 1932, XVI+312 in 8°, 15 lir.

Autorius žinomas savo traktatu „De Sacramentis". Belieka sulaukti pažadėto traktato „De Ordine", kad veikalas būtų baigtas.

Dogmatiniu atžvilgiu Kern davė magistrališką traktatą apie paskutinį patepimą. Cappello ir visi kiti šio klausimo autoriai per paskutinį dvidešimtį metų daugiausia medžiagos semia iš Kern'o. Kanoniškais — moraliniais klausimais skaitytojas ras tikrą informaciją, suglaustą ir aiškią.

Cappello nagrinėja paskutinio patepimo buvimą, esmę, teikėją, tikslumą, subjektą, priedermę teikti ir priimti, atkartojimą ir reviviscenciją, laiko sąlygas, vietą ir ceremonijas. Priedas skiriamas Rytų Apeigų Bažnyčioms. Nagrinėjamas klausimas, ar nekatalikų teikiamas paskutinis patepimas turi vertę.

Carton de Wiart E., Tractatus de peccatis et vitiis in genere[5], Malines, VIII + 172 in 8°, 13 f. 30 belg.

Veikale nagrinėjami bendri nuodėmės klausimai: nuodėmės įgimtis, nuodėmės skaičiaus ir rūšies skirtumai, tikroji didžiosios ir mažosios nuodėmės įgimtis, nuodėmės priežastys, jos padariniai, išvidinės nuodėmės (delectatio morosa etc.), kai kurie nuodėmių ir ydų rūšiavimai (bendradarbiavimas, dangaus keršto besišaukiančios nuodėmės, nuodėmės Šv. Dvasiai, didžiosios nuodėmės). Doktrina pilna, pakankamai pagrįsta, aiškiai išdėstyta.

Veikale randame rimtą studiją apie didžiosios ir mažosios nuodėmės įgimtį. Autorius pagal šv. Tomą pakankamai pažymi išvidinį jų skirtumą.

Gausingi Bažnyčios Tėvų, ypač šv. Augustino, tekstai duoda pamokslininkui turtingų ir tvirtų požvilgių į savaime rūstų klausimą; gausi bibliografija nurodo geriausius šaltinius norintiems pagilinti šį ar kitą klausimą.

Studentas teologas ar parapijos kunigas, įsigiję̨s šį veikalėlį, nesigailės išleistų pinigų. Panašių moralinių klausimų monografijų stačiai reikia pageidauti.

G o u g n a r d A., Tractatus de indulgentiis[5], Mechliniae 1933, VIII+344 in 8.

Žinomas traktatas apie atlaidus. Prašoko kitus leidinius — sutaikintas su naujaisiais Šv. Sosto dekretais. Veikalas turi bendrąją ir specialinę dalis. Tik „quoad facultates et privilegia sacerdotibus communicata sive per pias associationes sive per Ordines vel Congregationes religiosas", skaitytojas turi atsiminti Šv. Penitencijarijos 1933 m. kovo mėn. 20 d. dekretą, kurį autorius temini įžangoj, nes veikalo tekstas jau buvo išspausdintas.

H e r i b e r s J., Précis de theologie morale catholique, Paris 1932, 430 in 8°, 25 fr.

Autorius yra žinomas, nes ši moralinės teologijos santrauka yra vertimas iš vokiečių kalbos. Veikalas gali būti naudingas tiems, kurie, neturėdami laiko, negali studijuoti platesnių veikalų. Jo gerieji savumai—aiškumas ir pilnumas. Jis a i š k u s, nes išeina iš bendrų moralės principų ar Bažnyčios decizijų ir taiko juos labiausiai praktiškiems atvejams. Jis p i l n a s, nes sekama priimta moralinės teologijos tvarka. Tai ir visi, jei to pakanka, nuopelnai, nors šiuo atveju autorius didesnių ambicijų ir neturėjo.

L e v J., Die sexuelle Not in Jüdischer Schau, Frankfurt 1932.

Izraelito idėjos seksualiniu klausimu. Gimdymų mažinimas: nusilenkia katalikų doktrinai, bet nepripažįsta moterystės nesuardomumo. Antikoncepcinės priemonės draudžiamos, perijodiškas susilaikymas gali būti leistinas. Thora duoda tikrą moterystės doktriną.

M a r i a g e e t n a t a l i t ė — (Congrès de natalitė, Bruxelles 1931), Bruxelles 1932, 331 in 8°, 30 fr.

Šiame veikale įdėtos paskaitos, skaitytos Briusely 1931 m. lapkr. mėn. vadinamajame „Congrès de la Natalitė". Kongreso tikslas ne teoretiškas neomaltuzijanizmo doktrinos griovimas, bet neomaltuzijanizmo fakto akivaizdoj ieškoti pirmiausia įvairių veiksnių.

Pirmiausia, demografiškoji problema. Ar tikrai tykoja žmonijos peraugliaus pavojus ar tik mitas? Lemaire ir Baudhuin prieina priešingos išvados: mus kaip tik tykoja depopulacija.

Daug reališkesnė ekonominė problema. Janssen ir Basyn įrodinėja dabartinės ekonominės sistemos ydas, kelia socialinių reformų reikalą, gausingų šeimų naudą ekonominiam gyvenimui.

Vervaeck ir Daubresse rekomenduoja egzaminą prieš jungtuves, ir stipriais argumentais atmeta nenormališką žmonių sterilizaciją ir gimdymo kontrolę.

Medicinos problemos studijuojamos penkių prelegentų: Pasteau, Dauwe, Guchteneere, Schockaert ir Borremans — Ponthierė. Išvada — krikščioniškoji dorovė visai derinasi su medicinos ir psichologijos daviniais.

Dar reikia pastebėti moralinę ir pastoralinę problemos pusę, būtent: prof. E. de B r u y n e, Limitation des raissances et morale (259-276 p.);

J. D e r m i n e, La signification et la pratique de la chasteté (277 — 289 p.); D o m A. F r a n ç o i s, Préparation de la jeunesse au Sacrament de Mariage (291 — 304 p.), ir L. G o e d s e e l s, La question sexuelle et le mariage (305 — 319 p.)

Prof. J. Leclerq trumpai formuluoja kongreso išvadas. Kadangi medicinos mokslas ir dorovė priešinasi visoms neomaltuzijaniškoms praktikoms, jei gausinga šeima negali normališkai gyventi dabartinėj visuomenėje, tai reikia pirmiausia padaryti gili socialinė reforma. Be to, kongresas nėra aklo natalizmo sekėjas. Kaip kiekvienas žmogiškas veiksmas, prokreacija turi paklusti protui, kurs kartais reikalauja giminių reglamentacijos.

M a r t i n d e S o b r a d i l l o A., La procréation et la stérilisation au point de vue du droit naturel, Paris 1932, 133 in 8°, 16 fr.

Tezė parašyta Friburgo (Šveicarijos) universiteto teisių fakulteto „utriusque iuris" daktaro laipsniui gauti. Prokreacija in se, jos juridiškoji įgimtis, objektas, subjektas, šios teisės naudojimas ir jos reikšmė socialinio autoriteto atžvilgiu. — Sterilizacija: sąvoka, priemonės, istorinė apžvalga, valingoji ir teisi sterilizacija pagal įgimtąją teisę, jos padariniai moterystės teisėj.

M e e r s s e m a n n G., Introductio in opera omnia B. Alberti Magni O. P., Brugis 1931, 174 in 8°, 50 fr.

Mūsų laikais, ypač Pijui XI 1931 m. gruodžio 16 d. paskelbus kanonizacijos bulą, atgimė šv. Alberto Didžiojo veikalų studijos.

Veikalas padalintas į tris sekcijas, kur paeiliui gvildenami šv. Alberto filosofijos, teologijos veikalai, įvairūs jo veikalėliai (opuscula), jų autentiškumas, abejotinumas. Autorius pasižymi didele orudicija, nes duoda ne tik savo tyrinėjimus, bet ypač panaudoja kitų rašytojų traktatus ir monografijas. Tai duoda sintezę, iš kurios paaiškėja, kas buvo seniau žinoma apie šv. Alberto veikalus ir kas paskutiniais laikais surasta. Šis įvadas studijozams labai patarnaus.

M e r k e l b a c h B. H., Summa theologiae moralis, II!: De virtutibus moralibus, Paris 1932, 994 in 8°, 40 f.

Antraštė rodo šio tomo objektą. Traktuojamos moralinės dorybės: išmanumas, teisingumas, tvirtybė, savitvarda. Autorius, ištikimas savo metodui, prisilaiko šv. Tomo Akv. 2, 2 tvarkos. Todėl apie sąžinę traktatas, kurs įprastai dedamas pirmajame tome, įdėtas išmanumo traktate. Ir labai teisinga, nes ši moralinė dorybė formuoja sąžinę. Markelbach'as, aiškindamas moralines sistemas, kurios turi spręsti praktišką abejojimą, prisideda prie moderuoto probabilizmo.

Teisingumo dorybė užima didžiąją veikalo dalį. Įdomus skyrius apie piliečių priedermę rūpintis ir ginti viešąją gerovę pagal šv. Tomą ir enc. „Rerum Novarum" ir „Quadragesimo anno". Karo pateisinimas Šv. Rašto ir krikščioniškos tradicijos argumentais. Jei ateity karas turįs būti vis etesnis, klaidinga esą jis smerkti savaime ir manyti, kad esąs negalimas. Jei rusiginklavimas siektinas, tai turįs pasižymėti reikiamomis garantijomis. Autorius labai vykusiai cituoja aiškius šv. tėvo Benedikto XV. žodžius, pasakytus 1917 m. rugs. mėn. 1 d. kovojančių tautų vadams (279 p.): nurodomos būtinos garantijos, arbitražo institucijos savumai.

Gerai kalbama apie religijos, tvirtybės, savitvardos dorybių įgimtis, priedermes ir kiekvienai jų prieštaraujančias nuodėmes. Pakankamai išdėstytos padedamosios dorybės, pav., dėkingumas, nuolankumas, kuklumas. Laukiame trečiojo tomo.

S c h i l g e n H., Um die Reinheit der Jugend (Ein Buch über die Erziehung zur Keuscheit für Eltern, Seelsorger und Erzieher. Neue, mit Berücksichtigung des päpstlichen Rundschreibens über die christliche Erziehung der Jugend), Düsseldorf 1932, 229 in 8°, 4,60 mark.

Šis naujas leidimas iš esmės nesiskiria nuo ankstyvesnių leidimų. Autorius panaudojo jaunuomenės auklėjimo, krikščioniškos moterystės enciklikas ir S C. S. Officii 1931 m. kovo 21 d. dekretą. Tėvai, kunigai, auklėtojai šiame veikale ras daug gerų dalykų jaunuomenės skaistybės auklėjimo srity.

S t e f f e s J. P., Das Naturrecht im metaphysischer und religiöser Weltsicht, Augsburg 1932, 48 in 8°, 1,20 mark.

Šis trumpas Münsterio universiteto profesoriaus veikalėlis duoda puikiausią įgimtosios teisės įvadą. Pirmojoj istorinėj daly jis apžvelgia įvairias pozicijas, kurias užėmė filosofinės, religinės mokyklos ir sistemos, sprendžiant natūralinės ir pozityvinės teisės santykius. Antrojoj daly autorius dėsto katalikišką doktriną: jis įrodinėja, kad natūralinė teisė remiasi metafizika, bendrais bruožais duoda jos turinį ir apibrėžia jos santykius su pozityvine teise, apreiškimu ir dogmatais. Turininga studija, ypač rekomenduotina teisės studentams.

O ù e n s o m m e s n o u s? (La doctrine familiale de l'Eglise catholique et le problème du mariage dans les doux mondes. Commission catholique du 13e congrès de la natalité, Grenoble 21-26 septembre 1931), Paris 193?, 127 in 12°.

Turinys: C h a n. B r u n e t, Moterystės nesuardomumas; V i o l e t, Moterystės ryšio nesuardomumas ir jo atsiliepimas susituokusių meilei ir vaikų auklėjimui; J o r d a n, Draugiškos jungtuvės; R o m a n e t, Darbininkų depopulacija: priemonės jai pašalinti; R i b e a u d, Ūkininkų depopulacija: priemonės jai pašalinti.

P i s c e t t a A. e t G e n n a r o A., Elementa theologiae moralis ad Codicem Iuris Canonici exacta, VII: De peccatis castitati oppositis et de usu matrimonii, Torino 1932, XVI + 239 in 8°, 10 lir.

W o u t e r s L., Manuale theologiae moralis, Brugis 1933, I t. XVI+ 860 p., II t. VIII+ 842 p. in 8°, 39 belgas.

Šio naujo moralinės teologijos vadovėlio pažymys yra tas, kad autorius nurodo siją tarp moralinės filosofijos, dogmatikos ir moralinės teologijos. Veikalas skirstomas į keturias knygas. Pirmoji — De principiis generalibus vitae christianae; antroji — De exercitio vitae christianae seu de cultu virtutum; trečioji — De adminiculis vitae christianae seu de poenis ecclesiasticis; ketvirtoji — De Sacramentis.

Ypač plačiai traktuojamos dorybės, šiandienykščių laikų socialinė padėtis ir Šv. Tėvo Pijaus XI enciklika „Quadragesimo anno".

Autorius, kaip ir kiti, seka šv. Tomu ir šv. Alfonsu. Metodas scholastikinis, stilius trumpas ir aiškus.

W o u t e r s L., Tractatus dogmatico — moralis de virtute castitatis et de vitiis oppositis[2], Bruges, 146 in 8°, 17 f. 50 belg.

Nelengva suįdominti skaitytojas senais klausimais. Kaip pati antraštė rodo, dorovinio klausimo gvildenimas atremtas dogmatu. Tai yra geras metodas, nes visada rodo antagamtinius principus, kuriais privalo remtis pati moralė.

Šiuo opiu klausimu Wouters pasižymi savumais: aiškiu dėstymu ir sprendimų nuosaikumu. Trumpi skyriai ir paragrafai, sąvokos aiškiai analizuojamos, aiškūs apibrėžimų išdėstymai, aiškus nuomonių gvildenimas, kur paaiškėja, kad autorius yra visai susipažinęs su moderniškiausiomis problemomis ir jų literatūra. Siūlomi sprendimai pagrįsti dorovės principais, atsižvelgiant į konkretiškas žmogiško veiksmo sąlygas. Nuodėmklausis, pasikliovęs Wouters'o metodu, galės būti ramus sunkiausių priekaištų akivaizdoj ir ras tinkamą sprendimą.

Pastebėtini seksualinio apšvietimo (111 p.) ir būsiančių sužieduotinių (115 p.) pamokymai, Ogino — Knaus — Smulders teorijos vertinimas. Naujausios enciklikos panaudotos.

W u n d e r l e G., Glaube und Glaubenszweifel moderner Jugend (Eine religionspsychologische Untersuchung), Düsseldort 1932, 182 in 8°, 7,50 mark.

Dr. *Ign. Česaitis.*

Bažnyčios istorija.

K o n c i u s I. B., Švento Kazimiero Seserų Kongregacija ([1907 - 1932]. Jų ir jųjų pirmosios mokyklos sidabrinio jubiliejaus ir Mt. Carmel'io parapijos 40 metų sukaktuvių minėjimui [1892 — 1932]), Mount Carmel Pa. 1932, XXII+329.

Autorius kun. Dr. I. B. Koncius, Lietuvoj Koncevičius, rašo šią knygą Šv. Kazimiero seserų ir pirmosios jų vedamos parapinės mokyklos sidabrinio jubiliejaus proga. Be to dar, 1932 m. sukako lygiai 40 metų nuo Šv. Kryžiaus lietuviškos parapijos Mount Carmel'yj įsteigimo. Kadangi Šv. Kazimiero Seserų Kongregacija ir jų vedama pirmoji mokykla buvo įkurta kaip tik Šv. Kryžiaus parapijoj, tai autorius knygos pradžioj mums papasakoja kalbėtosios parapijos istoriją, labai sumaniai išdėstydamas pirmųjų lietuvių vargus Amerikoje, Mount Carmel'io lietuvių parapijos organizavimą, pirmuosius klebonus, bažnyčios statymą, ypatingai pažymėdamas kun. Staniukyno ir kun. Bartuškos klebonavimus. Gražiai pavaizduoti Carmel'io lietuvių karo ir pokariniai laikai, tos parapijos lietuvių draugijų gyvenimas ir kai kurių šiaip žymesnių ir veiklesnių asmenų gyvenimas bei nuopelnai lietuvybei kelti ir ugdyti.

Po įžangos autorius aprašo Šv. Kazimiero Seserų Kongregacijos istoriją. Trumpai palietęs vienuolių likimą Lietuvoj po 1831 ir ypač po 1863 sukilimų prieš rusų valdžią, autorius papasakoja visą eilę mėginimų organizuoti vienuolius Amerikoj. Paskiau vaizdingai ir plačiai aprašoma sakytosios kongregacijos pradžia, jos pirmųjų lietuvaičių kandidačių mokslas ir siekimai, Amerikos lietuvių nuomonės apie kuriamos naujos kon-

gregacijos reikalus, kongregacijos paruošiamuosius darbus ir kitas smulkmenas. Toliau aprašoma, kaip lietuvaitės seselės buvo rengiamos Šveicarijoj, kaip jos atvyko į Ameriką, kur prisiglaudė, kaip liko paruošta kongregacijos regula, kaip įkurti pirmieji namai, kaip statyta motiniškieji namai Čikagoje ir kaip juose apsigyventa. Po to kalbama apie kongregacijos įstaigas: seserų parapinių mokyklų, Akademijos ir Šv. Kryžiaus ligoninės įkūrimą Čikagoj. Trumpai, bet aiškiai ir vaizdingai papasakojęs kun. A. Staniukyno biografiją, autorius dėsto seserų kazimieriečių kvietimą, parvykimą, įsikūrimą ir darbus Lietuvoj, Pažaisly.

Savo išvedžiojimus autorius remia gausia dar nespausdinta versmių medžiaga ir plačia literatūra. Vaizdingumui įdėti net 35 atvaizdai: vietų, įstaigų, asmenų. Dėstymas gyvas, vaizdingas, nors kalba kai kur suamerikoninta. Knyga skaitoma lengvai ir atskleidžia gražų mūsų Amerikoje gyvenančių brolių gyvenimo vaizdą. Šiuo veikalu Dr. I. B. Koncius taip pat gražiai patarnaus mūsų išeivių reikalui Š. Amerikos J. Valstybėse, nes, atskleisdamas vienos lietuvių kolonijos praeities lapus, tuo pačiu jau padeda atskleisti praeitį ir kitų lietuvių kolonijų praeities lapus. Reikėtų tik pageidauti, kad visi Amerikos lietuviai kunigai parašytų savo parapijų ir kolonijų istorijas, nes tik tada bus galima turėti pilnas lietuvių išeivių vaizdas prieškariniais ir dabartiniais laikais.

J u n g — D i e f e n b a c h I., Die Friesenbekehrung bis zum Martertode des hl. Bonifatius, Mödling—lez—Vienne 1931, VIII+120 in 8°.

Šiandien labai įdomaujamasi vidurinių amžių misijomis. Vokietijos ir Prancūzijos katalikų kunigų seminarijose ir teologijos fakultetuose net dėstoma misiologija. Neseniai Dr. Schmidlin išleido atskirą misijų veikalą antrašte „Einführung in die Missionswissenschaft", Münster i Westf. 1925 m.

Šios studijos autorius nagrinėja karingų vakarinių germanų šakos frizų (dabartinės Olandijos gyventojų) atvirtimą. Šia tema, tiesa, jau yra beveik ex professo rašę Bažnyčios istorininkai Moll, Zuppke, Hauck, von Schubert, von Richthofen, Krusch, Poncelet, Levison ir kiti. Bet ir J. Jung'o — Diefenbach'o veikalas yra įdomus, nes jis liečia misijų organizaciją ir veikimą žiaurumu ir atkaklumu garsiuose frizuose. Aprašęs krašto topografiją, frizų paganizmą ir politinį jų susiorganizavimą, autorius kalba apie misionierių darbą frizuose. Čia suminimi visi frizų apaštalai nuo Eloi ir Amand'o iki šv. Bonifaco, mirusio 755 m.

Veikalas moksliškas, speciališkas, stilingas ir lengvai skaitomas. Pastebėjau šiuos trūkumus: laikotarpis nuo frizų misionieriaus ir Frizijos Bažnyčios organizatoriaus Willibrord'o mirimo (739 m.) iki šv. Bonifaco mirimo (755 m.) yra labai suglaustas ir ne visai respektuotas. Nėra taip pat Frizijos krašto žemėlapio.

S a b a t i e r P., Vie de S. François d'Assise, Paris 1931, LI+580 in 8°, 50 frankų.

Kaip Liudvikas Augustas Sabatier, garsus teologas ir publicistas, miręs 1901 m., taip ir šis, Paulius Sabatier, yra prancūzų reformatų atstovai. Šio pastarojo veikalas „Vie de St. François d'Assise" pirmąjį kartą išvydo pasaulį 1894 m. Jis protestantų ir net katalikų mokslininkų buvo palankiai sutiktas. Tai rodo tas dalykas, kad iki Didžiojo Karo sa-

kytasis Sabatier veikalas susilaukė 37 leidimų. Karo laikų leidimas (1918) taip pat buvo net 7 kartus atkartotas. Taigi jau tie 44 leidimai aiškiai rodo veikalo įvertinimą, jo ir jo vyriausio veikiančio asmens, Asyžiaus Poverello, šv. Pranciškaus, pamėgimą mūsų laikų visuomenėj. Šis leidimas yra jau pomirtinis leidimas; jį spaudai paruošė M. A. Goffin. Katalikai istorininkai, pav., L. Marion, Histoire de l'Eglise, huitième édition, Paris 1922, II 573., kalbėdami apie didįjį Asyžietį, šalia katalikų šv. Pranciškaus gyvenimo autorių cituoja ir P. Sabatier veikalą, nes jis yra objektingas.

Richard P., Consile de Trente — (Continuation de Hefele, trad. H. Leclercq. T. IX, 1re partie), Paris 1930, 520 in 8°, 40 frankų.

Diecezinial, provincialiniai, plenariniai ir ypač visuotiniai katalikų Bažnyčios susirinkimai arba konsilijos yra labai daug paveikę Bažnyčios, religijos, kultūros ir, apskritai, žmonių gyvenimą. Visuotinių Bažnyčios susirinkimų iki šiol yra buvę 20. Sakytųjų diecezinių, provincialinių ir plenarinių susirinkimų skaičius yra labai didelis, jų skaitoma šimtais ir tūkstančiais.

Rotenburgo vyskupas Karolis Juozapas von Hefele pirmasis ėmėsi darbo atkurti visus katalikų Bažnyčios visuotinius ir dalinius susirinkimus su jų eiga ir dekretais. Jis 1855 metais išleido į pasaulį savo monumentališko veikalo „Conciliengeschichte nach den Quellen bearbeitet" pirmąjį tomą. Pats Hefele apdirbo ir išleido I, II, III, IV ir VII tomus. V ir VI tomus, pasinaudodamas Hefele's medžiaga, parašė Al. Knöpfler, prisilaikydamas pirmųjų tomų tvarkos bei metodo. Autoriui susenus (buvo gimęs 1809 m.), jo Conciliengeschichte VIII ir IX tomus parašė ir išleido kaipo Hefele's veikalo tęsinį žinomas Bažnyčios istorininkas kardinolas Juozapas Hergenröther (1887—1890 m.). Kiekvienas tų storų 9 tomų turi po 800—900 ir net daugiau puslapių. Čion įdėti susirinkimai nuo I iki XVI amž. pirmosios ketvirties įimtinai, būtent, iki 1536 metų. Čia ir sustota. Pritrūkus pirmojo I-IV tomų leidimo nuo 1873 iki 1879 m. buvo parūpintas antrasis jų leidimas. Veikalas, nežiūrint, kad nuo jo parašymo prabėgo kelios dešimtys metų, išskyrus vieną kitą šiandien jau reikalingą daryti papildymą bei naują nušvietimą, lieka kaip buvęs monumentališkas, pagrindinis, be kurio joks Bažnyčios istorininkas apsieiti negali. Tik vis buvo pasigendama veikalo tęsinio. Jo galutinai susilaukta 1930 metais. Tai ir yra sakytasis kun. Petro Richard'o veikalas „Concile de Trente".

Autorius čia duoda išsamų įvadą ir aprašo du pirmuosius Tridento susirinkimo laikotarpius, t. y. 1545—1547 m. ir vėl po 4 metų pertraukojo tęsinį 1551—1552 m. Tuo būdu čia labai plačiai paliesti dviejų popiežių pontifikatai: Povilo III (1534—1549) ir Julijaus III (1550 — 1555), nes kaip tik tuo metu Tridento susirinkimas vyko: tuodu popiežiai rūpinosi, kad susirinkimas darbą pradėtų, o po pertraukos, kad vėl nebaigtą darbą tęstų.

Apie Tridento susirinkimą, nepaprastai svarbų XVI amž. Bažnyčios istorijos įvykį, yra daug veikalų parašyta. Pastaruoju laiku taip versmių, taip Tridento susirinkimą nušviečiančių veikalų skaičius ypač pagausėjo. Čia turime pirmiausia suminėti Prūsijos Istorijos Instituto išleistus „Nuntiaturberichte aus Deutschland", Goerresgesellschaft išleista „Concilium

Tridentinum" ir L. Pastor'io „Geschichte der Päpste", kur plačių plačiausiai kalbama apie Tridento susirinkimo dalyvius, darbus ir nutarimus XVI amž. „in capite et in membris" reformos klausimais. Visas šiandien žinomas versmes ir visus specialinius veikalus, liečiančius Tridento susirinkimą iki 1552 metų, kun. Richard sunaudoja sakytame savo veikale, taigi ir gaunamas pilnas to susirinkimo vyksmo vaizdas.

Dabar tik išsiilgę lauksime antros'os veikalo dalies su analitinėmis ir alfabetinėm's tabelėmis, nes tada bus lengviau susiorientuoti ir kas reikia susirasti šiame didžiuliame ir medžiaga turtingame veikale.

Reikia dar pastebėti, kad veikalo autorius, kun. P. Richard, yra jaunas, vos 30 su trupučiu metų turįs vyras, kad yra puikiai susipažinęs su Vatikano archyvais ir biblioteka, kad gerai žino visas popiežiaus Kūrijos organizacijos smulkmenas. Todėl jis ir Tridento susirinkimo klausimu gali tarti savo svarų ir paskutinį mokslo žodį.

Doc. *Pr. Penkauskas*

Barnytinės teisės.

D o n e l l y F. B., The Diocesan Synod, Washington 1932, 142 in 8⁰.

Disertacija Vašingtono katalikų universitete. Pirmojoj daly išdėstyta diecezinio sinodo istorija, antrojoj daly — pačios sinodo teisės. Kadangi ir Lietuvos vyskupijos jau rengiasi dieceziniams sinodams, tai tema aktuališka. O ir pats dalykas plačiai parašytas. Mes čia nesusilyginsime, nes teturime brošiūrą: P. M a l a k a u s k i s, Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8⁰. Tik gaila, kad anas veikalas angliškai parašytas — anglų kalbos nedaug kas temokame.

G e m e l l i A. et V i s m a r a S, La riforma degli studi universitali negli stati pontificii (1816—1924), Milano 1932, 398 in 8⁰, 25 lir.

M a t h a e u s C o n t e a C o r o n a t a, Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum, III: De processibus, Taurini 1933, 668 in 8⁰, 30 lir.

Veikalas sistematiškai parašytas ir, kaip matome, platus.

N o v a l I., Commentarium Codicis Iuris Canonici, IV: De processibus, Romae 1932, 2—3 dal. 662 in 8⁰, 50 lir.

Autorius yra domininkonis. Pirmąją šio veikalo dalį „De iudiciis" išleido 1920 m., 624 pusl. Dabar išleista antroji dalis „De causis beatificationis servorum Dei et canonizationis beatorum", ir trečioji dalis — „De modo procedendi in nonnullis expediendis negotiis vel sanctionibus poenalibus applicandis." Veikalo metodas yra egzegetinis.

S t o c c h i e r o G., Diritto penale della Chiesa e dello stato italiano, Vicenza 1932, 756 in 8⁰, 24 lir.

Veikalas platus. Tik jis daugiau tinka italams.

T r i e b s Fr., Praktische Handbuch des Eherechts, Breslau 1932, IV 769 psl. 5,50 mark.

Ketvirtasis moterystės teisių tomas. Veikalas labai platus.

Pistocchi M., De suspensione ex informata conscientia, Taurini 193', 128 in 8°, 5 lir.

Suspensa ex informata conscientia yra gan savotiškas dalykas, nes galima nubausti be kriminalinio ir stačiai jokio teismo proceso. Gera, kad tas dalykas plačiai išdėstytas. Trupučiuką plačiau parašyta tėra disertacija Vašingtono katalikų universitete: E. J. Murphy, Suspension ex informata conscientia, Washington 1932, 138 in 8°.

Dr. P. Malakauskis

Įvairios knygos.

Doering O., Christliche Symbole (mit 69 Bilder), Freiburg i Br. 1933, 146 in 16°, 3,6 mark.

Turinys: I: Allgemeines: 1. Name und Begriffe, 2. Geschichte und Quellen der Symbole; II: Symbole im besondern: 1. Die heilligste Dreifaltigkeit. 2. Die drei göttliche Personen, 3. Der Himmel, 4. Das Kreuz Christi, 5. Maria, 6. Engel, 7. Evangelisten, 8. Die Kirche und die Synagoge, 9. Die heilige Messe, 10. Die sieben Sakramente, 11. Tugenden und Laster, 12. Die letzten Dinge, 13. Der Teufel, 14. Zahlensymbolik, 15. Farben-und Blumensymbolik, 16. Die Wissenschaft, 17. Weltgebäude, 18. Sinnbilder und Attribute der bekanntesten Heiligen, 19. Symbole, die bisher nich oder in anderem Zusammenhang erwähnt wurde.

Sistematiškai išdėstyti įvairūs krikščionių simboliai. Jie paaiškinami 69 gražiais paveikslais. Kadangi naudinga pažinti krikščionių simboliai, tai ši knygutė rekomenduotina.

Willam Fr. M., Das Leben Jesu im Lande und Volke Izrael (mit 33 Bildern und einer Karte)[2], Freiburg i Br. 1933, 513 in 8°, 7,50 mark.

Tai platus Kristaus gyvenimas. Knygą puošia 33 labai gražūs paveikslai, paimti iš Šv. Žemės ir Izraelio krašto. Pirmasis knygos leidimas išpirktas per du mėnesius. Tai rodo, jog ji gerai parašyta.

Der Grosse Herder, Nachschlagewerk für Wissen und Leben, Freiburg im Br. 1932, IV[5] 1630 fracta pagina, Eisenhütte—Gant.

Jau turime IV t. Herderio enciklopedijos. Sis tomas taip pat gražus, kaip ir pirmieji kiti trys tomai. Tik reikia laukti, kad kuo greičiausiai būtų išleista visa enciklopedija.

Orientalia christiana.

XXVIII tom.: n. 81. H. Koffler, Die Lehre des Barhebräus von der Auferstehung der Leiber, Roma 1932, 210 in 8°, 38 lir.

Veikalas padalintas į tris dalis.

Nr. 82. G. De Jerphanion, Bulletin d'Archéologie chrétienne, Roma 1932, I'I 107 in 8°, 18 lir.

Turinys: 1. Rome: Le Sarcophage de Saint-Laurent, 2. Syrie, Arabie, Egypte, 3. Asie Mineure, 4. Grèce, 5. Byzance: Influence du théâtre sacré sur l'iconographie, 6. Balkans et pays slaves, 7. Ouvrages généraux, 7. Expositions congrès, 9. Le vitrail de la Rédemption à la cathedrale de Lyon.

Redakcijai atsiųstos knygos.

Orientalia christiana, Roma 1932, XXVIII nn. 78—82.

Der Grosse Herder, Freiburg i Br. 1932, 1630 fracta pagina in 8⁰.

Doering O., Christliche Symbole ², Freiburg i Br. 1933, 146 in 16⁰, 3,60 mark.

Willam Fr. M., Das Leben Jesu im Lande und Volke Izrael, Freiburg i Br. 1933, 513 in 8⁰, 7,50 mark.

Šalkauskis St., Ateitininkų ideologija, Kaunas 1933, 208 in 8⁰, 5 lit.

Šalkauskis St., Lietuvių tauta ir jos ugdymas, Kaunas 1933, 5,50 lt.

Mlynarčik'as J., Religiniai pasikalbėjimai su mažais vaikais, Kaunas 1933, I 384 in 16°, 3,50 lit. (J. Talmanto vertimas).

Šv. Augustino išpažinimai, Kaunas 1933, 385 in 16°, 5 lit. (Vertė M. Vaitkus).

M. Vaitkus, Nušvitusi dulkė (eileraššiai), Kaunas 1933, 198 in 16⁰, 4 lit.

Malakauskis P., Moterystė. Kaunas 1933, 66.

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai:

I. Knygos:

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1, I-VII-114. in 8⁰ (nebėra).

2) Pr. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, I-VIII-246 in 8⁰ (nebėra).

3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Marijampolė 1925, 1 dal. 174 in 8°, 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal. 108 in 8°, 4 lit.

4) J. Eretas, Heinrich Seuse, Kaunas 1929, 64 in 8°, 3 lit.

5) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I — VIII — 146 in 8°, 4 lit.

6) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in 8°, 5 lit.

7) J Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I — IV — 196 in 8°, 7 lit.

8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8°, 3,50 lit.

9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, jųdviejų santykiai ir t.t.), Kaunas 1931, I-X-268 in 8°, 7 lit.

10) A. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8°,5 lit.

11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, I tom. I—XII—250 in 8°, 10 lit.

12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1932, 40 in 8°, 1 lit. (įvadas); Kaunas 1931, 1 dal. 192 in 3°, 6 lit.

13) Pr. K u r a i t i s, Ontologija, Kaunas 1931, 160 in 8°, 6,50 lit.

14) P. M a l a k a u s k i s, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I–X+117 in 8°, 4 lit.

15) J. G r i n i u s, Putino lyrika, Kaunas 1932, 108, in 8°, 3 lit.

16) P. M a l a k a u s k i s, Moterystės teisės, Kaunas 1932, I—XII +511, 15 lit.

17) P. M a l a k a u s k i s, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I—VIII+120, 4 lit.

II. Žurnalai:

1) „Soter“ (religijos mokslų žurnalas):

1924 m.	— 8 lit.	1929 m.	— 10 lit.
1925 „	— 8 „	1930 „	— 5 „
1926 „	— 5 „	1 (1931) „	— 5 „
1927 „	— 7,50	2 (1931) „	— 5 „
1928 „	— 9,50	1 (1932) „	— 4 „
		2 (1932) „	— 3,50

2) „Logos“ (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 5 lit.	1927 m.	— 8 lit.
1923 „	— 5 „	1928 „	— 8,50
1924 „	— 5,50	1929 „	— 7,50
1925 „	— 7,50	1930 „	— 9 lit.
1926 „	—15 lit.	1931 „	— 6 „
		1932 „	— 7 „

3) „Athenaeum“ (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas):

1 (1930)	— 5 lit.	1 (1931)	— 6 „
2 (1930)	— 4 „	2 (1931)	— 4 „
		(1932)	— 8 „

Visų Teol. Filosofijos Fakul. leidinių komisijonierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.

Turinys — Summarium.

